

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

MgA. Robert Novák

„Anatomie viny a Boží amnestie“

O rozdělení, prožitku, zpracování a překonání viny

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce: **ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D.**

2017

Čestné prohlášení

Tímto potvrzuji, že jsem svou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů. Tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu a souhlasím s tím, aby byla zveřejněna pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze-Ruzyni, dne 19. 4. 2017

Podpis autora: .....

Anotace

Tato práce zkoumá z různých úhlů pohledu roli viny v historii lidstva a člověka, ukazuje nástrahy a překážky při jejím zpracování, jakož i zhoubné následky nezpracované viny v životě každého viníka a jeho vztahů s druhými lidmi a Bohem. První část je zaměřena na její možné racionální uchopení a rozdělení v rámci určitého filosofického myšlení, především v horizontální rovině mezilidských vztahů. Na racionální reflexi problematiky viny a jejího systematického rozdělení ve filosofických úvahách navazuje v další kapitole vertikální pohled víry na vinu jako hřích v příspěvcích teologů a tradice Magisteria. Třetí kapitola za pomoci metody biblické exegeze ukazuje působení hříchu a možnost jeho překonání s Boží pomocí v životních příbězích vybraných biblických postav Starého a Nového zákona. Závěr práce se věnuje paradoxu „felix culpa“ a možnostem, které se nabízí viníkům ve specifickém prostředí vězení. Získané poznatky jsou konfrontovány s osobní životní zkušeností autora, který se s vlastní vinou a fatálním selháním vyrovnává ve výkonu trestu ve vězení.

Klíčová slova

Vina, hřích, zatvrzelost, lítost, obrácení, odpuštění, smíření, Boží milost, milosrdenství.

Abstract

This work examines from various points of view the role of guilt within the history of humankind and a man, shows the traps and obstacles during its processing as well as the destructive consequences of the unprocessed guilt in life of every culpable human being and his/her relations with other people and the God. The first part is focused on its possible understanding and division within the framework of a certain philosophical thinking, first of all in the horizontal level of human relations. After the rational reflection of the subject of guilt and its systematical division within the philosophical thoughts follows up the vertical view of the faith upon the guilt as a sin in contributions of catholic theologians and the tradition of Magisterium in the following chapter. The third section, using a method of biblical exegesis, shows its effect and chances to overcome it with a help of God within the life stories of selected biblical characters of The Old and The New Testament. The last part of the work pays attention to the paradox of a „felix culpa“ and the chances, that are offered to the culprits in the specific environment of a prison. The obtained knowledge is being confronted with the personal life experience of the author, who is dealing with his own guilt and a fatal failure while currently serving his prison sentence.

Key words

Guilt, sin, obstinacy, remorse, conversion, remission, reconciliation, grace of God, mercy.

Bibliografická citace

Anatomie viny a Boží amnestie [rukopis]: bakalářská práce / MgA. Robert Novák; vedoucí práce: ThLic. Mgr. Jaroslav Lorman, Th.D. - Praha, 2017. -- 62 s.

Počet znaků (včetně mezer): 109 326

Poděkování

Rád bych poděkoval svým laskavým a statečným rodičům za jejich lásku a podporu, a také všem duchovním a dalším dobrým lidem, kteří se dobrovolně nechávají „zavírat za mřížemi vězení“, aby pomáhali z temnot hříchu na světlo Boží milosti těm, jež po tom touží a chtějí pro to sami něco udělat a obětovat. Chci poděkovat panu ThLic. Mgr. Jaroslavu Lormanovi Th.D., za jeho konstruktivní připomínky, odborné rady a trpělivé vedení a všem autorům, z jejichž děl jsem čerpal, za to, že mi tak zprostředkovaně pomohli orientovat se v problematice viny a jejího zpracování. Za to, že mi pootevřeli dveře poznání tohoto spletitého fenoménu. Mé srdečné díky pak patří všem obětavým lidem, kteří mi umožnili studovat teologii ve výkonu trestu a všichni tak svým způsobem nezištně pomáhali realizovat tuto bakalářskou práci. Jim všem patří moje vděčnost za jejich podporu a moje modlitby za jejich spásu.

OBSAH

1. Úvod

1.1. Výchozí úvaha, prameny a metodika / 6

2. Vina v pracích myslitelů

- *Filosofické úvahy o vině a jejím zpracování - interdisciplinární přístup vědy*

2.1. Jaspers, Karl / 9

2.2. Buber, Martin / 13

2.3 Shrnutí 2. kapitoly / 16

3. Vina v teologii

- *Vina a její teologický rozměr - prožitek, zpracování a překonání viny ve víře*

3.1. Skoblík, Jiří / 18

3.2. Weber, Helmut / 20

3.3. De Fiores, Stefano a Goffi, Tullo / 25

3.4. Rahner, Karl / 27

3.5. Katechismus katolické církve / 28

3.6. Shrnutí 3. kapitoly / 31

4. Vina v Bibli

- *Prožitek viny a její zpracování v příbězích vybraných biblických postav*

4.1. Starý zákon

4.1.1. Adam / 33

4.1.2. Kain / 36

4.1.3. Saul / 38

4.1.4. David / 40

4.2. Nový zákon

4.2.1. Jidáš / 43

4.2.2. Petr / 46

4.2.3. Pavel / 49

4.2.4. Ježíš a cizoložnice / 51

4.2.5. Lotr na kříži a „Boží amnestie“ / 53

4.3. Shrnutí 4. kapitoly / 56

5. Závěr / 57

6. Seznam literatury / 60

1. Úvod

1.1. Výchozí úvaha, prameny a metodika

„Ujasnit si svou vinu znamená zároveň ujasnit si svůj nový život a jeho možnosti.“

JASPERS, K.

Žijeme ve světě komplikovaných *lidských vztahů* a vzájemných interakcí. Každé naše jednání, každý náš skutek nějakým způsobem zasahuje do životů druhých lidí. Zdaleka ne všechna *naše rozhodnutí a naše skutky* jsou však dobré, potažmo správné, protože každý občas *selhává* a proviní se, třebaže „pouze“ v dobré víře nechtěně uškodí druhému člověku. Tradičně chápeme **provinění** tak, že se dějí proti vlastnímu přesvědčení a svědomí člověka, proti vnějším pravidlům, zákonům či normám, proti druhým lidem a proti Bohu. Nejčitelnější je jistě porušení *psaných pravidel*, tedy zákonů, jejichž platnost se opírá o systém státní kontroly a jejichž porušení se trestá transparentním soudním procesem. Analogicky je však sankcionováno i porušení *nepsaných pravidel* a norem, porušení morálky, kterou můžeme chápat jako jakýsi celek doporučení, zákazů a příkazů, tradovaných v dané skupině. Zpravidla se jedná o fragmenty, narativy, o jejichž existenci se člověk dozvídá na základě zkušenosti, a to často právě zkušenosti s jejich porušením. Provinění vůči lidem je pro aktéra pak zakusitelné obecně díky jejich reakci na naše konání či nekonání.

Mnohem složitější je to s proviněním vůči ‚vlastnímu svědomí‘ či vůči Bohu. Jde o *velké koncepty*, které se – nikoliv náhodou – ve většině případů sémanticky překrývají. Z určitého úhlu pohledu je možné je však považovat také za koncepty prázdné, dané jen sociální konvencí či tradicí, které však při bližším ohledání nemají žádný obsah.

Každý z nás máme nějakou *osobní zkušenost* s vlastním selháním. Ne vždy a ne zdaleka všichni si však svou **vinu** dokážeme uvědomit či přiznat. Sami sobě, druhým lidem nebo Pánu Bohu. *Nepřiznaná vina* však nepřestává být vinou a *nezpracovaná vina* pak nadále může častokrát způsobit mnohem více škody, než náš špatný skutek samotný již napáchal.¹ Zpravidla totiž začíná pomalu a nenápadně *rozkládat osobnost, hodnotový systém a integritu viníka* samotného, jeho *vztahy* s druhými lidmi a v případě věřícího člověka také jeho vztah k Bohu. Na druhé straně varují psychologové před přílišným zdůrazňováním viny, před pohledem na člověka právě reduktivním prizmatem viníka či hříšníka. Tento způsob nadhodnocování viny bývá typický pro eticky zatížené náboženské systémy.

Přiznám se, že téma viny pro mne není jen nějakým akademickým, intelektuálně zajímavým morálním fenoménem, ale bytostně „**osobním tématem**“ a *osudovou zkušeností*. Tuto práci

---

¹ Srov. „Jsem přesvědčena, že mlčet o vině pomáhá jen zdánlivě (i když se to mnohdy jeví jako nezbytné), že takový postoj je navíc draze zaplacený, protože vskrytu působí ničivě – na pachatele, oběti i následnou generaci.“, SCHWANOVÁ, G., *Zamlčovaná vina*, Ničivá moc dvojí morálky, PROSTOR, Praha, 2004, s. 21

totiž píšu ve vězeňské cele během výkonu trestu, protože moje *vlastní selhání* bylo bohužel fatální a stálo život méj ženu. Vyrovnat se se ztrátou milované bytosti a se svou **vlastní vinou** bylo, je a do konce mého života pro mne bude naprosto zásadním úkolem. Nikdy nekončícím procesem pokání, očisty a snahy o nápravu. Zpracovávat téma viny v bakalářské práci je proto pro mne určitou „očistnou terapií“, ale také velkým intelektuálním dobrodružstvím a zároveň příležitostí k *osobnímu svědectví o Božím milosrdenství* v mém vlastním životě a nalezení „cesty“ k překonání viny s pomocí Boží. Navíc, po několika letech strávených ve velmi *specifickém vězeňském prostředí* musím dát za pravdu těm morálním teologům, kteří upozorňují na obecný problém „poklesu vědomí viny“.² Právě pro mnohé obviněné a odsouzené³ je, bohužel, takový **odmítavý postoj** k vlastní vině⁴ o to větší komplikace pro „uzdravení“ a úspěšný návrat k sobě samým a do společnosti druhých.⁵

Hlavním cílem této práce je především *zmapování konceptu viny v kontextu katolické křesťanské teologie*. S tím je pochopitelně spojeno téměř nekonečné množství dalších „dotěrných otázek“ ohledně viny člověka.⁶ *Vedlejším cílem* je pak snaha připomenout podceňovanou problematiku viny, která je velmi *komplexní a mnohvrstevnatá* a podívat se na ní z různých pohledů za pomoci několika originálních myslitelů a tradice církve. Tím bych chtěl sám sobě a čtenářům pomoci *orientovat se* v dané problematice a pochopit význam, jaký má správné uchopení a zpracování viny v životě každého člověka.

---

² Srov.: „S otázkami viny a hříchu je tu téma, u něhož, zdá se, probíhá v současné době přímo epochální změna. Představa, že se lidé provínují, se zjevně stále vytrácí. ... Pokles vědomí viny a hříchu a z toho vyplývající popírání tématu vůbec je v současnosti nepochybně nejtěžší problém.“, WEBER, Helmut, *Všeobecná morální teologie*, Zvon Vyšehrad, Praha, 1998, s. 261-262

³ V „Zápiscích z mrtvého domu“ (1862) popisuje F. M. Dostojevský z vlastní zkušenosti propastnou absenci výčitek svědomí a vědomí vlastní viny u odsouzených: „Pravil jsem již, že jsem za několik let neviděl mezi těmito lidmi ani nejmenšího příznaku pokání, ani nejmenší lítostné myšlenky o zločinu a že většina jich uvnitř cítí se úplně nevinna...“. Ale pak ještě pokračuje s nadějí, kterou s ním po své osobní mnohaleté zkušenosti v české věznici rád sdílím: „...Z druhé strany, kdo může říci, že probral hlubinu těchto zhynuvších srdcí a přečetl v nich to, co je tam ukryto před světem?“, DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič, *Zápisky z mrtvého domu*, St. nakl. krásné literatury, hudby a umění, Praha, 1958

⁴ Z mé vlastní zkušenosti vím, že ve vězení bohužel většina odsouzených žádnou vinu necítí, nebo ji ignoruje. Absence pocitů viny u obviněných a odsouzených má pochopitelně různé důvody, např. to může být následek určitého „obranného mechanismu“ vyvolaného obviněním, vyšetřovací vazbou či odsouzením, což všechno představuje pro většinu lidí značnou psychickou zátěž. Doktorka Vágnerová, psychologka zabývající se touto tematikou, k tomu poznamenává: „Obrannou reakcí může být racionalizace ve vztahu k trestnému činu, z něhož je obviněn (potažmo odsouzen), vytěsnění traumatizujících zážitků, apod...“, VÁGNEROVÁ, Marie, *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*, Portál, Praha, 2014 s. 744

⁵ Srov.: „Důležitým ukazatelem represe je míra pocitu viny a tomu odpovídající pocit oprávněnosti trestu. Značná část trestaných, zejména recidivistů s narušenou osobností, pocitu viny nemá.“, VÁGNEROVÁ, M., *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 747

⁶ Např.: „Co je to vina? Můžeme vinu jednoznačně definovat či vymežit? Chápou vinu všichni lidé stejně? Jak svou vinu „smazat“? Může člověk vlastní vinu nevnímat? Kdy a jak si můžeme svou vinu uvědomit? Dá se s pocitem vlastní viny žít? Jak dlouho? A jak dobře? Proč se lidé brání přiznat vinu sami sobě, druhým či Pánu Bohu? Co může způsobit zamlčovaná či nepřiznaná vina? Jak nahradit „škodu“? Potřebujeme odpuštění? Od koho? A proč? Lze vůbec „všechno“ odpustit? Dokážeme my sami druhým lidem odpouštět? A dokážeme přijmout „spravedlivý“ trest?“, etc. Snad alespoň na některé z nich dokáže odpovědět tato práce.

Jak jsem naznačil výše, *téma viny* je pro mne tématem povýtce *osobním*, což je specifická situace nabízející **obojaké šance**. Na jedné straně je tato osobní zaujatost důvodem silné motivace. Na straně druhé však nepochybně hrozí nebezpečí *nereflektované narativity*, související s nepřehledným terénem vnitřních prožitků a náhledů. Abych toto *riziko* co nejvíce eliminoval, vědomě se k němu přiznávám, abych tak učinil zadost **metodě filosofické hermeneutiky**, která velí pojmenovat *předporozumění*, které mi vůbec umožňuje klást otázky na tušenou realitu. Věřen pohledům H. G. Gadamera tak činím a varuji laskavého čtenáře „odkud vítr vane“. Od použitých textů z nastudované literatury si pak slibuji, že mi umožní *najít cestu z bezbřehého terénu vlastního tápání*, abych nedopadl jako slavný baron Prášil vytahující sebe samého za pačesy z bažiny. Vlastní myšlenky budu proto konfrontovat s *relevantními texty* myslitelů nejprve filosofického (kap. 2), posléze teologického zaměření (kap. 3). Zvláštní pozornost bude pak věnována *biblické exegezi* (kap. 4). Text práce je záměrně nesevřený a setkává se v něm vlastní tázání s reflexí odborné literatury. Metodický *hermeneutický postup* mi umožňuje tuto troufalost, protože z každého nazřetého předvedění a hledání odpovědí na otázky, jež vyvolává, se rodí ještě více otázek nových.

Závěrem prosím o shovívavost za „omezený výběr“ použité **literatury**, který je z *objektivních důvodů* limitován literaturou dostupnou odsouzenému ve výkonu trestu bez volného přístupu do knihoven a bez internetového připojení. Byl jsem tak po celou dobu odkázán jen na nezištnou a obětavou, nicméně omezenou, pomoc druhých lidí.

2. **Vina v pracích myslitelů**

- Filosofické úvahy o vině a jejím zpracování – interdisciplinární přístup vědy

„V každém člověku dríme otázka viny a žádá si odpovědi.“

TOURNIER, P.

Tato slova najdete téměř na konci studie o vině a jejím zpracování z pera teologicky orientovaného švýcarského psychologa Paula Tourniera, jenž jako jeden z prvních začal propagovat ucelený pohled na člověka a jeho zdravý vývoj. K tomu přidává, že „*tato odpověď je náboženské povahy, ale můžeme ji vysvětlit všeobecně, takže to v žádném případě předem neurčuje další náboženský rozvoj, který by měla utvrdit a rozšířit teprve nějaká církevní nauka*“.⁷ Při hledání této „správné odpovědi“ bych rád dal slovo nejdříve **filosofii**, která k tomu má svoje staletými kultivované nástroje.

---

⁷ TOURNIER, P., *Vina* (orig. *Vraie ou fausse culpabilité*), nakladatelství Návrat domů, Praha, 1995, s. 214

2.1. JASPERS, Karl

Ve své práci⁸ věnované otázce viny v kontextu poválečné situace poraženého Německa se Jaspers, lékař a filosof, věnuje nejen specificky německé vině, ale také *vině obecně* v několika jejích *základních rovinách* a nabízí nám svůj pohled na „*cestu nápravy, očisty a obrody*“. Již na začátku autor upozorňuje, že úvahy o vině často trpí směřováním pojmů a hledisek. Proto, mají-li se stát pravdivými, je třeba tyto pojmy **rozlišit**, k čemuž si na pomoc bere dva sofistikované nástroje – filozofii a teologii.⁹ Přiznává však, že jím navrhované rozlišení¹⁰ pojmů a hledisek neplatí absolutně, protože „*nakonec spočívá prvopočátek toho, co nazýváme vinou v tom, co vše obsahuje a přesahuje. Ale to lze objasnit jen tím, co jsme získali tímto rozlišováním*“.¹¹

Rozdělení viny¹²

Jaspers rozlišuje čtyři následující pojmy viny s jejich specifickými důsledky. Každá vina má totiž svoje *vnější důsledky* pro lidský život, pro postiženého i jeho okolí, bez ohledu na to, jestli si je člověk své viny vědom či nikoliv. Ale má také svoje „*důsledky vnitřní povahy pro vědomí vlastního já, jestliže svou vinu nahlížím*“.¹³

1. KRIMINÁLNÍ VINA (PRÁVO)

je „*objektivně prokazatelné porušení jednoznačného zákona. Posuzující instancí je soud, který ve formálním postupu spolehlivě zjistí skutkovou podstatu a aplikuje ji na zákony*“.¹⁴

Kriminální vina může tedy existovat pouze tam, kde jsou měřítkem **zákony**, na základě kterých musí být každý zločin jasně definován a musí být možné stanovit jej jednoznačně v jeho skutkové podstatě. Důsledkem zločinu je **trest**¹⁵, vyneseny soudem bez ohledu na to,

⁸ JASPERS, Karl, *Otázka viny*, Příspěvek k německé otázce, nakladatelství ACADEMIA, edice Europa, sv. 4, Praha, 2009

⁹ „*Filozofie a teologie jsou povolány, aby osvětlily hloubku otázky viny.*“, JASPERS K., *Otázka viny*, s. 19

¹⁰ Srov.: „*Příliš právnícké rozdělení (hříchu) a vymezení hranic má také své nevýhody. Člověk může na tomto rozlišování ustrnout tak, že věnuje více pozornosti činu a méně smýšlení srdce, kde přece podle Ježíšových slov je vlastní zdroj všeho zla. (srov. Mk 7.14-23)*“, *Zvěstování víry, Holandský katechismus*, ekumenické nakladatelství SÍŤ, Praha, 2001

¹¹ JASPERS, K., *Otázka viny*, s. 21

¹² Jedno z dalších možných rozdělení viny (podle A. Kaufmanna, filozofa a právního teoretika) uvádí např. G. Schwanová: „*Vina, která u Kaufmanna tvoří základ rozsudku v trestním právu, je **vinou volní a skutkové**. Předpokládá svobodnou vůli působit vědomě bezpráví, a tím se odlišuje od **viny rozumové** (coby neschopnosti nahlédnout), **viny citové** (coby nespádání do roviny lidské zodpovědnosti, protože se neřídí vůlí) a od **viny charakterové**, jejímž předmětem je osobnostní růst jako „předehra“ určitého činu.*“, SCHWANOVÁ, G., *Zamčovaná vina*, Ničivá moc dvojí morálky, nakl. PROSTOR, Praha, 2004, s. 32

¹³ JASPERS, K., s. 31

¹⁴ tamtéž, s. 25

¹⁵ Srov. „*Vina je jeden ze základních právních konceptů. ... Ve filosofii práva je běžné rozlišovat mezi „utilitární“ a „retributivní“ teorií trestu. Podle utilitární teorie je smyslem potrestání služba společensky prospěšným cílům, jako je např. prevence kriminality. Retributivní teorie tvrdí, že spravedlnost vyžaduje potrestání viníka, i když z toho neplyne žádný prospěch. Jako signifikantní nedostatek utilitární teorie je*

jestli *potrestaný přizná svou vinu* a uzná, že je trestán právem. Předpokladem trestu je rozhodnutí soudce na základě jeho svobodné vůle.

2. POLITICKÁ VINA

podle Jasperse spočívá v činech státníků a v příslušnosti k určitému státu. Protože všichni občané v **osobní** rovině společně odpovídají za to, jakou mají vládu. Na rovině **kolektivní** musí nést následky činů svého státu, jehož moci jsou podřízeni a jehož řád jim umožňuje život. Rozhodující instancí je, ve vnitřní i zahraniční politice, *moc a vůle vítěze*, který nastavuje nová pravidla.

3. MORÁLNÍ VINA

se odvozuje z morální **zodpovědnosti**¹⁶ každého jedince za naše jednání, za všechny činy, které konáme.¹⁷ Posuzující instancí je naše vlastní **svědomí** a také komunikace s milujícím bližním, jenž má nezištný zájem o naši duši. Důsledkem (přiznané) morální viny může být nejdříve vnitřní proces „pokání a obrody“, který má pak i skutečné důsledky ve světě.

Morální vinu mají všichni, kdo popřávají místo svému svědomí a lítosti a jsou proto schopni a ochotni pykat. „*Ti, kdo věděli, nebo mohli vědět, co činí a přece šli cestami, které chápou při sebe-projasňování jako provinilé bloudění*“.¹⁸ Jaspers také připouští, že existují jedinci, kteří „stojí mimo morální vinu“ a dodává: „*Zdá se, že jsou neschopni lítosti a proměny. Jsou, jací jsou. Vůči takovým zbývá jen násilí, protože oni sami žijí jen násilím*“.¹⁹

4. METAFYZICKÁ VINA

vyplývá ze **solidarity** mezi lidmi, v jejímž důsledku je každý jedinec *spoluzodpovědný* za všechno bezpráví a nespravedlnost na tomto světě, pokud neučinil všechno, co je v lidských silách, aby jim zabránil. Metafyzická vina je „*nedostatek absolutní solidarity s člověkem jako člověkem*“. Tato solidarita zůstává trvalým požadavkem i tam, kde už morálně smysluplný

---

považována možnost ospravedlnění potrestání nevinných. ... Západní právní systém přijal princip „negativního retributivismu“, nikdo by neměl být potrestán, pakliže není vinen ze spáchání trestného činu (viz. „nulla poena sine crimine“).“, LEHTONEN, T., *Punishment, Atonement and Merit in Modern Philosophy of Religion*, Luther-Agricola-Society, Helsinky, 1999, s. 154

¹⁶ Srov.: „*Morální a právní vina konceptuálně předpokládá právní zodpovědnost, člověk nemůže být vinen, když není zároveň právně zodpovědný. ... Nicméně, člověk může být právně zodpovědný, aniž by byl vinen. Proto, aby mohl být právně zodpovědný za trestný čin, nemusí být ve skutečnosti sám jeho pachatelem. Např. rodiče mohou být morálně a právně zodpovědní za škodu spáchanou jejich dítětem, ačkoliv ta škoda nevznikla jejich vinou.*“, LEHTONEN, T., *Punishment, Atonement and Merit in Modern Philosophy of Religion*, s. 154

¹⁷ Srov.: „*Sémantika viny předpokládá, že člověk se může stát vinným pouze tehdy, když poruší normu. Pakliže je právní norma, příkazání či zákaz morálně špatný, jeho porušení nečiní osobu morálně vinnou, ačkoliv právní systém ji může přitom považovat za právně vinnou. ... Neuposlechnutí morálního zákona ve smyslu přirozeného zákona vždy činí pachatele vinným, vyjma případů, kdy k porušení dojde na základě některého nadřazeného předpisu morálního zákona, přičemž všechny morálně relevantní faktory v té situaci byly vzaty do úvahy. Příkladem takového případu je záchrana lidského života lži. Tehdy může člověk porušit etickou normu – např. zákaz „Nebudeš lhát!“ – přičemž se tím nestává vinným s přihlédnutím k celku etických norem.*“, LEHTONEN, T., *Punishment, Atonement and Merit in Modern Philosophy of Religion*, s. 156

¹⁸ JASPERS, K., *Otázka viny*, s. 68

¹⁹ tamtéž, s. 67

požadavek končí. Je porušena, přihlížím-li, jak dochází k bezpráví a zločinu. V takovém případě je člověk vinen způsobem, který nelze právně, politicky a morálně přiměřeně postihnout. *Jedinou instancí je potom Bůh.*²⁰

Důsledkem metafyzické viny, která na nás spočívá jako ničím nesmazatelná **ontologická vina**²¹ za naše pouhé bytí na tomto světě,²² je *proměna vědomí* vlastního já před Bohem. Jaspers říká: „*Pýcha je zlomena. Tato proměna bytosti vnitřním jednáním může vést k počátku nového vnitřního života, spojeného však s nesmazatelným vědomím viny a pokoře, která se uskrovnuje před Bohem a ponořuje všechno konání do takové atmosféry, v níž svévole je nemožná.*“²³

Kolektivní vina

Zvláštní kategorií viny je pro autora vina kolektivní, která však neexistuje ve *stejném smyslu* jako vina morální (metafyzická nebo kriminální). Morálně lze totiž posuzovat jen **jednotlivec**, nikdy ne kolektiv. Protože morálně můžeme dávat vinu jen sami sobě. Jediný možný případ, kdy můžeme morálně posuzovat druhého je pro Jasperse situace „*láskyplné solidarity a vnitřní spjatosti*“, jako kdybychom my sami byli tím druhým.²⁴

Vědomí kolektivní viny je podle něj to, když cítíme cosi jako **spoluvinu** na jednání svých nejbližších, příslušníků své rodiny, ale také svého státu, své rodné země, se kterými máme společnou řeč, společný původ i osud. V souvislostech tradice musíme dokonce „*převzít vinu otců*“.²⁵ Nicméně zcela jednoznačně Jaspers upozorňuje na svůdné nebezpečí kolektivního rozměru konceptu **dědičného hříchu**.²⁶ „*Ale bylo by skutečnou vyhýbavostí a falešnou omluvou, kdybychom chtěli zmírnit svou vlastní osobní vinu tím, že bychom ji uváděli ve vztah k vině lidství...*“.²⁷ Otázka dědičného hříchu se proto nesmí stát něčím, co by nám umožňovalo vyhýbat se vlastní vině.

---

²⁰ Je třeba si uvědomit, že **víra** je v Jaspersově pojetí teistického existencialismu tzv. „*filozofická víra*“ odmítající *Boží zjevení* jako svoje východisko, ale autor se přitom stále pohybuje na půdě biblického náboženství v nejšířším slova smyslu.

²¹ „*Kdybychom se my, lidé mohli oprostít od oné metafyzické viny, byli bychom anděly a všechny tři ostatní pojmy viny by se staly bezpředmětnými.*“, JASPERS, K., *Otázka viny*, s. 28

²² P. Tournier v tomto kontextu nabízí rozdělení na „**vinu z bytí**“ a „**vinu z jednání**“ a dodává: „*Konkrétní výčitky svědomí z určitého činu nebo falešného postoje, za nějž se cítíme odpovědní, nehledě na všechny polehčující okolnosti, představují náhle naši lidskou bídu, ne jako nastávající utrpení, ale jako vinu před Boží moudrostí.*“, TOURNIER, P., s. 117

²³ JASPERS, K., s. 31-32

²⁴ Srov. Mt 7.12 nebo Lk 6.37-42 (tzv. „zlaté pravidlo“)

²⁵ Srov. „*Morální vinu nedědíme, ale psychickými a morálními důsledky jejího zamlčování trpí ještě i pozdější generace...*“, SCHWANOVÁ, G., s. 21

²⁶ O teorii „dědičného hříchu“ více např. ve 3. kapitole „Dokumenty Magisteria“ (3.3.1) a ve 4. kapitole „Vina v Bibli“, v pasáži o prvním člověku Adamovi (4.1.1).

²⁷ JASPERS, K., s. 69

Očista od viny

Jaspers nezůstává však jen u pokusu o klasifikaci viny na její různé druhy, které se vzájemně prolínají. Protože: „*Jak na vinu ve svém nejhlubším nitru odpovíme, na tom budou založeny naše nynější představy o bytí a o nás samých. ... Jen jejím prostřednictvím může dojít k obratu, který nás přivede k obrodě z původního zdroje naší podstaty*“.²⁸ Nejdříve však v krátkosti nastiňuje některé ze **základních tendencí**, které nás svádějí, abychom se očistě vyhýbali. Tím opouštíme nejen cestu možné obrody, nýbrž stupňujeme ještě svůj zmatek nečistými motivacemi.

Autor uvádí tyto čtyři tendence:

a) vzájemné obviňování²⁹

To je vlastně *svádění viny na druhého*, což se děje, když jeden člověk činí sám sebe morálně a metafyzicky **soudcem**³⁰ nad druhým člověkem.

b) sebezavržení a vzdor

Důsledkem *morálních útoků* druhých lidí může u někoho dojít k potřebě vyznat se ze své viny. Ovšem taková **vyznání viny** jsou *falešná*.³¹ Jinak je tomu podle Jasperse se vzdorovitou pýchou, kdy právě proto, že druzí morálně útočí, dochází k velkému *zatvrzení viníka*.³²

c) uhýbání do jednotlivostí

Jestliže se soustředíme na to nepodstatné, *odvádíme-li pozornost* od celku k jednotlivostem, které jsou sice samy o sobě správné, ale nejsou podstatné pro otázku viny, nebo hledáme-li schválně chyby druhých, *vyhýbáme se* tím otázce **vlastní viny**.³³

d) uhýbání do obecnosti

Vlastní vinu se také pokoušíme „rozpustit“ v nějakém pohledu na celek, na své okolí. Nicméně *vina, náprava i usmíření* spočívají vždy jedině v **rovině osobnosti** každého jedince.

---

²⁸ tamtéž s. 20

²⁹ Tento jev popisuje Karl Menninger: „*Odsuzujeme zločin, trestáme ty, co jej páchají, ale potřebujeme jej. Rituál zločinu a jeho potrestání je součástí našich životů. ... Kriminálníci reprezentují naše alter ega, naše „špatné já“, odmítané a zároveň do nich promítané. Oni za nás a pro nás dělají zakázané, ilegální věci, které si přejeme sami dělat a tak jako obětní beránci za starých časů nesou tíhu naší „přenesené viny a trestu – hříchů a neřestí nás všech. ... Je můžeme trestat! Na ně můžeme křičet: „Ukamenujte jí!“ nebo „Ukřížujte ho!“.* ... Zástupně užívání zločinu k osvobození „neviných jednotlivců“ od pocitů viny jejich potlačením a přesunutím není žádná nová teorie, ale neustále uniká veřejnému přijetí.“, MENNINGER, Karl, *The Crime of Punishment*, „The Apparent Indifference of the Public“, The Viking Press, New York, 1968, s. 143-156

³⁰ Srov. Jk 4.11-12, Lk 6.37-42

³¹ Srov. „*Příliš rychlá kajícínost (člověka) není kajícíností, ale kapitulací. Jeho věčné mea culpa mu v životě nepřinese nic pozitivního, protože to není opravdové duševní hnutí, ale produkt neurotického mechanismu. Je to znak porážky, ne vítězství.*“, TOURNIER, P., s. 79

³² „*Zdá se mu výhodné vyznat se z viny. ... K tomu přistupuje fatální sklon považovat se za lepšího, než jsou druzí v důsledku svého vyznání viny. V pokoře se skrývá zlá pýcha, v sebeobnažování útok na druhé, kteří si nepočínají stejně.*“, JASPERS, K., *Otázka viny*, s. 122

³³ Srov. Mt 7.1-5

Cesta očisty

Jaspers vysvětluje, že i zde je třeba rozlišovat. Trest za kriminální vinu lze odpykat, nutnost nést politicky odpovědnost se vymezuje smlouvou, a tím se uzavírá. „*Ale morální a metafyzická vina, již chápe jen jedinec ve svém společenství jako svou vinu, se neodpykává (jak vyplývá z její podstaty). Nepřestává. Kdo ji má, vstupuje do procesu, který potrvá po celý jeho život*“.³⁴ Tímto **nekonečným procesem** je podle Jasperse právě cesta očisty a sebeprojasňování. Prvním zájmem každého z nás má být „jasné vědomí o sobě“. Máme **poznávat** sami sebe, naše životní hodnoty a cíle, kultivovat naše jednání a rozlišovat jeho motivace a důsledky. Jen tak můžeme naši vinu poznat, přijmout a vydat se na cestu očisty. *Prvním krokem na cestě očisty je náprava*, tedy konkrétní jednání jako snaha napravit to, co jsme svou vinou způsobili.³⁵ Navíc, ten kdo je jednou vnitřně zasažen vinou, chce pomáhat potřebným. Ale očista je mnohem více, než jen náprava, která je *nevyhnutelná*. Náprava jako důsledek naší očištné proměny, jen tehdy je totiž míněna vážně a naplňuje svůj etický smysl. Jaspers k tomu říká: „*Ujasnit si svou vinu znamená zároveň ujasnit si svůj nový život a jeho možnosti. Z toho ujasnění vyvěrá vážnost a rozhodnutí*“.³⁶ Naší podstatou se proto stává **pokora**³⁷ a jsme „*bezelstně připraveni snášet, co je nám souzeno*“. Samozřejmě, že očista se neděje jen vnějšími skutky, vnějškovým odčiňováním. Je to spíše vnitřní pochod, neustávající proces, v němž se stáváme sami sebou. Je to také záležitost naší svobody a vůle, kdy každý z nás stojíme stále znovu a znovu na rozcestí, kde: „*jedna cesta vede k očištění a druhá do nečistoty*“.³⁸ A každý z nás jdeme svojí cestou.

2.2. BUBER, Martin

Velký židovský myslitel Martin Buber rozlišuje ve své eseji³⁹ *vinu a pocit viny*, když říká, že *teologie* a teologové hovoří o vině samé, nemají však přitom na mysli **osobní vinu** člověka, nýbrž „odvěkou vinu lidského pokolení“, zatímco *psychologie* se zabývá pouze **pocitem viny**.⁴⁰ Upozorňuje, že v zájmu univerzálnějšího úsilí o poznání a pomoc člověku bude však

---

³⁴ JASPERS, K., s. 133

³⁵ Proč je potřeba odpovědět na svou vinu „nápravou“ doplňuje v předmluvě Jaspersovy knihy prof. L. HEJDÁNEK: „... německé slovo *SCHULD* neznamená jen vinu, ale také dluh; českému slovu *VINA* trochu chybí ona budoucnostní dimenze, volající po „nápravě“, po „splacení dluhu“ a „odčinění zla“, jež bylo zaviněno.“

³⁶ JASPERS, K., s. 135

³⁷ Zde se projevuje Jaspersovo pojetí člověka, který existuje, jen pokud se ve vlastní spontánnosti rozhoduje uznat **transcendenci** (což je jen jiné jméno pro Boha) za pravý základ sebe sama.

³⁸ JASPERS K., s. 136

³⁹ BUBER, Martin, *Vina a pocit viny*, Sborník: Bolest a naděje – deset esejů o osobním zrání, nakladatelství Vyšehrad, Praha, 1992, s. 165-190

⁴⁰ Srov. „*Obecně je považováno za dobré, že člověk, který se dopustil určitého přestupku, se cítí vinen, pokud je ve správné proporci k závažnosti ke spáchanému prohřešku.*“, LEHTONEN, Tomi, Punishment, Atonement and Merit, 1999

muset psychologie čelit i vině samotné, vině jako *ontologicky* charakterizovanému faktoru, který není zakotven v duši, nýbrž v bytí.

Existenční vina

Buber pak definuje pojem *existenční viny*, se kterým dále pracuje, když mluví o vině a provinění: „*Existenční vina je vina, kterou na sebe uvalil jednotlivec, když poruší řád lidského světa, jehož základy zná a uznává jako podstatnou složku své vlastní i obecně lidské existence*“.⁴¹ Jinde o ní mluví jako o „autentickém pocitu viny“.

Usmíření viny

O vztahu mezi vinou a zmiňovaným „řádem lidského světa“ nám na jiném místě nabízí zajímavou teorii, když říká, že vina nevzniká *odepřením poslušnosti nějakému tabu*, nýbrž naopak, že tabu a tabuizace mohly vzniknout jen proto, že vůdcové raných společností poznali a respektovali základní antropologickou skutečnost, že člověk se může provinit a být si toho vědom.⁴² Podle Bubera existují tři rozličné **sféry**⁴³, v nichž může dojít k *usmíření viny*, tj. k uzdravení:

1. **PRÁVO** (filosofie)

Počátek procesu usmíření viny a uzdravení je zde dán požadavkem, ať již skutečným či latentním, který klade viníkovi *společnost* na základě svých zákonů.⁴⁴ Fáze, jimiž se právo vykonává, se nazývají: a) **doznání**, b) **odpykání trestu**, c) **náhrada škody**. Ani lékaři (psychoterapeutovi), ani duchovnímu (knězi či kaplanovi) nepřísluší posuzovat, zda je tento požadavek společnosti *oprávněný* či nikoliv.⁴⁵ Do vztahu terapeuta či duchovního k jeho klientovi tato problematika vůbec nesmí vstoupit.⁴⁶

2. **SVĚDOMÍ** (psychologie)

Rovněž proces usmíření viny a uzdravení probíhající ve svědomí se realizuje ve třech fázích, které lze označit jako: a) **sebevyjasnění**, b) **vytrvání**, c) **smíření**. Svědomí definuje M. Buber jako „*schopnost a tendenci člověka radikálně rozlišovat ve svém minulém a budoucím chování mezi tím, co je třeba pokládat za správné a mezi tím, co je nutno odmítnout*“. Tady

---

⁴¹ BUBER, M., *Vina a pocit viny*, s. 174

⁴² tamtéž, s. 169

⁴³ Na rozdíl od Jasperse se Buber nezabývá tolik systematickým rozdělením různých kategorií viny, ale o to větší pozornost věnuje rozlišení základních sfér či oblastí, ve kterých dochází ke zpracování a překonání viny v několika specifických fázích.

⁴⁴ Srov.: „*Typické soudní praktiky spojené s vinou jsou trest a náhrada škody. Systém sankcí funguje tak, že stanoví tresty nebo finanční kompenzace jednotlivcům, kteří jsou usvědčeni z trestného práva.*“, LEHTONEN, T., *Punishment, Atonement and Merit*, s. 152

⁴⁵ Viník se mohl na společnosti provinit či nikoliv, její soud nad ním může být spravedlivý či nespravedlivý.

⁴⁶ BUBER, M., s. 176

upozorňuje, že často souvisí nejhlubší pocit provinění nikoliv s porušením nějakého tabu, nýbrž s existenční vinou. Proto je hlavním předmětem jeho úvah vztah *personálního svědomí* k existenční vině, za niž může převzít odpovědnost, jen když zodpoví svůj poměr k vlastnímu bytostnému určení. Takové svědomí má podle Bubera „*každý prostý člověk, který se usebere, aby prolomil hradby viny, do níž je uvězněn*“.⁴⁷

3. VÍRA (teologie)

Proces usmíření viny a uzdravení se v této **nejvyšší sféře** rozvíjí mezi *viníkem a jeho Bohem* a probíhá rovněž ve třech fázích, které odpovídají třem fázím, ale jejichž vzájemná souvislost je jiná: a) **vyznání hříchů**, b) **lítost / pokání**,⁴⁸ c) **smírné zadostiučinění**. Ze svého pohledu upozorňuje Buber na to, že terapeut nesmí do této sféry zasahovat ani tehdy, když je stejného náboženského vyznání jako jeho pacient.⁴⁹ I když ve své analýze objeví u pacienta „strach z božích trestů“ a tím narazí na problém víry. Psychoterapeut není duchovním, ani jej nenahrazuje. „*Nepřísluší mu zprostředkovávat spásu, nýbrž jen napomáhat uzdravení*“.⁵⁰

Jak je důležitý **pocit viny**⁵¹ pro uzdravení viníka vykresluje M. Buber, když říká, že „*psychoterapeut se nebude smět nadále domnívat, že dostojí své léčebné povinnosti tím, že toliko zbaví provinilé jejich pocitu viny*“.⁵² Takovému viníkovi se občas jeho vina vybaví se značnou naléhavostí, nezřídka se jí ovšem snaží vyhnout, až na něho dolehne posléze celou vahou své existenční pravdy.

Vzájemná souvislost fází

Procesu doznání na *rovině práva* odpovídá sebevyjasňování ve *sféře svědomí* a na *rovině víry* pak vyznání hříchů. Nejběžnější z těchto tří pojmů je **doznání**, které se jakožto pojem sociální odehrává v právních institucích společnosti. Doznání tedy znamená *dialog s představiteli společnosti*, kteří soudí podle norem trestního práva.

⁴⁷ BUBER, M., *Vina a pocit viny*, s. 178

⁴⁸ Např. B. Baker objasňuje rozdíl mezi **trestem** (právní sankcí) a **pokáním** (sankcí náboženskou) v tom, jaký mají dopad pro viníka, potažmo hříšníka: „*smyslem náboženského pokání je pomoci provinilému kajcíníkovi v uzdravení (self-reform) obnovením jeho vztahu s Bohem a s církví ... Trest, na rozdíl od pokání, nemá za úkol zajištění určitých benefitů pro viníka. Účel trestu je především veřejný a společenský, zatímco účel pokání je zejména soukromý a osobní.*“, BAKER, Brenda M., *Penance as a Model for Punishment, Social Theory and Practice* 18, London, 1992

⁴⁹ Srov. „*Jestliže skutečná vina jsou Boží výčitky, potom já musím pacientovi pomoci, aby se přiblížil k Bohu a mohl jej sám slyšet. Nemůže očekávat, že uslyší Boží soud z mých úst. Kdybych si hrál na morálního arbitra a říkal pacientům, zda se mají cítit vinnými nebo ne, ustoupil bych tím z pozice lékaře a dokonce bych tím zavřel dveře k účinné pomoci.*“, TOURNIER, P., s. 71

⁵⁰ BUBER, M., s. 174

⁵¹ Srov. „*Touha po nápravě, charakteristická pro vinu, může být uspokojena prožíváním této, proti vlastní osobě namířené emoci. Proto má vnitřní pocit viny speciální motivační roli jako určitý druh sebetrestání a plní tak roli náhrady za jednání.*“, GREENSPAN, Patricia, *Practical Guilt*, 1995

⁵² BUBER, M., s. 169

K **vyznání hříchu** dochází, když člověk hledá smíření s Bohem a přímo či nepřímo předstupuje před absolutní instancí. Vyznání je proto *dialog s Bohem* jako absolutní osobou, která odpovídá ze své skrytosti.

Jiné je to s procesem **vyjasňování** – zde se člověk pokouší vyjasnit hloubku své viny, kterou sice jako takovou poznal, dosud však ne její podstatu a dosah pro život. To může proběhnout jen v hlubinách onoho „*prvotního já-sám-se-sebou*“, v prostoru, který má být vyjasněn.

Podle Bubera „*po tvrdé zkoušce sebevyjasňování přichází ještě tvrdší, protože nikdy nekončící zkouška vytrvání v sebeidentifikaci*“. Tím není míněno nějaké neustále obnovované sebedmrškačství duše vědomím jejího propadání, nýbrž „*upřímné a stále vytrvání v jasů velkého světla*“.⁵³ Protože lidské provinění se vždy týká také ostatních bytostí, světa, veškerého bytí, musí se člověk vydat od *sebevyjasnění* přes cestu *vytrvání* ještě cestou **smíření**.

Smířením rozumí ten úkon ve vrcholné *sféře svědomí*, kterému na *rovině práva* odpovídá obvyklý závazek **náhrady škody**. Ve *sféře existenční viny* ovšem přísně vzato nelze nic napravit – přinejmenším ne v tom smyslu, že by se tím dala vzít vina se svými důsledky zpět. *Smíření* pro Bubera znamená to, že přistoupím k člověku, na němž jsem se provinil, vyznám se mu ze své existenční viny a podle svých schopností mu *pomohu překonat následky* svého provinění, přičemž mé jednání samovolně vyplyne z mé nově vydobyté existence.

Analogicky ke *sféře svědomí* probíhají podobně procesy také ve *sféře víry*. U poutivě věřícího, zvláště když prošel zkušeností existenčního provinění, jsou obě tyto sféry v životní praxi do té míry na sebe odkázány, že se nikdy nemůže svěřit výlučně jen jedné z nich. Protože obojí, lidská víra i lidské svědomí, se „*mohou mýlit a skutečně se stále znovu mýlí*.“ A obojí, jak víra, tak svědomí, si toho musí být vědomy a podříditi se **milosti**.

Svůj text končí Buber shrnutím, že se během svého života setkal s nemalým počtem lidí, kteří mu vyprávěli, že se „*jako provinilí rozhodli jednat podle svého vyššího svědomí, zakusili přitom obrácení a uchvácení něčím vyšším, takže vrostli do nového bytostného stavu, kterému přísluší název znovuzrození*“.⁵⁴

2.3. Shrnutí 2. kapitoly:

S pomocí dvou originálních myslitelů jsme tedy získali určitý **základní obraz** tématu, který budeme dále *dokreslovat* v následujících kapitolách. Vybral jsem právě tyto dva autory ze dvou důvodů. Zaprvé proto, že oba patří k zástupcům tzv. *filozofie existence*, pro něž je

---

⁵³ BUBER, M., s. 182

⁵⁴ tamtéž, s. 189

podnětem k filosofické reflexi jedinečný „existenciální prožitek“, někdy až extrémní situace takřka *bezvýchodného ztroskotání člověka*. Právě to totiž potkalo mne samotného. Druhým důvodem je pak jejich způsob myšlení, které má *židovsko-křesťanský základ*, je pokračováním *dlouhé tradice* sahající od Aristotela přes Tomáše Akvinského až ke Kantovi a dále, a vychází tedy z předpokladu, že člověk chce principiálně ze své vlastní vůle *konat dobro*.

Na základě jejich definic a systematického rozdělení viny vidíme co, proč a kdy patří do *kompetence* soudům, lékařům, filosofům či teologům a duchovním. Oba autoři na otázku viny nahlíží jako na hluboce **existenční otázku**⁵⁵ především v horizontální rovině mezilidských vztahů. Z Jaspersova rozlišení čtyř pojmů viny vyplývá nejen jejich *vzájemné prolínání*, ale také skutečnost, že *morální rozměr viny* je **základem** všeho. Oba pak mluví o nutnosti *očistit se od viny*, jak ji každý z nás v sobě nalzáme, přestože *ontologicky* vina trvá dále a agonie vlastního selhání nepřestává. Jaspers hovoří přímo o „očistě“ a Buber nazývá stejný proces „usmířením viny“, jehož součástí jsou u něj již také teologické pojmy *hřích a obrácení*. **Očištění** se od viny pro ně není žádná magie za pomoci vnějších sil, ale je to bytostně „*vnitřní proces*“, který neustává a v jehož průběhu se člověk stává sám sebou, nachází svou vlastní identitu. Oba myslitelé přitom vnímají jako důležitý také **transcendentní rozměr** problému osobní viny a nutnost *vertikálního směru* pro překonání následků jejího působení na člověka. Zajímavé však je, že ani jeden z nich přitom nezmiňuje byť základní potřebu *odpuštění* v obecné lidské rovině.

3. **Vina v teologii** - vina a její teologický rozměr, zpracování, překonání viny ve víře

„*Jak hluboce jsou dějiny lidstva podmíněny skutečností hříchu?*“

POSPÍŠIL, C. V.

První kapitola nám ukázala další směr, kudy je potřeba se vydat. Protože vina nemá jen *horizontální rozměr* mezilidských vztahů, tedy pachatel vs. oběť a další osoby v jejich okolí. Křesťanská teologie⁵⁶ přidává ještě další, **vertikální rozměr** viny a tím je osobní *vztah mezi člověkem a Bohem*. Specifikou teologického přístupu je kromě vertikální orientace také bezpodmínečná potřeba a nutnost někoho „Třetího“ ke skutečnému *překonání viny* člověka – milosrdného, ale spravedlivého Boha. **Trojediného Boha** křesťanů, který nabízí lidstvu velkorysý plán spásy a *definitivní řešení viny* člověka obětováním svého Syna a jejím nezaslouženým *odpuštěním* každému hříšníkovu.

⁵⁵ Srov. „*Vina představuje ústřední kategorii základního duševního rozpoložení člověka.*“, SCHWANOVÁ, Gesine, *Zamlčovaná vina*, s. 21

⁵⁶ Zdrojem a normou křesťanské teologie (a nejen morální) je Boží zjevení v Ježíši Kristu.

Teologické zpracování viny mělo pochopitelně svůj *historický vývoj* v rámci **tradice**. To si také ve zkratce ukážeme. Mou snahou je přitom „zmapovat“ rozsáhlý *teologický systém* a poukázat zároveň na některé aktuální přístupy a problémy.

3.1. **SKOBLÍK, Jiří**

Ani teolog Jiří Skoblík se ve své práci nevyhýbá komplexnosti tématu viny. Naopak nám ve své publikované úvaze⁵⁷ nabízí podobně *ucelený a systematický pohled* na dané téma, který pak dále rozvíjí čistě v teologické rovině. Na začátku jeho úvahy stojí poznání, že *vina* je jednou ze **základních zkušeností** člověka. Ten se s ní nejdříve setkává formou různě intenzivního prožitku, a proto dává autor na prvním místě slovo *psychologii*. Úvahy o důvodech tohoto prožitku jsou úkolem *filozofie*, na jejíž závěry pak navazuje *teologie* „s poselstvím o smírné oběti“.⁵⁸

Tři „perspektivy“ z kterých lze vinu nahlížet:

1. **Psychologie** (prožitek viny)

Podle autora není člověk v očích psychologů primárně bytostí *mravně selhávající*, ale bytostí **nemocnou**, kterou je třeba *uzdravit*. Důraz je zde kladen na prožívání viny a souvislost těchto prožitků se skrytými duševními situacemi a mechanismy se psychologie snaží různými technikami odhalit a léčit. Cílem těchto procesů není mravnost ani „*odstranění či odpuštění viny, ale nabytí schopnosti pacienta prožitek viny unést a získat tak určitou psychickou harmonii*“.⁵⁹

2. **Filosofie** (zdůvodnění viny)

Doc. Skoblík konstatuje, že východiskem filosofických úvah o vině je „*závazek každého člověka jednat takovým způsobem, který k vině nepovede*“. Což se nám stává v případě, že při jednání zůstáváme vědomě cosi dlužni určitým mravním nárokům svých vlastních životních hodnot a cílových představ. Protože na pozadí filosofické etiky stojí myšlenka **spravedlnosti**, je důsledkem našeho selhání **trest**. Nicméně „*mravnímu požadavku však není poslouženo pouhým trestem, zůstává potřeba změnit naše jednání, což blahodárně přispívá k růstu osobnosti a probouzí respekt*“.⁶⁰

V kontextu viny a provinění pracuje **filosofická etika**, na rozdíl od psychologického přístupu, s dalšími souvisejícími pojmy, jako např. s *osobou, zodpovědností či hodnotou*. Konstitutivní

⁵⁷ SKOBLÍK, Jiří, ThDr., *Vina, hřích a pokání jako čin a svátost v psychologii, filozofii a teologii*, Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, Praha, 1999

⁵⁸ SKOBLÍK, Jiří, s. 3

⁵⁹ tamtéž

⁶⁰ SKOBLÍK, J., s. 4

moment je potom „zodpovědnost člověka ve svobodě“. Proto v pohledu filosofické etiky je vina naším *selháním*.

3. Teologie (překonání viny)

Víceméně horizontální pohled filosofie doplňuje teologie o *vertikální rozměr* vztahu člověka k Bohu, který je pro vinu rozhodující, přičemž vztah k druhým lidem zůstává. V teologii tedy nejde pouze o „*prožitek viny* či *porušení hodnoty*“, ale o **hřích** a *porušení vztahu k Bohu*. Hřích se ze své podstaty obrátí vždy *proti hříšníkovi*, i kdyby mu dočasně přinášel jakkoliv velký prospěch, protože ve hře není jen mravnost a dobro našich skutků, ale také „dosažitelnost konečného cíle“. Navíc v souladu s naukou o církvi jako „mystickém těle Kristově“ není náš hřích jen naše ryze „soukromá záležitost“, protože „*každý hříšník se svým selháním stává jeho defektním článkem*“. Ale teologie nám nabízí řešení, jímž je „*překonání hříchu velkolepým způsobem, jak je patrné na Kalvárii*“.⁶¹

S činem pro který se rozhodl a s jeho následky je člověk svázán trvale. Nikoliv již s výchozím úmyslem, od něhož se v průběhu času dokáže distancovat. Původní záměr je tedy schopen zamítnout, čili může **změnit smýšlení**.⁶² Tím samozřejmě není naše vina „vymazána“ z našeho života, jakoby nikdy nebyla spáchána. Smyslem vůbec není bagatelizace viny a jejích následků, ale důraz na *velikost Božího odpuštění*.⁶³ To má svým způsobem, díky odstraňování ovzduší viny, i určitý terapeutický účinek. **Odpuštění** místo trestu je tedy teologickým řešením *zpracování a překonání* naší viny.

Cesta k odpuštění

Spolupráci a symbiózu psychologie s teologií ukazuje prof. Skoblík jako podstatnou při „významném pastoračním úkolu“, jímž je schopnost **rozlišovat** mezi *reálnou a neurotickou* vinou. Kněz či zpovědník by měl být schopen stanovit „správnou diagnózu“, než bude pokračovat v další pastoraci.⁶⁴ *Prvním krokem* na cestě k odpuštění je tedy potřeba rozeznat, zda se jedná i vinu reálnou či neurotickou:

---

⁶¹ Srov. Ř 5.17-21, 8.1-4, Sk 13.37-39, Ga 3.13, 4.4-5, 2Kor 5.18-21, Žd 2.17-18

⁶² Srov. „*Aby člověk změnil smýšlení, je třeba rozpoznat ten správný čas, rozpoznat „kairos“ – čas který má zrodit něco nového. Je časem Ježíšovy přítomnosti, časem Božího milosrdenství. Je časem obrácení, které promění naše vztahy k sobě i druhým lidem.*“, ROTTER, Hans, *Osoba a etika*, K základům morální teologie, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 1997, s. 54-5

⁶³ Srov.: „*Komu se málo odpouští, málo miluje.*“, Mat. 18.21-22.

⁶⁴ Duchovní může v takových případech pomoci radami a příkazy, čerpanými z pastorační zkušenosti, jež si nezadá s odbornou psychologií. Doc. Skoblík však jednoznačně varuje před pokušením zasahovat za psychologa, nýbrž jej raději přizvat k odborné spolupráci ve prospěch postiženého.

- a) **Neurotická vina**, jejíž podobou je úzkostlivost, je projev nemoci – psychické poruchy.⁶⁵ Kajícíkovu životní sílu ochromuje **strach**, který mu tak znemožňuje jeho vnímavost pro Ježíšovo odpuštění.
- b) **Reálná vina** je ta, kterou kající dokáže přesvědčivým způsobem a s potřebnou jistotou popsat. Jednoznačně si uvědomuje svojí vinu i to, že měl možnost svobodně se rozhodnout jinak. „*Vina sice dovede člověka hnát do samoty až k zoufalství, víra však má sílu osamocenost a izolaci překonávat jistotou, že lidská vina byla přijata někým jiným, a tím je Ježíš Kristus*“.⁶⁶

Pokání jako odpověď na vinu

Dalším krokem je pokání, které je adekvátní odpovědí tam, kde došlo ke skutečné vině či hříchu. Pro pojem pokání používají české překlady Písma také výrazy „změna smýšlení“ či **obrácení**. „*Tím vyjadřují hebrejské hluboce vzdychat nebo obrátit se, latinské litovat nebo obrátit se. Jak výrazy naznačují, pokaždé jde o vnitřní a zevní linii, o prožitek a úkon*“.⁶⁷ Chceme-li hlouběji zkoumat obsah tohoto pojmu, radí nám Jiří Skoblík vyjít z výrazu **metanoia**,⁶⁸ tedy „*po poznání, uznání poznaného*“. Po úkonu rozumu má následovat úkon vůle. **Pokání** je určitý „proces“, který probíhá v následujících třech krocích:⁶⁹

1. *Poznání chybnosti dosavadního postoje* – máme jistotu, že s minulostí je třeba skoncovat.
2. *Změna smýšlení* – člověk chce změnit svůj postoj k životu.
3. *Změna chování a jednání* – jeho nové chování musí odpovídat příslušné změně smýšlení.

3.2. WEBER, Helmut

Autor začíná ve své monografii o morální teologii⁷⁰ kapitolu věnovanou vině krátkou úvahou o znepokojivém poklesu vědomí viny a hříchu v současné společnosti.

⁶⁵ Papež František k tomuto patologickému projevu viny říká: „*Vina může být chápána ve dvou významech: jako přestupek a jako psychický pocit. Ten druhý není náboženský, spíše bych si dovolil říci, že dokonce může nahrazovat náboženský prožitek, tak něco jako vnitřní hlas, který mi ukazuje, že jsem se zmýlil, že jsem něco udělal špatně. Existují lidé, kteří sami sebe neustále obviňují (gente culpógena), protože potřebují pro život cítit vinu. Tento psychický pocit je chorobný...*“, BERGOGLIO, M. Jorge y SKORKA, A., *Sobre el Cielo y la Tierra*, Edición DEBATE a cargo de Diego F. Rosenberg, segunda edición, Barcelona, 2013, s. 71-73

⁶⁶ SKOBLÍK, J., s. 5

⁶⁷ tamtéž, s. 6

⁶⁸ Filosof Ladislav Hejdánek popisuje výraz **metanoia** jako „*epochální životní obrat*“ a říká: „*Člověk, původně obrácený čelem k minulosti, mění směr svého života, takže má před sebou budoucnost. Otevřenou budoucnost, které se již neděsí, ale v níž zakotvil svou naději a do níž směřuje svou víru.*“, HEJDÁNEK, L., *Filosofie a víra*, edice OIKOYMENH, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1990, s. 74

⁶⁹ Srov. „*židovsko-křesťanské pojetí viny, tedy třífázové contritio cordis (usebrání, lítost), confessio oris (veřejné přiznání), satisfactio operis (náprava dobrými skutky)*“, SCHWANOVÁ, Gesine, *Zamlčovaná vina*, Ničivá moc dvojí morálky, nakladatelství PROSTOR, Praha, 2004, s. 17

⁷⁰ WEBER, Helmut, *Všeobecná morální teologie*, Zvon Vyšehrad, Praha, 1998

Pokles vědomí viny

V této souvislosti dokonce mluví o tzv. „*morálce bez hříchu*“,⁷¹ protože myšlenka viny jakoby nejen přestávala být důležitá, ale dokonce již přestává hrát roli v životních pocitech dnešního moderního člověka. Důsledkem je pak logicky radikální oslabení **morálních nároků**, které jsou redukovány na jakési cítění. „*Člověk má dělat, co se požaduje, když to ale nedělá, není to nic tak hrozného*“.⁷²

Příčiny tohoto nebezpečného jevu vidí zaprvé ve „ztrátě transcendence“, kdy ve společnosti, která neprožívá vztah k někomu, kdo náš pozemský život přesahuje, pozvolna „odumírá i cit pro vinu“. V této souvislosti pak Weber varuje před **banalizací zla**, jež je v dnešním světě patrná.⁷³ Druhou příčinou jsou pak chyby v dřívější teologii a pastorálce, které spatřuje v *neuváženém a nepřiměřeném užívání* termínu „hřích“ pro zbytečné malichernosti, které vedlo k devalvaci věrohodnosti teologie a morálky. Proto je v dnešní teologii těžké mluvit o hříchu a vině. „*Člověk musí skutečně hovořit o něčem, pro co zcela obecně a do značné hloubky již chybí kategorie nutné k pochopení*“.⁷⁴

Výpovědi hlubinné psychologie

Prof. Weber si bere postupně na pomoc S. Freuda, C. G. Junga nebo A. Adlera, kteří se však zabývají pouze **pocity viny** předkládanými jako vnitro-psychický problém, patologický a negativní projev, který je třeba odstranit.

Pouze zástupci tzv. *personální* neboli *antropologické hlubinné psychologie*⁷⁵ se zabývají možností **reálné viny**, která vzniká, když člověk jedná proti svým osobním možnostem.⁷⁶ Společné pro všechny prezentované koncepce je vidění viny, či pocitu viny jako osobního problému, kdy „*rozhodující nakonec nejsou objektivní normy nebo věcně nesprávná jednání, nýbrž subjektivní předpoklady*“.⁷⁷ Přínos psychologie pro eticko-teologické pojetí viny nevnímá však Weber nikterak jednoznačně. Důležitý je však zásadní význam problému viny, který je u všech zmiňovaných autorů **prvořadým tématem** v jejich dílech. „*Přitom se*

⁷¹ Termín „morálka bez hříchu“ je převzatý ze stejnojmenné knihy A. Hesnarda z roku 1954

⁷² WEBER, H., s. 264

⁷³ Srov.: „*Bůh nám daroval příkázání: „Nepokradeš.“, „Nezabiješ.“... Idea viny musí existovat, abychom věděli, že pokud někdo spáchá něco špatného, nějaké zúčtování musí přijít.*“, BERGOGLIO, M. Jorge y SKORKA, A., *Sobre el Cielo y la Tierra*, s. 71-73

⁷⁴ WEBER, H., s. 265

⁷⁵ K typickým zástupcům této psychologické školy patří např. P. Tournier či E. Fromm.

⁷⁶ Toto selhání je označované v návaznosti na Heideggera často jako tzv. „**existenční vina**“ (srov. koncept existenční viny u M. Bubera)

⁷⁷ WEBER, H., s. 278

*odhalují možnosti viny, jež zůstávaly v dosavadní filosofické a teologické etice nepoznány, protože člověk zůstával příliš na povrchu vědomí a u všeobecně platných pořádků“.*⁷⁸

Vývoj v tradici

Přínosná je také tato krátká historická exkurze, kde Weber rozdělil období dějin teologie na čtyři *základní a nejdůležitější etapy*, podle specifických akcentů a formy vývoje tématu:

1. PATRISTIKA

Vědomí hříchu bylo již všeobecně velmi výrazné a člověk je v době Otců „*viděn jako zapředený do fundamentální hříšnosti*“.⁷⁹ Také se začíná systematictěji **rozlišovat** mezi hříchy v návaznosti na vývoj „praxe pokání“. Hříchy jsou rozděleny do dvou skupin podle závažnosti provinění. Těžká provinění pak vylučují z účasti na eucharistii a vyžadují pokání a církevní zpověď. Většina hříchů však v této době nevyžaduje ještě církevní pokání.

2. RANÝ STŘEDOVĚK

Pojetí viny v této etapě bylo znatelným krokem zpět. Rozhodujícím faktorem byla ryze objektivní, faktická skutková podstata, zatímco na smýšlení a úmysl člověka se nebral ohled. Proto dochází k politováníhodnému **zatemnění**⁸⁰ pojmu hříchu a paradoxně též k „*rozmnožení hříchů vyžadujících pokání nad rámec kánonu rané církve*“.⁸¹

3. SCHOLASTIKA

Spekulativní teologie přispěla dalším preciznějším rozlišováním smrtelného a všedního hříchu a **definováním** podstaty těchto základních kategorií. V praxi však k rozlišování i nadále slouží kritérium *závažnosti jednání*, tak jako v prvotní církvi. Mnohem častěji je však *skutková podstata* chápána jako „*materia gravis*“, tedy zakládající prvek těžkého hříchu.

4. POTRIDENTSKÉ OBDOBÍ

Vývoj v této době je určován ustanovením Tridentského koncilu „*o povinnosti vyznat všechny těžké hříchy co do počtu, druhu a okolností měnících jejich druh*“.⁸² Proto se stále více rozšiřuje seznam **těžkých hříchů** až na samou hranici zdravého rozumu. Jen pro ilustraci, jako „*peccatum mortale*“ (smrtelný hřích) bylo považováno požití několika gramů masa ve dnech postu, použití oleje posvěceného jiným biskupem než vlastním k pomazání nemocných či celebrování bez mešního roucha a štolý. Posuzující instancí byla teologická autorita.

---

⁷⁸ tamtéž., s. 279

⁷⁹ tamtéž., s. 292

⁸⁰ Za hříšné jednání bylo považováno např. nechtěná „*pollutio nocturna*“ nebo pití ze studny, v níž ležela mrtvá myš, či požití koňského a oslího masa.

⁸¹ WEBER, s. 294

⁸² tamtéž., s. 295

Podle Webera nám tento krátký historický náhled ukazuje *úlohu tradice* jako „méně šťastnou“. Neustálým rozšiřováním okruhu těžkých hříchů totiž došlo k nežádoucí inflaci této kategorie, vedoucí až k dnešní **krizi** pojetí hříchu vůbec.

Aktuální teologické problémy

Sám autor sice uznává tradiční **dělení hříchů** na obvyklé dvě kategorie⁸³ za oprávněné. Jak říká: „*Vina člověka může mít zásadně rozdílnou povahu. Považovat všechny hříchy za stejně vážné zneuznává konečnou vážnost toho, co může v životě člověka znamenat vina a provinění*“.⁸⁴ Nicméně, tradiční rozlišování hříchů přináší určité problémy, zejména v otázce **kritérií** pro určení jednoznačně „smrtného hříchu“ (peccatum mortale).

Ani dlouhá dvě tisíciletí vývoje tohoto tématu v církevní a teologické tradici totiž nepřinesla uspokojivé a jednoznačné odpovědi na pár stále aktuálních otázek.⁸⁵ Teoreticky se sice již překonal středověký pohled, kdy za rozhodující faktor platila faktická „negativní skutková podstata činu“ (což je objektivní, jasné a jisté kritérium), aniž by se však vážně přihlíželo ke „smýšlení či úmyslům“ hříšníka. Ale podle Webera se v praxi na „subjektivní momenty“ hříšného jednání stále nijak zvlášť nepřihlíží. Přičemž „*proti kvantitativně objektivistickému určení se namítá, a to právem, že věcný obsah ani nepostihuje podstatu hříchu... která je spíše osobně subjektivní dění, rozhodnutí uskutečňující se v nitru člověka*“.⁸⁶ Řešení problému nabízí podle něj poměrně **nové rozlišení** na *dva druhy* či *řády hříchu*:

1. Hřích jako „subjektivní rozhodnutí“⁸⁷

- Protože naše vědomé a svobodné rozhodnutí zakládá „*vinu člověka před Bohem*“, tedy vlastní hřích. Jen v této rovině má „*smysl rozlišovat mezi **smrtným** a nikoliv smrtným hříchem, a zda je či není přerušeno spojení s Bohem*“. Zároveň to však nelze nikdy s konečnou jistotou poznat a proto poznání, zda je hřích smrtný či nikoliv „*zůstává člověku neodvolatelně zahaleno a skryto*“.⁸⁸

2. Hřích jako „objektivní provinění“⁸⁹

---

⁸³ Tedy, podle katechismu: „těžký/smrtný hřích“ a „lehký/všední hřích“.

⁸⁴ WEBER, H., s. 297

⁸⁵ S ohledem na kritéria těžkých hříchů je stále nezodpovězena otázka: „*Kdy se dospěje k tomu předělu, za nímž je skutková podstata již tak závažná, že více nebo méně jednoznačně dovoluje závěr, že jde skutečně o „smrtný hřích“?*“ Další jsou pak např.: „*Jaká jsou vlastní a nejhorší provinění? Kde je dosaženo bodu, kdy zaniká spojení (smlouva) s Bohem a člověk již v sobě „nemá život“?*“, nebo: „*Existují skutky a způsoby jednání, po kterých již spolu s Bohem není možno nadále žít?*“, WEBER, H., s. 296

⁸⁶ tamtéž, s. 298

⁸⁷ V nauce o pramenech mravnosti (fontes moralitatis) označené jako „**úmysl jednajícího**“ (finis operantis), neboli subjektivní cíl jednajícího člověka

⁸⁸ WEBER, H., s. 304-5

⁸⁹ V nauce o pramenech mravnosti (fontes moralitatis) označené jako „**předmět jednání**“ (finis operis), vlastní „obiectum morale“, neboli objektivní cíl jednajícího člověka

- Věcná stránka (skutková podstata) netvoří vlastní hřích člověka, ale nesmí se přehlížet s ohledem na druhé, protože „působí destruktivně, zraňuje, zasazuje rány, přináší křivdy a zkázu“.⁹⁰ Nejde o otázku *viny před Bohem*⁹¹ a proto je žádoucí mluvit o **těžkém** a **lehkém** hříchu (stupeň závažnosti lze s jistotou vyjádřit).

Překonání viny

V navazující kapitole se Weber věnuje překonání viny *obrácením a odpuštěním*. To je podle něj „základní výpověď“ Bible a křesťanské víry. Odpuštění viny Bohem však nelze prokázat empiricky. Nutným předpokladem je **víra**⁹² a *lidská spolupráce* s Boží milostí, o níž mluvíme jako o *obrácení* (odvrácení se od viny a příklon k Bohu), které předchází odpuštění.

Tradice popisuje *komplexní proces OBRÁCENÍ*⁹³ ve třech krocích:

1. POZNÁNÍ

Prvním krokem je moment, kdy člověk zpětně poznává nesprávnost svého jednání a vidí svoji **vlastní vinu** v celé její nahotě. „*Může a má nastoupit i vědomé úsilí, že se člověk postaví k situaci poctivě, nic nezkrášluje ani nepotlačuje, má odvalu přijmout pravdu a neutéci před obviněním*“.⁹⁴ Přiznáním vlastní viny se člověk sice svým způsobem oprostuje ze závislosti na ní, ale pouhá zkušenost vlastní viny může také vést k zoufalství⁹⁵ nebo cynismu.

2. LÍTOST

Po poznání nepravosti vlastní viny přichází „odpoutání se“ od ní. Člověk se má vědomě obrátit proti zlu ve svém špatném jednání. Této fázi se také říká **bolest ducha** (animi dolor). Weber varuje před lítostí „*jež vychází jen ze zlosti nad sebou samým – že člověk není ta ušlechtilá a vynikající bytost, za jakou se rád považuje*“.⁹⁶ V tomto případě jde spíše o zraněnou ješitnost. Proto tradice rozlišuje dvě úrovně lítosti podle motivace:

a) **Nedokonalá lítost** – motivem je „bázeň a strach“

⁹⁰ WEBER, H., s. 305

⁹¹ Hans Rotter ve své knize *Osoba a etika* uvádí pojem „*objektivní hřích*“, který vychází z tradice přirozeného práva a mnozí autoři jím chápou objektivní překročení normy, přičemž nehledí na subjektivní či personální aspekty jako jsou vědomí a svobodná vůle. Za hřích se jednoduše považuje nedodržování pravidel jednání.

⁹² Srov.: „*Jsou ti odpuštěny hříchy... tvá víra tě zachránila.*“ (Lk 7.48-50)

⁹³ „*Hebrejský výraz tešúbá (šúb) je překládán v řeckém NZ výrazem metanoia. Nejde tu jen o vnitřní, duchovní změnu, hnutí mysli, lítost, změnu smýšlení, nýbrž, jak ukazuje SZ, o základní, radikální obrat v celém životě, který je přiměřenou odpovědí na obrat v situaci člověka, nastálý příchodem Božího království. Je to odvrát od všeho, co člověka zdržuje a potá na cestě k Bohu, a rozhodnutý obrat k Bohu v celé poslušnosti. Jde o obrat, který se týká celého člověka, nejen jeho nitra (Mt 12.33, Mk 7.15), ale potom i všeho jeho počínání (Mt 18.23-35, L 19.1-10). Jde o novou orientaci celého života, z níž roste víra jako rozvinutí obrácení k Bohu (Mk 1.15, Sk 11.21).*“; NOVOTNÝ, Adolf, *Biblický slovník*, edice KALICH, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, 1956, s. 527-8

⁹⁴ WEBER, H., s. 314

⁹⁵ Jako např. u Jidáše Iškariotského, jak je to popsáno v Bibli. (srov. Mt 27)

⁹⁶ WEBER, H., s. 316

- člověk lituje, protože se bojí trestu a zla, nebo si dělá starosti z negativních následků svého činu

b) **Dokonalá lítost** – motivem je „láska“

- člověk lituje toho, co se stalo, protože zranil ty, které miluje a chce milovat, protože tím musejí lidé trpět a protože se tím dotkl Boha

3. NÁPRAVA / SMÍR

Poslední fáze obrácení je „zkouškou opravdovosti lítosti“, zde se ukazuje, jak vážně to někdo s lítostí myslí. Napravit své selhání můžeme však vždy jen **částečně**. To platí jak vůči lidem, na nichž jsme se provinili, tak vůči Bohu. Přesto je snaha o nápravu důležitá, protože nás činí *schopnějšími milovat* a pomáhá nám zbavovat se *negativních charakterových vlastností*, především egoismu. Ale teprve **ODPUŠTĚNÍ** přináší *konec viny*. Weber mluví o třech zvláštních *aspektech Božího odpuštění*:

- Boží odpuštění svým rozsahem nejen *překonává vinu* a všechny její negativní následky⁹⁷ pro viníka, ale nabízí mu možnost úplně **nového začátku**.⁹⁸
- Absolutní **nezaslouženost** Božího odpuštění působí svojí milostí již na začátku „celého procesu“ obrácení a umožňuje tak již *poznání viny a následnou lítost*.
- Boží odpuštění je vázáno na „odpuštění viny bližnímu“.⁹⁹ Skutečná, pravá a dokonalá lítost se tak projevuje ochotou **odpouštět druhým**.

3.3. **DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo**¹⁰⁰

„*Snad největším hříchem dnešního světa je skutečnost, že lidé začali ztrácet smysl pro hřích*“.¹⁰¹ Tímto citátem papeže Pia XII. začíná v kapitole věnované hříchu pasáž mapující ztrátu smyslu pro hřích v dnešní době. Příčiny současné **krize vnímání hříchu** tuší autoři v dnešním nahlížení na *problém svobody*.¹⁰² Ta je dnes natolik omezena celou řadou podmíněností, až se zdá být téměř nemožné jen tak „svobodně hřešit“. Autoři konstatují, že současně se ztrátou smyslu pro hřích jako „přestoupení zákazu“ se objevuje **nový rozměr** jeho chápání, vycházející z jiné citlivosti. Ta plyne z naší kolektivní odpovědnosti za osud celého lidstva. Zároveň se vrací *skrytá forma provinilosti*, která vede např. „*k odmítání*

⁹⁷ „*Odpuštění Bohem ukončuje neblahou dynamiku viny: že nepřetržitě tvoří nové a nové zlo.*“, WEBER, s. 319

⁹⁸ „*Bible to vyjadřuje stále novými obrazy: Hříchy zbledají jako sníh (Iz 1.18), budou vhozeny do mořských hlubin (Mich 7.19). Bůh je od nás zažene jako mračno (Iz 44.22, etc...).*“, tamtéž

⁹⁹ Srov. „*A odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme těm, kdo se provinili proti nám.*“ (Mt 6.12), „*Tak bude jednat s vámi i můj nebeský Otec, jestliže ze srdce neodpustíte každý svému bratru.*“ (Mt 18.35)

¹⁰⁰ DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo, *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní vydří, 1999, s. 302-324

¹⁰¹ PIUS XII., rozhlasové poselství ze dne 26.10.1946, Discorsi et Radio-messaggi VIII.

¹⁰² Tedy základního předpokladu pro jakékoliv morální posouzení každého jednání člověka.

*autority, a to i samotného Boha, ze strachu (třeba nevědomého), abychom jím nebyli souzeni“.*¹⁰³

V navazující pasáži najdeme rozbor a diferenciaci tří základních termínů: „vina, provinilost a hřích“. Zjednodušeně řečeno, zatímco **hřích** je již *skutečným, objektivním stavem* (přerušením vztahu mezi člověkem a Bohem, člověkem a druhými lidmi, ale i vztahu člověka k sobě samotnému¹⁰⁴), tedy ontologickým rozměrem naší existence, má **provinilost** přízvuk jasně *subjektivní*. Myšlenka „provinilosti“ je pak krajní formou vnitřního přechodu od vnějšího poskvrnění člověka ke hříchu samotnému. A zatímco hřích je *kolektivní skutečností*, **vina** se projevuje spíše *ve formě individuální* a existuje ve třech různých rovinách:

1. ROVINA PUDOVÁ

Zde je **hřichem** či **vinou** ipso facto „hmotné přestoupení zákazů a tabu společnosti“, která se jimi brání proti nebezpečí individuálního pudu. Provinilostí se pak rozumí naše instinktivní touha *uniknout následkům* našeho špatného jednání.

2. ROVINA MRAVNÍ

Mravní vina (či hřích) tu záleží ve „svobodném jednání proti soudu vlastního svědomí“. Rozhodující tedy není již pouze hmotná stránka skutku. Provinilostí je přiznání si škodlivosti činu pro hříšníka samotného, pro jeho osobní a duchovní růst.

3. ROVINA DUCHOVNÍ

Hřichem již není skutek jako takový, ale „stav odmítání Boží lásky“ potřebné k absolutnímu naplnění lidské existence. Trest za tento postoj není člověku uložen zvenčí, ale je „*utrpením toho, kdo tvrdošijně odmítá neuhasitelnou potřebu lásky*“. Naše utrpení můžeme nicméně ukončit projevenou upřímnou lítostí, vyznáním viny a pokáním. Boží odpovědí na projevenou lítost je **odpuštění**, které „*obnovuje lásku a samotný hřích začleňuje do jejího dialogu*“.¹⁰⁵

„MYSTIKA HŘÍCHU“

Tato kapitola je zajímavým spirituálním příspěvkem, kde si autoři kladou otázky jako: Je nutné mít zkušenost s hřichem? Můžeme si myslet, že Bůh používá naše hříchy, aby nám dal duchovní dobro?¹⁰⁶ Z Písma již víme, že „*Bůh může vyvodit dobro i ze zla (srov. Gn 50.20)*,

¹⁰³ DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo, *Slovník spirituality*, s. 310

¹⁰⁴ „*Neposlušnost je neposlušností především ve vztahu k osobě, která je jejím původcem a k hodnotě, kterou tato osoba vyjadřuje.*“, DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo, s. 323

¹⁰⁵ tamtéž.

¹⁰⁶ Podobnou otázku v kontextu spekulativní christologie (problém „primárního účelu vtělení“) si klade prof. Pospíšil, který se ptá: „*Jak hluboce jsou dějiny lidstva podmíněny skutečností hříchu?*“. Dovolím si zde přeskočit jeho argumentaci na téma „co by bylo, kdyby Adam nezhřešil“, přestože je samozřejmě velmi zajímavá a lákavá. Ale stalo se a s hřichem proto musíme bojovat všichni, každý den našeho života. Nicméně, jak v závěru pan profesor říká: „*Hřích je tragická a velmi vážná komplikace, ale pouze komplikace, nikoliv hybná síla dějin po Adamově hříchu. ... Dějiny spásy začínají stvořením, zatímco prvotním hřichem se otvírá*

umí posvětit hříšníka ... a umí rozmnožit v duši lásku i na základě její hříšné zkušenosti (srov. Lk 7.47)“.¹⁰⁷ Autoři nicméně konstatují, že Boží prozřetelnost nezamýšlela tuto cestu pro dobro lidí. Podstatná totiž není **zkušenost** vlastních hříchů, ale „*mystické uvědomění si smyslu hříchu tak, jak o něm vnitřně poučuje Kristův Duch*“.¹⁰⁸ Jen ten, kdo ve víře „*žije v účasti na Pánově velikonočním tajemství, vnímá a zakouší pravý smysl hříchu. Ten se odhaluje pouze v hlubinách Božího milosrdenství v Kristu*“.¹⁰⁹

V závěru svých úvah konstatují autoři nevyčerpatelnou *mnohoznačnost* pojmu a skutečnosti hříchu, který je třeba zkoumat **interdisciplinárně**¹¹⁰, „*přičemž se různá hlediska navzájem nutně prolétají a překrývají. Kdybychom to však odmítali, vybočili bychom z dynamiky reálna*“.¹¹¹ Jako nejdůležitější ze všech svých úvah považují pisatelé závěr, že hříšník zůstává otevřen *naději*. Je to křesťanský pohled, který zahrnuje nabídku **Božího odpuštění**, díky kterému je pak každý hřích „*příležitostí k obrácení a tajemství Božího milosrdenství (srov. 2Kor 5.19-21)*“.¹¹²

3.4. **RAHNER, Karl**¹¹³

Autor, jehož teologická tvorba má převážně „pastorální charakter“, klade u všech témat prezentovaných ve slovníku důraz na antropologii jako výchozí bod při jejich zpracování.¹¹⁴

VINA

Jako teologický pojem je vina pro Rahnera jen *jiný název* pro **hřích**, od kterého ji liší „profánní charakter“ uvažovaného věcného stavu. Tím myslí např. prožitek viny v psychologii nebo otázky viny v trestním právu, etc. V rovině *vědomí a svobodné vůle* našeho jednání pak uvádí toto základní rozdělení a charakteristiky:

1. **Subjektivní vina** je vědomé a svobodné „*provinění proti zákonu pojatému jako výraz posvěcující a omilostňující Boží vůle*“.¹¹⁵

---

jejich modifikace, která zahrnuje i osvobození od hříchu, vykoupení.“, POSPÍŠIL, C.V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří, 2010, s. 227

¹⁰⁷ DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo, *Slovník spirituality*, s. 305

¹⁰⁸ tamtéž, s. 305 (srov. Jan 15.22-27, 14.26, 16.13)

¹⁰⁹ tamtéž

¹¹⁰ Autoři jmenují několik základních perspektiv: psychologickou, antropologickou, filozofickou, teologickou a duchovní.

¹¹¹ tamtéž, s. 322

¹¹² tamtéž, s. 324

¹¹³ RAHNER, Karl a VORGRIMLER, H., *Teologický slovník*, ZVON, české katolické nakl., Praha, 1996

¹¹⁴ Sám autor tento svůj antropologický způsob předkládání teologie nazývá „*transcendentálně-antropologickou teologickou metodou*“.

¹¹⁵ RAHNER, Karl, *Teologický slovník*, s. 383

2. **Objektivní vina** je (pouze) „*věcný nesoulad mezi tím, co bylo vykonáno, a tím, co vykonáno být mělo, aniž by byl tento nesoulad svobodně zamýšlen*“.¹¹⁶

Autor zdůrazňuje, že musí být přesně rozlišena vlastní „*osobní vina*“ člověka od toho, co nazýváme „*dědičným hříchem*“, ze kterého nelze odvozovat možnost „*kolektivní viny*“. Pro skutek samotný pak používá Rahner výraz **aktuální vina**, ze které odvozuje **vinu habituální** jako *trvalý stav nesprávného smýšlení* následkem našeho špatného jednání.¹¹⁷ Habituální vina může být odstraněna jedině Bohem (Boží milostí) a to i „*v případě, že by se člověk sám od sebe vzdal své zlé povahy*“.¹¹⁸

HŘÍCH

V Rahnerově pojetí je hřích *morálním selháním člověka* překročením božského přikázání. Jeho rozdělení se shoduje s klasickým pohledem v rámci katolické tradice. Nutným *předpokladem* hříšného jednání je (také tradičně) plné a jasné vědomí, svoboda a věcně závažná materie.

Hřích v plném smyslu, tedy **těžký hřích** jako skutek, definuje autor jako „*svobodné, existenciálně radikální rozhodnutí proti Boží vůli zjevené v řádu přirozenosti a milosti a ve zjevení skrze slovo*“.¹¹⁹ Člověk se takovým rozhodnutím rozhoduje „*sám proti sobě, své vlastní podstatě a proti lásce k nejvyšší myslitelné hodnotě, k osobnímu Bohu*“. Proto má hříšník tendenci skrývat svou vinu a vytěšňovat ji ze svého vědomí. To, že je schopen svou vinu přiznat, vidí Rahner jako „*první účinek spásitelného zjevení a Boží milosti*“.¹²⁰ Stejně jako *habituální vina* je pro autora **habituální hřích** „*stavem hříšníka*“ vyplývajícím za spáchaného skutku, tedy zaviněné postrádání posvěcující milosti. Tento stav popisuje jako „*celkový postoj a rozpoložení osobního základu člověka, které nejsou adekvátně reflektovatelné*“.¹²¹

3.5. Katechismus katolické církve

Nový katechismus¹²² je důležitý dokument Magisteria, sestavený jako základ pro vyučování křesťanské víře. Tento souhrn katolické nauky o víře a mravech je zpracovaný s ohledem na **jednotu** Božího tajemství a *ucelenost předávaného pokladu katolické víry*. Proto v pasážích

---

¹¹⁶ tamtéž

¹¹⁷ „Habituální hřích“, u sv. Pavla řecky „*hamartia*“, hřích jako takový, srov. Ř 5

¹¹⁸ RAHNER, K., s. 383

¹¹⁹ RAHNER, K., s. 132

¹²⁰ tamtéž

¹²¹ tamtéž

¹²² *Katechismus katolické církve*, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří, 2002 (orig. Catechismus Catholicae Ecclesiae, Libreria Editrice Vaticano, Città del vaticano, 1997)

věnovaných „nauce o pádu a hříchu člověka“ najdeme také zmínky o *Božím milosrdenství* a plánu spásy, který je pro nás „plánem naděje“.

Kapitola **PÁD** začíná vysvětlením podmíněnosti našeho chápání skutečnosti hříchu, která „*se objasní jen ve světle Božího zjevení*“.¹²³ Jen víra a poznání Boha nám umožňuje odhalit pravou podstatu zla hříchu, jíž je odmítnutí Boží lásky a vzpoura proti Stvořiteli. Základem učení o pádu člověka a zároveň základní pravdou víry je nauka o **prvotním hříchu**,¹²⁴ který spočívá v neuposlechnutí Božího příkazu (srov. Gn 3.1-12 a Ř 5.19). „*Každý další hřích pak bude neposlušností vůči Bohu a nedostatkem důvěry v jeho dobrotu*“.¹²⁵

Nauka o **dědičném hříchu** nám pak objasňuje následky Adamova prvotního hříchu pro celé lidstvo. Specifikem dědičného hříchu je to, že „*Adam nám předal hřích, jímž jsme nakaženi od narození a který je smrtí duše*“.¹²⁶ Není to tedy hřích spáchaný jako špatný skutek či úmysl takový skutek vykonat, ale je to **stav poraněné přirozenosti člověka**. Ta je oslabena následkem prvotního hříchu Adamova ve svých silách a nakloněna ke hříchu. Tento sklon ke zlému označujeme jako „žádostivost“ (concupiscentia). „*Ačkoliv je prvotní hřích vlastní každému, nemá u žádného z Adamových potomků povahu osobní viny*“.¹²⁷

Kapitola končí nadějným ujištěním, že Bůh člověka po pádu neopustil (srov. Gn 3.15) a každý z nás byl již předem ze svých hříchů vykoupen smrtí Ježíše Krista na kříži v rámci **Božího plánu spásy**. Křesťanská tradice v návaznosti na sv. Pavla učí, že „*vítězství nad hříchem, jehož dobyl Kristus, nám dalo lepší dobra než ta, která nám odňal hřích* (srov. Ř 5.20)“.¹²⁸

V kapitole **HŘÍCH** pak najdeme několik **klasických definic**:

- hřích je „slovo, skutek nebo touha proti věčnému zákonu“ (sv. Augustin, *Contra Faustum manichaeum*, 22, 27)
- hřích je urážka Boha¹²⁹
- hřích je sebeláska až k pohrdání Bohem (sv. Augustin, *De civitate Dei*, 14, 28)
- hřích je provinění proti rozumu, pravdě a správnému svědomí

¹²³ Katechismus katolické církve (dále jen KKC), s. 107

¹²⁴ Srov. „*Hřích je realitou světa, do níž každý člověk přichází a proto stojí pod jeho vládou. Tuto situaci lze charakterizovat dogmatickým pojmem „prvotní vina“. Od chvíle, kdy je člověk člověkem, tedy od Adama, se dějinami vine nit hříchu, všeobecné hříšnosti.*“, RYŠKOVÁ, M., *Pavel z Tarsu*, s. 389

¹²⁵ KKC, s. 110

¹²⁶ tamtéž, s. 111

¹²⁷ tamtéž, s. 112

¹²⁸ tamtéž, s. 115

¹²⁹ Srov.: „*Proti tobě samotnému jsem zhřešil, spáchal jsem, co je před tebou zlé*“, Ž 51.6

- hřích je přestupek proti pravé lásce k Bohu a bližním, způsobený zvráceným lpěním na určitých věcech¹³⁰

V pasáži věnované rozmanitosti našich hříchů se autoři odvolávají na tzv. katalogy neřestí z Písma svatého.¹³¹ Navíc navrhují **rozdělení hříchů** podle:

- předmětu* (jako všechny lidské skutky)
- ctností* (jichž jsou opakem)
- příkázání* (proti nimž se staví)

Katechismus rozlišuje též hříchy: tělesné či duchovní, nebo: *hříchy myšlením, slovem skutkem či opomenutím*, popřípadě: *hříchy proti Bohu, proti bližním či proti nám samým*. **Kořen** všech hříchů je „v lidském srdci“.¹³²

K tradičnímu dělení hříchů podle jejich závažnosti patří tzv. „nauka o **smrtném hříchu**“, tedy z tzv. těžkých hříchů toho nejtěžšího.¹³³ Pisatelé se v otázce tradičního rozlišení mezi smrtným a všedním odvolávají na zkušenost lidí, která toto dělení potvrzuje:

1. **SMRTELNÝ HŘÍCH** (peccatum mortale) = „těžký hřích“

- je takový skutek, při němž spolupůsobí tři prvky či podmínky:
  - závažná skutková podstata (materia gravis)*
  - plné a jasné vědomí o závažnosti činu*
  - svobodná vůle* (čili uvážený souhlas)
- „*ničí v srdci člověka lásku těžkým porušením Božího zákona a odvrací člověka od Boha*“,¹³⁴ důsledkem je tedy ztráta lásky a stavu milosti a není-li napraven lítostí a Božím odpuštěním, pak je takový hříšník *vyločen z Kristova království*¹³⁵

2. **VŠEDNÍ HŘÍCH** = „lehký hřích“

- může vzniknout ve dvou případech, pokud spolupůsobí:
  - nepatrná skutková podstata (materia levis)*
tj. nedodržení míry predepsané mravním zákonem v nepřilíš závažné věci
  - absence vědomí nebo plné svobody vůle*
tj. neuposlechnutí mravního zákona v závažné věci (materia gravis), ale bez plného vědomí či souhlasu

¹³⁰ KKC, s. 463

¹³¹ Srov. Gal 5.19-21, Řím 1.28-32, 1 Kor 6.9-10, Ef 5.3-5, 1 Tim 1.9-10, 2 Tim 3.2-5

¹³² „*Neboť ze srdce vystupují špatné myšlenky, vraždy, cizoložství, smilství, krádeže, křivá svědectví, rouhání/urážky. To jsou věci, které člověka znesvěcují...*“, (Mt 15.19-20)

¹³³ V katolické tradici se považují oba termíny za synonyma, což přináší určité (teologické) problémy při klasickém dělení hříchů v morální teologii na obvyklé dvě kategorie: **těžký** a **lehký** hřích. (srov. WEBER, H.)

¹³⁴ KKC, s. 465

¹³⁵ Srov.: „*Pouze strach je přehánění, špatný způsob výchovy. Tím se vyznačuje puritánský proud v církvi. ... Problém je prezentovat přestupek/porušení Zákona (transgresión) jako něco co nás odděluje od Boha.*“, BERGOGLIO, M. Jorge y SKORKA, A., *Sobre el Cielo y la Tierra*, s. 71-73

- oslabuje lásku a je překážkou duchovního rozvoje hříšníka, ale „neruší smlouvu s Bohem, člověk ho může s Boží milostí napravit“¹³⁶

Závažnost „skutkové podstaty“ se podle katechismu odvozuje z Desatera v kontextu Ježíšova výroku: „*Nezabiješ, nezcizoložíš, nepokradeš, nevydáš křivé svědectví, nebudeš podvádět, cti svého otce i matku svou...*“ (Mk 10.19). **Nejtěžším hříchem** je pak „*zlomyslně spáchaný hřích s úmyslnou volbou zla*“.¹³⁷

Šíření hříchu

Úmyslný hřích, byť třeba velmi lehký, který však zůstal bez **sebereflexe**, *lítosti a odpuštění*, disponuje hříšníka velmi nenápadně a nenásilně ke spáchání dalších a mnohdy mnohem těžších hříchů. „*Hřích strhává ke hříchu, opakování týchž skutků plodí neřest. Z toho vyplývají zvrácené náklonnosti, které zatemňují svědomí a zkreslují konkrétní hodnocení dobra a zla. Takovým způsobem má hřích tendenci se šířit a upevňovat...*“¹³⁸

Tradice definuje tzv. **hlavní hříchy** nebo-li neřesti, které plodí jiné hříchy a proto jsou přímo „*děbelsky škodlivé*“. Jsou to: *pýcha, lakomství, závist, hněv, smilstvo, nestřídmost, lenost (zahálčivost)*.¹³⁹ Již bylo řečeno, že každý reflektovaný hřích lítostí a snahou o nápravu může být Bohem **odpuštěn**. Ovšem existuje jedna výjimka a tou je tzv. „*hřích proti Duchu svatému*“, o kterém mluví Ježíš v evangeliu: „*Proto vám pravím, že každý hřích i rouhání bude odpuštěno, ale rouhání proti Duchu svatému nebude odpuštěno.*“ (Mt 12.31). Boží **milosrdenství** sice nezná hranic, ale Bůh nemůže ze své podstaty dělat nic proti naší svobodné vůli. A tak jednoduše nelze odpustit tomu, *kdo „odpuštění a spásu vědomě odmítá. Taková zatvrzelost má svoje následky a může vést až k definitivnímu věčnému zavržení*“.¹⁴⁰

Jen cesta pokání a lítosti vede ke spáse a odpuštění. A pouze naší vědomou spoluprací s Boží milostí můžeme dovršit naše **obrácení**, změnu smýšlení¹⁴¹ a uzdravení z následků našich chyb a hříchů. „*Pod vlivem milosti se člověk obrací k Bohu a odvrací se od hříchu a tak přijímá shůry odpuštění a (Boží) spravedlnost*“.¹⁴²

3.6. Shrnutí 3. kapitoly:

---

¹³⁶ KKC, s. 467

¹³⁷ tamtéž, s. 466

¹³⁸ tamtéž, s. 467

¹³⁹ Lenost, neboli **acédie** – tzv. „polední démon, jinak také „stín smrti“.

¹⁴⁰ KKC, s. 467

¹⁴¹ Změna smýšlení, nebo-li „**metanoia**“ znamená začít se dívat na věci zcela jinak, nově, „myslet jinak“ (metanoein).

¹⁴² KKC, s. 493

Všichni autoři v této kapitole shodně upozorňují na **vzájemnou souvislost** a provázanost specifických přístupů různých *vědních disciplín* k tématu viny, jakož i potřebu jejich *vzájemné spolupráce*. A stejně shodně varují před ztrátou smyslu pro hřích a nebezpečím *poklesu vědomí viny a hříchu* v současné společnosti. Ne vždy přitom jednoznačně **rozlišují** mezi těmito *dvěma pojmy*¹⁴³ a často je používají téměř jako synonyma.¹⁴⁴

Přínosem teologie k tématu viny není jen sofistikované „*rozdělení hříchů*“ do specifických kategorií teologického systému, jehož složitost vyplývá ze složitosti a neuchopitelnosti lidské viny a hříchu. Jednoznačným vkladem je onen „*vertikální rozměr*“ **hříchu** k jinak horizontálně chápané lidské vině, spočívající v poznání provinění se proti Bohu a zároveň velkorysé nabídce a možnosti jejího **překonání s Boží pomocí**. Jejího nezaslouženého **odpuštění** a začlenění do osobních dějin spásy. Boží odpuštění zbavuje zlo našich vin další moci nad námi a *osvobozuje* tak naši přítomnost a zejména „novou budoucnost“ od naší pokazené minulosti. Nesmíme však při tom zapomínat na „antropologicko-vnitrosvětskou realitu“ viny, abychom se nedostali na úroveň abstraktních a životu vzdálených teorií a úvah.¹⁴⁵ Zatímco zde uvádím „pouze“ teoretické základní **principy** zpracování a překonání viny, **realizace** samotná je pak prakticky možná v rámci institutu *svátosti smíření*.

4. **Vina v Bibli** - prožitek viny a její zpracování v příbězích vybraných biblických postav

„*Písmo však zná i dynamické osobnosti s jejich vášněmi, zápasy a pády jako Boží vyvolené.*“

WEBER, H.

Rád bych se teď od *složitých teorií* a sofistikovaných filosofických a teologických systémů vrátil zpět na začátek, k „prameni a duši“ veškeré teologie a **zdroji poznání** Boha i člověka samotného, tedy k textu Písma svatého. Tam najdeme *začátek viny a hříchu* ve světě lidí. Dozvíme se, jak se hřích do světa dostal, jak se mezi lidmi šířil dál do všech rovin lidských vztahů, co všechno způsobil a jak ho lze s Boží pomocí překonat. Bible nám ukazuje a popisuje i ty nejsložitější věci pro nás „relativně“ jednoduchým a pochopitelným způsobem za pomoci **příběhů**.¹⁴⁶ Z pohledu „narativní etiky“ má již samo biblické vyprávění příběhů silný

¹⁴³ V *encyklopedické části* jsem vynechal lingvistický pohled etymologie na pojmy pro vinu a hřích v původních biblických jazycích, neboť nejsem dostatečně jazykově vzdělán v biblické hebrejštině, ani řečtině.

¹⁴⁴ Srov. „*Jestliže v křesťanském pohledu splývá subjektivní morální vina a hřích proti Bohu, pak proto, že provinít se proti bližnímu a proti vlastnímu svědomí zároveň vždy znamená „odmítnout Boží lásku“ a obráceně.*“, SCHWANOVÁ, G., s. 42

¹⁴⁵ Srov. „*Bůh... nám daroval příkázání: „Nepokradeš, nezabiješ.“ Idea viny musí existovat, abychom věděli, že pokud někdo spáchá něco špatného, nějaké zúčtování musí přijít.*“, BERGOGLIO, Jorge M., SKORKA, Abraham, *Sobre el Cielo y la Tierra*, Edición DEBATE, Barcelona, 2013, *Sobre la culpa*, s. 71-73

¹⁴⁶ Srov. „*Otevřete Bibli a uvidíte, že je plná příběhů lidí, které Boží výzva vytrhla z jejich všedního života a postrčila je do velkého dobrodružství a propůjčila jim tvořivou sílu, kterou nemohli získat sami ze sebe. ... Bible*

*mravně formační význam.*¹⁴⁷ Biblické příběhy nám nepředkládají hotové „mravní normy“ správného chování, ale ukazují určité mravní kvality či nedokonalosti jednajících postav, vysvětlují obecně lidské **mravní principy** a zdůvodňují mravní požadavky na nás *kladené autoritou nejvyšší*, Bohem Stvořitelem. Doufám, že zde vybrané a prezentované příběhy dobře ilustrují složitost problematiky viny a jejího zpracování (správného i špatného) a *pomohou nám pochopit milosrdné Boží jednání s hříšným člověkem.*¹⁴⁸

4.1. STARÝ ZÁKON

4.1.1. Adam

Začneme pěkně od Adama, protože s ním přišla vina a do světa vstoupil hřích. Právě na jeho příběhu Písmo ukazuje přímo učebnicovým způsobem **princip hříchu** a jeho důsledků pro člověka. Jak se dozvídáme v prvních kapitolách knihy Genesis, Adama stvořil Bůh šestého dne při tajemném stvoření světa „*aby byl jeho obrazem*“ (Gn 1.27). Načež si Hospodin řekl, že: „*Není dobré, aby člověk byl sám.*“ (Gn 2.18) a proto přichází ještě jeden mistrovský kousek Hospodinův, stvoření Evy z žebra Adamova. „*Oba dva byli nazí, člověk, i jeho žena, ale nestyděli se.*“ (Gn 2.25) Adam s Evou pak žili v rajské Boží zahradě,¹⁴⁹ kde dal Bůh uprostřed¹⁵⁰ vyrůst „*stromu života a stromu poznání dobrého a zlého.*“ (Gn 2.9) Lidé tedy žili v tomto ráji na zemi v přirozeném **společenství lásky** mezi sebou a zároveň se svým Bohem Hospodinem. „*A Hospodin Bůh člověku přikázal: „Z každého stromu zahrady smíš jíst. Ze stromu poznání dobrého a zlého¹⁵¹ však nejez. V den, kdy bys z něho pojedl, propadneš smrti.*“ (Gn 2.16-17). Člověk však byl stvořen jako **Boží obraz**, tedy jako komplexní, integrovaná a svobodná bytost, která se může vědomě a svobodně rozhodovat *pro nebo proti Boží vůli*. Na scéně se objevil had-pokušitel¹⁵² a události dostávají rychlý spád. Eva,

---

je školou odvahy – odvahy poznat naše špatné činy, odvahy stát čas od času neochvějně na svých rozhodnutích bez ohledu na nevyzpytatelný pocit viny, který vyvolává každý konflikt.“, TOURNIER, P., *Vina*, s. 52-95

¹⁴⁷ Srov. „*Narativní etika přibližuje život osobností a tím i vzory a modely způsobu života. Tyto vzory člověka vyzývají nejen k jednotlivým činům, ale pomáhají mu spíše rozpoznat své povolání a dát životu směr a cíl.*“, ROTTER, H., *Osoba a etika*, s. 57

¹⁴⁸ Srov. „*Hřích se jeví jako tak propastně nesmyslné dění, že se lze dobrat jeho vždy jen přibližného pochopení pouze pomocí mnoha výpovědí.*“, WEBER, H., s. 280

¹⁴⁹ Srov. „*Místem, kde Hospodin Bůh chce mít člověka, je tento svět... Vysadil zahradu (H. gan). Je to místo hrazené, chráněné. Jejím posláním je chránit člověka a být zároveň prostorem pro obecenství s Bohem. Právě pro tuto funkci bzy později symbolizována svatyněmi a chrámem (srov. Ž 46.5, Ez 47.1, Zj 21).*“, Výklady ke Starému zákonu I., *Knihy výpravné*, s. 31

¹⁵⁰ Srov. „*Uprostřed není příslovce pro určení místa, ale je to určení významu. Jsi-li v Boží zahradě, jsi blízko života, ať už jsi kdekoliv. Teprve po opuštění zahrady, teprve když se vzdáš Boha, vzdáš se i zdroje života a umíráš.*“, ŽÁK, Vladislav, *Na počátku*, Výklad knihy Genesis, Evangelické nakladatelství, Praha, 1990, s. 41

¹⁵¹ Srov. „*Je to strom zkoušky, strom, na němž se má ukázat, zda člověk Boha respektuje, zda o něho stojí, zda ho miluje.*“, ŽÁK, V., *Na počátku*, s. 41

¹⁵² Srov. „*Had je poddán člověku jako jiná zvěř. Není na něm nic, proč by se ho člověk měl bát, i když je v něm něco ďábelského (srov. Zj 12.9, 20.2, Mdr 2.24). Jeho zchytralost jej odlišuje od ostatní zvěře a v hebrejštině navíc připomíná výraz pro nahotu (rummím = nazí, arúm = zchytralý).*“, Výklady ke SZ, I., s. 35

naslouchající svůdci (had je personifikací zla, démonické síly), upadá v *pokoušení* zasahovat do Božích řádů a strhává s sebou Adama (Gn 3.1 – 6). Společně jedí zakázané ovoce¹⁵³ a „*oběma se otevřely oči: poznali, že jsou nuzí*“ (Gn 3.7). Což je paradoxně veškerý zisk jejich snahy „znát **dobré i zlé**“ a být jako Bůh.

Zvědavost sama o sobě ještě není vinou, či hříchem. Ale člověk chtěl a chce znát dobré i zlé, „*chce bez ohledu na Boží vůli určovat zaměření, účel, i cíl života a to nejen svého, ale i života kolem sebe*“.¹⁵⁴ Výsledkem selhání Adama s Evou je poznání nahoty, která je přivede ke studu a poznání **vlastní viny**. Jejich neposlušnost vůči Bohu vede k „rozkladu společenství“ a k disharmonii v přírodě vůbec. „*Muž i žena opustí své rodiče a přilnou k sobě, ale nesmí přitom opustit svého Stvořitele. Budou „jedním tělem“, ale jen tehdy, když budou i Božím obrazem*“.¹⁵⁵ Tím, že se Adam a Eva vzdělili od Boha, rozpadl se i jejich vztah a vstoupil mezi ně (a do světa vůbec) **hřích** a spolu s ním sobectví, nedůvěra, nejistota a strach. Do života lidí vstoupilo „zlo“ v jeho nejrozmanitějších a nejzrůdnějších podobách.

Člověk se začal bát. Svého Boha, i sám sebe a svého okolí. Vztah mezi vinou a **strachem** vidíme v Adamově odpovědi Bohu. Na otázku: „*Kde jsi?*“, totiž odpovídá: „*Uslyšel jsem Tvůj hlas a bál jsem se. A protože jsem nahý, ukryl jsem se.*“ Hospodin se proto Adama ptá¹⁵⁶ dál: „*Kdo Ti pověděl, že jsi nahý? Nejedl jsi z toho stromu, z něhož jsem Ti zakázal jíst?*“ (Gn 3.9-10). Adam se pak snaží přenést svou vinu na Evu a dokonce i na Hospodina samotného (Gn 3.12). Eva zase **odpovědnost** za své selhání svádí na hada, který ji podvedl. Taková reakce¹⁵⁷ je tedy stará jako lidstvo samo. „*Pro lidi je přirozené svalovat svou vlastní vinu na druhé, na okolnosti, nebo na Boha. Ale tím se jí nezabývá a vzpoura proti druhým, i proti Bohu, která je toho výsledkem, se pro ně stává pouze zdrojem nového zla a tím i mnohých dalších vin.*“¹⁵⁸ Adamův hřích je tedy mnohem víc, než pouhý vnější úkon neposlušnosti. Je to vědomé a **svobodné rozhodnutí** proti Bohu, „*vnitřní postoj někoho, kdo se opovažuje stavět se na jeho místo a rozhodovat o dobru a zlu, prohlašovat před Bohem svou soběstačnost a*

---

¹⁵³ Srov. „*Jestliže křesťanští malíři malují scénu „prvotního pádu“ pod jabloní, zachycují starou latinskou slovní hříčku: malus, malum = zlý, zlo / jabloň, jablko. Rabíni se zase domnívali, že jedli fíky, plody stromu, který dodnes platí Arabům za strom obývaný démony (Dalman).*“, *Výklady ke SZ, I., s. 36*

¹⁵⁴ ŽÁK, V., s. 55

¹⁵⁵ tamtéž, s. 48

¹⁵⁶ Srov. „*Boží otázky znějí tak, jakoby Bůh potřeboval nějaké informace a jakoby po nich pátral. Avšak otázky nepotřebuje Bůh. Potřebuje je člověk, aby si začal uvědomovat, jakých odpovědí je vůbec schopen.*“, ŽÁK, V., *Na počátku*, s. 56

¹⁵⁷ Srov.: „*Na stránkách Bible, i v každodenním životě se setkáváme se zvláštním paradoxem, že překážkou Boží milosti není vina, jak to předpokládají moralisté. Je to naopak potlačení viny, sebeospravedlňování, spokojenost se svým spravedlivým životem.*“ TOURNIER, P., *Vina*, s. 138

¹⁵⁸ TOURNIER, P., s. 143

odmítat závislost.¹⁵⁹ Hřích porušuje v člověku obraz Boha, podle kterého byl stvořen a tím narušuje ten původní důvěrný a přátelský vztah mezi člověkem a jeho Stvořitelem.

Psychologický pohled přidává: „Vina působí i podvědomě. Možná (Adam) svou vinu vědomě ani nepovažuje za příliš vážnou ..., ale vina působí zjevně i skrytě ať už si ji připouštíme, nebo ne. Podvědomá vina působí konfliktní stavy, komplexy, neurózy, duševní poruchy a pak i zjevné tělesné choroby“.¹⁶⁰ Na Adamově příběhu vidíme, že hřích přistoupil k člověku z vnějšku, jakmile mu však člověk vnitřně podlehl, není návratu. Hřích se stal *strhujícím proudem*, zachvacující pokolení za pokolením.¹⁶¹ Proto v křesťansko-katolické tradici říkáme *prvotnímu hříchu*¹⁶² Adama také **dědičný hřích**.¹⁶³ Ale tím jeho příběh ještě nekončí.

Had je Hospodinem potrestán za svůj čin, jímž zamlžil Boží příkaz a uvedl jej v pochybnost, vyzvržením a „*prokletím*“ (Gn 3.14-15) Adam sice se svou ženou proklet není, ale kvůli němu „*necht' je země prokleta*“ (Gn 3.17), aby se dřel „*v potu své tváře*“ (Gn 3.19) až do úpadku na obživu pro sebe a svojí rodinu. Hospodin pak svou řeč k Adamovi končí slovy: „*Prach jsi a v prach se navrátíš.*“ (Gn 3.19), čímž hříšný člověk ztrácí (alespoň dočasně) **privilegium nesmrtelnosti**¹⁶⁴ a je definitivně vyhnán z Boží zahrady. Nicméně situace hříšného lidského rodu, símě Adama a Evy, je i po jejich fatálním selhání ve znamení **naděje** na nápravu. Tu viděli již patrističtí křesťanští vykladači ve verši Gn 3.15, v tzv. „protoevangeliu“, neboť již od dob církevního otce Irenea soudili, že je zde zaslíbeno Kristovo vítězství nad jeho protivníkem děblem.¹⁶⁵

---

¹⁵⁹ DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo, *Slovník spirituality*, s. 312

¹⁶⁰ ŽÁK, V., *Na počátku*, s. 57

¹⁶¹ Srov. Gn 6.5, 8.21, etc.

¹⁶² Žák ve svém výkladu k mýtu prvotního hříchu připomíná: „*V celém ostatním Starém zákoně při všech varováních, napomenutích a ohlášeních soudu nenacházíme nikde odvolání na první lidský pár a jejich pád ... teprve daleko pozdější židovské chápání Gn 2-3, jak je podává 4. Ezdrášova 7.118 (apokalypsa Ezdrášova) vidí v Adamovi někoho, kdo svým pádem do hříchu způsobil své následky potomkům.*“, ŽÁK, V., s. 60-61

¹⁶³ Srov. „*To, co se v křesťanské tradici nazývá „dědičný hřích“ (peccatum originale), můžeme částečně rekonstruovat filosoficky: Špatné, vinou obtížené jednání porušuje na jedné straně samotného jednajícího, neboť zlo zraňuje osobní harmonii, o níž jde v klasickém pojmu ctnosti, a stále více prohlubuje protiklad mezi rozumem (mravní zákon) a náklonností (afekty). ... Na základě existenciálního společenského charakteru a dějinnosti člověka nabývá vina nutně významu, který přesahuje provinilou osobu. Vyvolává ve společnosti něco jako „klima viny“ a v dějinách něco jako „tradici viny“. Toto klima a tato tradice jsou potvrzovány a upevňovány každým špatným jednáním. Rodíme se do společnosti a do dějin, jež jsou formovány touto skutečností. Toto klima a tato tradice ovlivňují naši socializaci a vyvolávají „dispozici nezřízenosti“ (dispositio inordinata), jež naklání ke zlému.*“, ARZENBACHER, Arno, *Úvod do etiky*, Zvon - České katolické nakladatelství, Praha, 1994

¹⁶⁴ Srov. „*Nesmrtelnost by pro toho, kdo „zná dobré i zlé“, znamenala zavedení nekonečného pekla, jehož pouhou příchuť mohl svět poznat např. v období minulé světové války a do jisté míry i dnes. Smrtelnost je součástí Boží péče o lidský svět ... Pavlovo slovo: „Mzdou hříchu je smrt.“ (Ř 5.23) chce říci jen to, že hřích odpovídá smrti a v tom je právě smrt nástrojem Boží moudrosti a péče, aby nedovolila hříchu neomezené bujení a působení.*“ ŽÁK, V., *Na počátku*, s. 64

¹⁶⁵ Srov. „*Dokonce i židovský targúm vykládá tento verš jako odkaz na mesiášovo vítězství na konci času (podobně Zj 12.9, 20.2).*“, ŽÁK, V., s. 59

Zaslíbení **Božího plánu** spásy však vidí někteří vykladači také ve verši Gn 3.21, kde Bůh sám obléká člověka a jeho ženu do *kožené suknice*¹⁶⁶ a tím dává najevo své odpuštění. Přitom první „zástěrku“ na zakrytí své nahoty a přikrytí své viny si udělal již sám člověk. Ale Bůh věděl, že to nestačí. „*Vina musí být smazána smrtí. Proto je obětováno zvíře a jeho kůže pak umožní žít člověku i ve stavu, v němž je stud jako znamení viny neodmyslitelný. Neboli, obléká-li Bůh člověka do kožené suknice, dává mu tím znamení, jež odkazuje vlastně až k té velké oběti, kterou přinese Bůh sám jako Beránek Boží, který snímá hřích světa (Jan 1.29)*“.¹⁶⁷ Adamovým hříchem tedy zlo získalo nad člověkem jakousi moc, ale Bůh ve svém *milosrdenství a lásce* připravil pro člověka „cestu záchrany a spásy“.¹⁶⁸

4.1.2. Kain

Vyprávění o Kainovi s Ábelem ve čtvrté kapitole knihy Genesis je již příběhem lidí v **novém světě** plném nástrah, pokušení, nebezpečí a utrpení. Byli to synové Adama a Evy, tedy lidé již poznamenaní *dědičným hříchem* svého otce. Podívejme se, jak se to projeví.

Zatímco Kain se stává zemědělcem, je usedlý a „*má blízko k božstvu modlářského typu baalovského (jež je třeba uctívat oběťmi, třeba i lidskými), jeho bratr Ábel¹⁶⁹ je pastýřem ovcí (Gn 4) a má blízko k Hospodinu, pastýři Izraele*“.¹⁷⁰ Když Kain s Ábelem přinesli Hospodinu obětní dary, Bůh shlédl milostivěji na oběť Ábelovu, na Kainovu však nikoliv.¹⁷¹

„*Proto Kain vzplanul velikým hněvem a zesinal ve tváři.*“ (Gn 4.5) Na koho se však Kain rozhněval? Hárá v Kainovi závist a žárlivost na bratra, nebo se hněvá na Hospodina, že dal přednost krvavé oběti? To jednoznačně nevíme, ale podstatné je, že Kain je frustrovaný a plný hněvu. Bůh však zná ten osudný „**bludný kruh viny a hněvu**“.¹⁷² Proto Kaina varuje před následkem jeho hněvu – před hříchem. Neobviňuje ho a naopak mluví s Kainem stále laskavě. Dává člověku příležitost zastavit se a vrátit na správnou cestu. Hřích totiž „*dychtí po*

---

¹⁶⁶ „*Hospodin člověka navzdory jeho pýše neopouští. Dává mu koženou suknicí – měla nahradit fíkové listy. Bůh přerušuje spjatost člověka s fíkovníkem, stromem démonů a dává mu něco, čím nejen zastírá jeho nahotu, ale navíc přikrývá jeho vinu. Je to znamení milosti, které dostává člověk na cestu.*“, Výklady ke SZ, I., s. 39

¹⁶⁷ tamtéž, s. 63

¹⁶⁸ V kontextu tzv. „Adamovy zkoušky“ nabízí prof. Pospíšil zajímavý pohled na vzájemný vztah hříchu a spásy: „*Člověk by nedošel plnosti zbožštění ani před hříchem pouze svými vlastními silami. Jinými slovy, Bůh byl spasitelem člověka již před tím, než Adam zhřešil. ... Zkouška, již byl Adam podroben v ráji... symbolicky představovala určitou cestu k definitivnímu stavu spasení a společenství mezi oslaveným člověkem a Bohem.*“, POSPÍŠIL, C. V., *Ježíš z Nazareta, Pán a Spasitel*, Krystal OP, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří, 2010, s. 326

¹⁶⁹ Srov. „*Vypravování o jeho zavraždění Kainem, prvním rolníkem, prozrazuje dobu lidské kultury, kdy spory mezi životem rolnickým a pastýřským nabývaly ostřejších forem.*“, NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 2

¹⁷⁰ ŽÁK, V., *Na počátku*, s. 68

¹⁷¹ Srov. „*Plodiny země, jež obětoval Kain, byly pokládány za méněcenné než oběť živočišná. Josephus Flavius se domnívá, že Bůh měl větší zalíbení v tom, co roste samovolně bez vynalézavosti člověka. U židovských vykladačů to byla hodnota oběti, jež způsobila přijetí nebo zavržení ze strany Boží.*“, NOVOTNÝ, A., s. 2

člověku“.¹⁷² Nicméně, Kain Hospodina neposlouchá a celý ten d'ábelský mechanismus viny a hněvu začal fungovat plnou silou. Boží dotazy Kaina nepřivedly k pohledu do svého nitra, nýbrž ještě více rozdráždily jeho hněv, takže když potkal svého bratra, pohádal se s ním a zabil jej.¹⁷³ Možná chtěl Kain paradoxně „činit dobře“, avšak podle své vůle a na podle vůle Boží. „*Určuje-li obsah „dobra“ pro sebe a druhé sám člověk, přestává vlastně správně rozlišovat dobré a zlé a o kvalitě dobrého začíná rozhodovat hřích. Tak se z každého dobra stává nakonec zlo*“.¹⁷⁴

Po spáchaném zločinu a prolité nevinné krvi se Hospodin snaží svými otázkami¹⁷⁵ znovu pohnout Kaina k tomu, aby pohlédl do svého nitra, uznal svou vinu a mohl tak u Boha nalézt milost. Kain však svou vinu nepřiznává, zločin nejprve zcela tvrdohlavě zapírá (srov. Gn 4.9). A poté, místo aby projevil upřímnou lítost, tak pouze lituje sám sebe a odmítá odpuštění.¹⁷⁶ Jeho *nepřiznaná, potlačená vina* je tak vlastně zároveň i jeho *trestem*, protože si připadá jako prokletý a opuštěný. Cítí tu kletbu i to, jak je odvržen a vzdálen Bohu. To je „**zákon hříchu**“. Důsledkem bludného kruhu viny a hněvu je vždy jen *zoufalství*. Kain je „*vyvržen*“ (Gn 4.11-12), ztrácí obecenství s lidským rodem i Hospodinem a bude už žít jen v nejistotě, úzkosti a zoufalství. „*Ale i vyvržený Kain patří Hospodinu. Krvavá oběť člověka nemá pokračovat. Proto Kain dostává znamení, aby každý věděl, že zabití v tomto případě nepřinese nikomu prospěch, naopak ohrožuje celý rod případného vraha.*“¹⁷⁷ Tedy nejen **odpuštění** a *milosrdenství*, ale i **trest** a *pomsta* náleží jen Bohu.

Saul a David

Obě postavy králů Izraele mají pohnuté a *vzájemně propletené osudy*, které jsou zachycené v knihách Samuelových.¹⁷⁸ Každý z nich byl jiný již na první pohled, ale ještě více než jejich vzhled a způsob panování je odlišuje jejich **vztah k Hospodinu** a přístup k vlastnímu selhání.

---

¹⁷² „Nebude-li Kain konat dobro „hřích se uvelebí ve dveřích“ ... Hřích „dychtí“ po člověku. Téhož výrazu se užívá o dychtění ženy po muži (Gn 3.16): žena, která přestala být pomocí, se snaží muže získat pro sebe. Tak i hřích usiluje podmanit si toho, kdo se mu jednou vydal.“, Výklady ke SZ, I., s. 42

¹⁷³ V. Žák jeho vraždu interpretuje jako určitý druh rituální oběti: „Nevyzval Kain Ábela, aby přinesl Bohu ještě větší a mocnější oběť, než je krev zvířete? Základem vegetativních kultů byla oběť člověka.“ ŽÁK, V., *Na počátku*, s. 69

¹⁷⁴ *tamtéž*

¹⁷⁵ Např. „Kde je tvůj bratr Ábel?“, Gn 4.9

¹⁷⁶ „Můj zločin je větší, než je možno odčinit... Stal jsem se na zemi psancem a štvancem. Každý, kdo mě najde, bude me moco zabít.“, Gn 4.13-14

¹⁷⁷ ŽÁK, V., *Na počátku*, s. 71

¹⁷⁸ Na těch je zvláště cenné „jejich živé líčení hlavních i vedlejších osobností, které nikterak nezatajuje ani jejich stinné stránky. Ani David, zbožný král z vůle Boží, není ušetřen oprávněného odsudku, když se provinil.“, NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 852

4.1.3. Saul

Saul vypadal zřejmě přesně tak, jak by měl král a vůdce svého lidu vypadat. Písmo vykresluje prvního panovníka Izraele z Benjamínova pokolení¹⁷⁹ jako výjimečně hezkého mladíka slovy: „Mezi Izraelci nebylo hezčího muže nad něj, od ramen vzhůru převyšoval všechny lid“ (1S 9.1-2). Bohužel, narcistický, do sebe zahleděný Saul spoléhal však jen sám na sebe a svou sílu, místo aby se nechal vést Hospodinem.

Přestože byl Samuelem pomazán na budoucího prvního krále Izraele (1S 10.1), projevuje již od počátku nezodpovědnost a neschopnost spojit **svobodu** s *odpovědností*. Jde si sobecky svou cestou a nedbá Božích pokynů, když neuposlechne Samuela, aby v síle Hospodinova ducha učinil, co se „naskytne jeho ruce“ k záchraně svého lidu Izraele (1S 10.7). A opětovně neuposlechne, když se rozhodl, že sám vykoná oběť, jíž se zahajovala bitva. Tím „přestoupil svou pravomoc a propadl Božímu soudu nad svým domem“ (1S 13.11-14).

Svémi opakovanými činy Saul ukázal, že nedovede jednat jako poslušný nástroj Boží, ale že chce prosazovat svou vlastní vůli.¹⁸⁰ Je vinen tím, že vědomě a zatvrzele odmítá **Boží vůli** a vedení. Chce se sice zavděčit Hospodinu, ale svým vlastním způsobem.¹⁸¹ Hospodin dokonce sám říká: „Lituji, že jsem ustanovil Saula králem, neboť se ode mne odvrátil a mými slovy se neřídí.“ (1S 15.11). Dochází tak k paradoxní situaci, že Bůh lituje svého rozhodnutí a činu, zatímco skutečný hříšník nelituje svých selhání ani v nejmenším.¹⁸²

Následky Saulova **hříchu** na sebe nenechají dlouho čekat. Saul je Hospodinem jako král zavržen, na nového panovníka byl Samuelem pomazán David (1S 16.13) a navíc: „Duch Hospodinův odstoupil od Saula a přepadal ho zlý duch od Hospodina“ (1S 16.14). Jen hra na harfu ho dovedla uklidnit z tohoto stavu „posedlosti“ **zlým duchem**. Hudební produkce v rámci „muzikoterapie“¹⁸³ se nakonec ujímá právě mladý Judejec David, který se tak řízením Božím dostal ke královskému dvoru.

---

¹⁷⁹ „Ne náhodou se uvádí právě benjamínské pokolení jako odstrašující příklad kenaanské zvrácenosti (srov. Gn 19), jíž Izrael tak žalostně podléhal. Z toho pokolení totiž vbrzku vstane v čele Izraele jeho první král Saul a později bude benjamínská opozice nebezpečná i pro Davida.“, Starý zákon, Překlad s výkladem, svazek 4, nakladatelství Kalich, Praha, 1969, s. 199

¹⁸⁰ Samuel se marně snaží Saula upozornit na jeho vinu: „Proč jsi Hospodina neuposlechl, ale vrhl se na kořist a dopustil se toho, co je v Hospodinových očích zlé?“ (1S 15.19)

¹⁸¹ „Saulovo jednání je shrnuto do slov „dopouštěl se svévolností“. ... Saul, ač svým způsobem zbožný, není králem podle Boží vůle. I když byl Bohem schválen a není tedy samozvancem jako např. Abímelek (srov. Sd 9), neplnil, co jako Boží vyvolený splnit měl.“, Výklad ke Starému zákonu II., Knihy výpravné, ČBS, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1996, s. 191

¹⁸² Samuel při oznamování Hospodinova rozsudku zdůrazňuje, že „Hospodin Saula zavrhl, protože on pro strach z lidu zavrhl Boží slovo. ... Nepomůže ani vyznání hříchu, ač vyznívá jako projev lítosti. Není to pravé pokání, Saul se nepodřizuje Božímu rozhodnutí, ale i nadále si chce udržet královskou svrchovanost. (srov. 1Sam 15.24-31)“, Výklady ke SZ, II., s. 196

¹⁸³ Srov. „Odedávna byl znám vliv hudby na člověka. Hrou se například vyháněli a krotili démoni. Hudba totiž byla ve starověku spjata s magií, odkud je jen krůček k léčení, vymytání zlých duchů a přemáhání zla. Magickou moc přikládali hudbě i Saulovi rádcí.“, Výklady ke SZ, II., s. 200

Působením „zlého ducha“, což je důsledek Saulova *zatvrzelého setrvávání v hříchu* bez pokání, pak začíná Davida postupně nenávidět, žárlí na něj, pokusí se jej několikrát zabít¹⁸⁴ a nakonec se ho začne bát, „*neboť s ním byl Hospodin, kdežto od Saula odstoupil.*“ (1S 18.12). Vidíme tedy, že jeho stav posedlosti je spojený s *hněvem a strachem*.¹⁸⁵ Lidský **hněv** (na rozdíl od hněvu Božího) je v kontextu Starého zákona často chápán jako silné vzrušení mysli, spojené s „odporem k člověku“.

Každodenní zkušenost nás učí, že nejhorší myšlenky se spontánně rodí právě z hněvu. „*Hněv je přitom často znamením toho, že si odmítáme přiznat nějakou neuvědomělou vinu. ... A vina (ať již skutečná nebo zdánlivá) vede opět k hněvu, vzpouře a strachu a všechny tyto pocity vedou zase ke zlu. A vykonané zlo opět přináší vinu.*“¹⁸⁶ Je to **bludný kruh** viny, do kterého byl Saul beznadějně polapen, protože pomoci mu mohl jedině Bůh, od kterého se však odvrátil. „*Dialogem, otázkami i zákony – tím vším se nás Bůh snaží odvrátit od toho, abychom nebyli chyceni do tenat bludného kruhu viny a hříchu. Snaží se v nás vzbudit pokoru a připravit na milost, kterou můžeme dosáhnout pouze uvědoměním si svých vin.*“¹⁸⁷

Nicméně pokorou Saul zrovna neoplýval a proto se stále motá ve svém prokletí, strojí úklady, páchá zlo a ukládá Davidovi o život. „*Ve všech případech ale jeho plány selžou natolik, že David nakonec získává ještě větší vliv a prestiž, než jaké měl předtím... Nakonec je Saul nucen zasvětit se zcela otevřeně Davidovu zničení.*“¹⁸⁸

Hospodinem vyvolený a později zavržený Saul je vinen tím, že odmítl **Boží vedení** a jednal vědomě proti Boží vůli. Proto „bloudí svým životem“ a jeho jediným smyslem se mu stala nesmyslná pomsta za domnělou křivdu. Neprosí Boha o *odpuštění svých vin*, ani o jeho pomoc. Stále zatvrzele spoléhá jen sám na sebe, což ovšem vede jen k větší a větší frustraci a zoufalství. Je stravován hněvem, žárlivostí, touhou po pomstě i strachem. „*Podrážděnost, zatvrzelost, agresivita, to je zákonitost podvědomých a potlačených pocitů viny. ... A naopak odpuštění a milost přinášejí radost, uvolnění a pocit bezpečí. Atmosféru, v níž se naše pocity viny mohou ozřejmit a vyzrát. A my si je pak můžeme otevřeně přiznat a tím pádem získat opět odpuštění a milost. V tom případě se náš nepřítel, vina, stává naším přítelem, protože vede k prožitku Boží milosti.*“¹⁸⁹ Saula jeho zatvrzelé setrvávání ve své vině vede stále hlouběji do

---

¹⁸⁴ „*Dvakrát se octl Saul v rukou Davida, který však měl příliš velkou úctu k pomazanému Hospodinovu, aby se odvážil jej zabít.*“, NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 852

¹⁸⁵ „*Davidovy úspěchy budí v Saulovi hrůzu, která jej zbavuje schopnosti střízlivě uvažovat. ... Saulova závist stupňuje jeho strach a posléze přechází ve vyslovené nepřátelství.*“, *Výklady ke SZ, II.*, s. 198

¹⁸⁶ TOURNIER, P., *Vina*, s. 151

¹⁸⁷ TOURNIER, P., s. 172

¹⁸⁸ Mc KENZIE, L. Steven, *Král David*, nakladatelství Volvox Globator, Praha, 2004, s. 107

¹⁸⁹ TOURNIER, P., s. 152-153

propasti bludného kruhu. Zavržený král je nakonec raněn v marném boji s Pelištejci a opuštěn Hospodinem pak končí svůj nenaplněný a zoufale prázdný život sebevraždou.

4.1.4. David

Judejec David byl pravým opakem ztepilého a urostlého, leč narcistního a psychicky labilního Saula. Prorok Samuel se jej dokonce, soudíc lidským okem, zdráhá pomazat na Bohem vyvoleného budoucího krále. Ale sám Hospodin mu říká: „*Nejde o to, nač se dívá člověk. Člověk se dívá na to, co má před očima, Hospodin však hledí na srdce.*“ (1S 16.7) Již první souvislejší zmínka o Davidovi nám v mnohém napovídá. Tento verš, pronesený jedním ze služebníků krále Saula ve chvíli, kdy pro něj hledají „muzikoterapeuta“, je skvělým doporučením pro budoucího Davida zaměstnavatele: „*Viděl jsem syna Jišaje Betlémského, ten umí hrát (na harfu/citaru). Přitom je to statečný bohatýr, bojovník a muž hbitý v řeči a pohledný, a je s ním Hospodin.*“ (1S 16.18)

Bůh Izraele si Davida vybral a provázel jeho kroky celý život. Nechal jej pomazat Samuelem na budoucího krále navzdory jeho mládí a vzhledu, protože „*Hospodin hledí do srdce*“. Není proto těžké uhodnout, že v **srdci Davidově** našel hlubokou *víru, poslušnost, pokoru, laskavost, moudrost* a další charakterové vlastnosti vyspělé, integrované osobnosti hodné „krále a sjednotitele“ Božího lidu. Otázkou zůstává, zda-li již v tu chvíli Hospodin viděl či přehlížel také „stinné a temné stránky“ jeho charakteru, jako např. ctižádost či bezohlednost, které se projeví později. David se však od svého Boha neodvrátil ani v dobrých, ani ve zlých časech, a právě v tom byl mezi ním a Saulem propastný rozdíl. Proto, „*Hospodin byl s Davidem a David byl s Hospodinem.*“¹⁹⁰ Vztah Davida k Hospodinu je zase opakovaně popisován jako „**víra a poslušnost**“. David během svého útěku před Saulem a pak během celého života stále předvídal Hospodinovu vůli. Když mu Hospodin vydá Saula do rukou, odmítne s úctou a pokorou zabít Hospodinova pomazaného. Sám neusiluje o odplatu, ale přenechává Hospodinu, aby mezi ním a Saulem rozhodl.¹⁹¹

Nicméně, ani ctnostný „předobraz mesiášského krále“ a „praotec Ježíšův“ nebyl zdaleka *dokonalý*, jako člověk měl samozřejmě také své stinné stránky a občas **selhával**. A přestože většina kapitol dvou knih Samuelových pojednávajících o Davidově životě (tzv. Příběhy

---

¹⁹⁰ „*V knihách Samuelových je David „mužem podle Hospodinova srdce“, který má jako král nahradit Saula. Davidovou rukou porazí Hospodin lva, medvěda a Pelištejce Goliáše (1S 17.34-37) a dá mu zvítězit nad všemi jeho nepřáteli (1S 18.14-16).*“, Mc KENZIE, L. Steven, *Král David*, s. 91

¹⁹¹ „*At' nás rozsoudí Hospodin. At' Hospodin vykoná nad Tebou pomstu za mne. Má ruka však proti Tobě nebude.*“ (1S 24.13). Ale i mnohem později ve chvílích utrpení vkládal svůj život zcela do Hospodinových rukou (srov. 2S 15.25-26).

Davidova vzestupu a Davidovy vlády) má tzv. „apologetickou povahu“¹⁹², jeden příběh přeci jen otevřeně usvědčuje Davida ze **smrtného hříchu** a zločinu. Je to důvěrně známý příběh Davidova milostného poměru s krásnou Bat-šebou (2Sam 11.5-13),¹⁹³ kterou jednoho dne spatřil ze střechy královského paláce, kterak se koupe na dvorku svého domu.¹⁹⁴ Pravděpodobně v důsledku nezvládnuté „krize středního věku“ se dopouští osudové chyby, „zapomene“ na svého Boha a prosadí si svou *vlastní vůli* proti všem Božím nařízením. Spáchá cizoložství s velmi půvabnou ženou Urijáše Chetejského,¹⁹⁵ která poté otěhotněla.¹⁹⁶

Bohužel pak následuje ještě druhé Davidovo **fatální selhání**, když *nepřijme odpovědnost* za své provinění a navíc nechá zavraždit věrného Uriáše (člena královny stráže), nic netušícího manžela svedené a těhotné Bat-šeby, aby zamaskoval svůj první zločin.¹⁹⁷ David bláhově doufá, že jeho zločin zůstane skrytý, ale před Bohem je „každá vina nahá“. Hospodin však ještě před trestem udělá vstřícné gesto a pošle za Davidem proroka Nátana, „*aby ho obměkčil slovy podobenství*“¹⁹⁸ (2S 12.1-14). Při jeho slovech si David uvědomuje velikost svého hříchu a poznává, že si zasluhuje smrt. S očekáváním nejpřísnějšího trestu proto říká: „*Zhřešil jsem proti Hospodinu*“. Protože s upřímnou lítostí a odvahou činí **pokání**¹⁹⁹ a nesnaží se ospravedlnit²⁰⁰, neupadá tak do bludného kruhu *potlačené viny* (na rozdíl od Saula) a je na správné cestě k **odpuštění**.

Potlačení svědomí, sebeospravedlňování a přenesení viny na jiné - to je všechno jen **falešným řešením** problému viny.²⁰¹ Lidé se tak přirozeně snaží o duševní ozdravení, ale spíš jen brzdí

---

¹⁹² „Apologií v tomto smyslu rozumíme typ literatury, která někoho obhajuje proti obviněním... Jednotlivé epizody mají za úkol legitimovat Davida coby Saulova nástupce tím, že vyvracejí jeho obvinění.“, Mc KENZIE, L. Steven, *Král David*, s. 91

¹⁹³ „Král v Izraeli nestojí mimo zákon nebo dokonce nad zákonem, ale naopak je pod Hospodinův zákon postaven jako první (Dt 17.18), je vázán poslušností k němu. A tento zákon vyhláší za cizoložství trest smrti (Dt 22.22).“, Výklady ke SZ, II., s. 276

¹⁹⁴ Srov. 1S 11.2

¹⁹⁵ „Skutečnost, že šlo údajně o Chetejce, Davidův zločin nezmenšuje, nýbrž naopak ještě umocňuje. Uriáš byl cizincem, který se v zemi usadil – spolu s vdovami a sirotky patřil tedy do skupiny, jejichž práva měl král chránit především.“, Mc KENZIE, L. Steven, s. 204

¹⁹⁶ Srov. 2S 11.1-5

¹⁹⁷ Srov. 2S 11.14-17

¹⁹⁸ Hospodin zde použije uměleckou formu **metafory**, protože v určitých situacích je obrazná, metaforická řeč mnohem účinnější, než moralizování či racionální argumentace. „Umění nesporně disponuje silou, jež může diváka silně zasáhnout, ovlivnit ho, iniciovat změny v jeho životních postojích. ... Nathan nepřišel ke králi a neřekl mu přímo pravdu, že je vrah a cizoložník, ale vyprávěl mu příběh. ... Byl to vymyšlený příběh – podobenství, vypovídal však o pravdě. David se v příběhu poznal, vykonal pokání a nakonec svoji vinu reflektoval v básni, v žalmu 51. Prožil osvobození, očistění, uzdravení své viny.“, ŠICKOVÁ-FABRICI, J., *Základy arteterapie*, nakl. Portál, Praha, 2002, s. 22

¹⁹⁹ Srov. „Pro každého člověka je těžké pokorit se a uznat svou vinu. Právě to však David učinil. Neobořil se na nepohodlného proroka (Samuele), ale ponižil se a svou vinu vyznal. Prorok mu na to ohlašuje odpuštění.“, Výklady ke SZ, II., s. 278

²⁰⁰ Srov. Ž 51.5-6

²⁰¹ „Aby se lidé dostali z této hrozné situace a byli schopni přijmout milost, musí v nich Bůh nejdřív znovu probudit potlačené pocity viny... Jestliže nás Bůh tvrdě zasáhne, dělá to proto, že člověk mu stejně tvrdě odporuje a Bůh si nás přeje zachránit navzdory nám samým.“, TOURNIER, P., *Vina*, s. 144-145

nalezení správného řešení, protože jim to přináší uspokojení. „*Jediným správným řešením, jak z psychologického hlediska, tak i podle biblické zvěsti, je vnitřní přerod, zvláště přijetí veškeré zodpovědnosti, správné rozpoznání viny a kajicnost, díky níž můžeme přijmout Boží odpuštění*“.²⁰²

Protože je Davidovo srdce „ve víře otevřeno Bohu“, může ho Bůh svým slitováním **uzdravit**. Proto prorok Nátan Davidovi řekl: „*Týž Hospodin hřích z tebe sňal. Nezemřeš...*“ (2S 12.13) Zároveň s odpuštěním však Nátan ohlašuje Davidovi jeho **trest**: „*Poněvadž jsi však touto věcí zavinił, aby nepřátelé Hospodina znevažovali, syn, který se ti narodí, musí zemřít.*“ (2S 12.14) Tato smrt byla nevyhnutelná, protože Davidova vina za prolití nevinné krve mohla být zaplácena jedině životem.²⁰³ Hospodin se však rozhodl Davida nezabít, a jeho vina tak přešla na jeho novorozeného syna. Život dítěte nahradil život jeho otce.²⁰⁴

Davidovo přiznání a **pokání** bylo tedy přijato Hospodinem, který se nad ním slitoval a ušetřil jeho život. Ale začala se také naplňovat Hospodinova vůle podle jeho slov: „*Hle, já způsobím, aby proti tobě povstalo zlo z tvého domu...*“ (2S 12.11-12). Tak mělo Davidovo selhání **negativní vliv** na další vývoj nejen jeho života, i přestože dál zůstával otevřený Boží perspektivě, ve které hledal svojí jistotu. Celá záležitost nepříznivě ovlivnila mravní život celé jeho rodiny²⁰⁵ a sám David se stal na sklonku svého života obětí „politických intrik“²⁰⁶ v kruhu rodinném.²⁰⁷ Nicméně, na trůn nastoupil Davidův druhý syn Šalamoun. Hospodin tak plní svoje zaslíbení, dané Davidovi a jeho rodu, kterému se dostává zvláštního postavení **v dějinách spásy**.

Základní Davidův „životní postoj“ vyjadřuje myslím nejlépe jeho odpověď Goliášovi: „*Ty jdeš proti mně s mečem, kopím a oštěpem, já však jdu proti tobě ve jménu Hospodina zástupů, Boha izraelských řad*“ (1S 17.45). Z toho vidíme, že Hospodin byl pro Davida vším. Byl pro něj štítem proti **pokoušení a zlu**, proti všem, kteří usilovali o jeho život. Ale také jedinou **pomocí a spásou** ve chvílích **selhání**, ke kterému nakonec muselo dojít. Vždyť přes všechnu svou „dokonalost“ byl David přeci také jen *obyčejný a chybný člověk*.

4.2. NOVÝ ZÁKON

²⁰² TOURNIER, P., *Vina*, s. 144

²⁰³ Srov. „*V té době se podle Božích ustanovení Knihy smlouvy platilo životem za život, okem za oko, zubem za zub, etc. (srov. Ex 21.23-25). Davidův právě narozený syn (počatý v hříšném aktu cizoložství) byl určen Hospodinem jako zástupná oběť.*“ Mc KENZIE, L. Steven, *Král David*, s. 208

²⁰⁴ „*David nezemře, do nedozírna se však potáhnou důsledky jeho pádu. ... Hřích je v Bibli vždy zcela osobní, ale svými důsledky zasahuje celé společenství a ovlivňuje i budoucnost.*“, Výklady ke SZ, II., s. 278

²⁰⁵ Srov. 2S 13.7-14, 2S 13.28-33

²⁰⁶ Paradoxně, protože „*moc si David udržoval stejným způsobem, jako ji předtím získal – odstraněním všech, kteří mu stáli v cestě.*“, Mc KENZIE, L. Steven, *Král David*, s. 238

²⁰⁷ Srov. 1Kr 1.11-21

4.2.1. Jidáš

Z novozákonních evangelií se o něm samotném dozvídáme jen velmi sporadické biografické údaje. S určitostí vlastně víme jen to, že patřil mezi Ježíšovými učedníky k nejužší skupině tzv. **dvanácti apoštolů**. „*S Ježíšem a všemi ostatními sdílel to nejužší společenství, společenství života a poslání.*“²⁰⁸ Jeho jméno²⁰⁹ se poprvé v evangeliích objevuje v seznamech²¹⁰ „*dvanácti vyvolených*“ a později také povolaných učedníků na začátku tzv. „druhé etapy“ Ježíšova veřejného působení. Jidáš je přitom ve všech těchto seznamech uveden až na posledním místě.²¹¹

Učedníci jsou Ježíšem povoláni sdílet s ním jeho život, včetně finanční nejistoty a závislosti na podpoře druhých. Toto povolání v sobě zahrnuje „být s ním“ a konat to, co on jim přikáže. Také „*dostávají dar Ducha a podíl na Ježíšově charismatu a poslání (hlásání evangelia a moc uzdravovat, vyhánět zlé duchy, udělovat pokoj)*“.²¹² Povolání Dvanácti je v Markově evangeliu zakončeno kratičkou zmínkou o Jidášově budoucím **selhání** (a historické roli ve světových dějinách) slovy: „*který ho pak zradil*“ (Mk ...). Tato slova „*předznamenávají příběh o zradě, jenž se začne odvíjet krátce po návštěvě Olivetské hory. Vyprávění je jemným náznakem toho, že „bytí s Ježíšem“ zaplete učedníky do stejné sítě zkoušek, zrady, utrpení a smrti (Mk 8.34-38, 13.9-13)*“.²¹³ Jediné Janovo evangelium neuvádí zmiňovaný seznam vyvolených učedníků. Nicméně v Janovi nacházíme důležité Ježíšovo konstatování ohledně „**vyvolení**“ slovy: „*Ne vy jste vyvolili mne, ale já jsem vyvolil vás, abyste šli a nesli ovoce a vaše ovoce aby zůstalo; a Otec vám dá, oč byste ho prosili v mém jménu.*“ (Jan 15.16) Sám Ježíš si tedy vyvolil²¹⁴ své učedníky a „*určil je (kai ethéka hymas), aby šli a přinášeli užitek, který bude trvalý. ... Jelikož přinášejí užitek, pokračují tak v poslání toho, který je poslal, a dostanou vše, oč budou prosit*“.²¹⁵ Jidáš se však nepochopitelně odvrátil od Ježíše, svého Pána a Učitele a místo k Bohu Otci se obrací na synedrium k velekněžím (Mt 26.14-15). Tím začíná **příběh zrady**, který měl rozhodující vliv na další vývoj světových dějin. Příběh, který dnes zná celý svět. Stejně jako Jidášovo jméno.

²⁰⁸ RYŠKOVÁ, Mireia, *Varování před ztrátou důvěry v Ježíše*, KT 09/2014, s. 9

²⁰⁹ „*Jidáš je počtější podoba hebrejského jména Jehúdá či Juda.*“, HARRINGTON, Daniel J. & DONAHUE, John R., *Evangelium podle Marka*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří, 2005, s. 138

²¹⁰ Srov. Mt 10.1-4, Mk 3.13-19, Lk 6.12-16, Sk 1.13

²¹¹ Počet 12-cti učedníků a blízkých spolupracovníků je symbolický, jako znamení tzv. „nového Izraele“.

²¹² RYŠKOVÁ, Mireia, *Doba Ježíše Nazaretského*, Nakladatelství Karolinum, Praha, 2008, s. 190

²¹³ HARRINGTON & DONAHUE, *Evangelium podle Marka*, s. 140

²¹⁴ „*Ježíš si jistě nevyvolil Jidáše, aby ho zradil.*“, RYŠKOVÁ, M., *Varování před ztrátou důvěry v Ježíše*, KT 09/2014, s. 9

²¹⁵ MOLONEY, Francis J., *Evangelium podle Jana*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005, s. 447

Právě pro svou *zradu Ježíše* se stal světu neblaze proslulým. Jidáš se rozhodl skutečně vědomě a s určitým cílem, že Ježíše zradí za *třicet stříbrných*²¹⁶ (srov. Mt 26.14-16, Mk 14.10-11, L 22.3-6, Jan 13.27-30) od židovské velerady a nakonec to také podle dohody provedl.²¹⁷ Proto je jeho **selhání** jiné než apoštola Petra - nebyl to strach, ale „*skutečná zrada, aktivní rozhodnutí proti Ježíšovi*“.²¹⁸

O samotné **motivaci** však Písmo nic konkrétního neříká. Tajemství Jidášovy zrady bude lidi fascinovat, dokud budou číst evangelia. Je proto třeba chápat ji jako součást určitého tajemného a lidem skrytého „*Božího plánu*“, o kterém mluví mnohá dávná proroctví již ve Starém zákoně (např. Iz 53.12, Zach 13.7, Žl 41.10, etc.). Sám Ježíš zradu také předpovídá na několika místech, jako například když ještě před židovskými velikonoce říká svým učedníkům: „*Syn člověka bude vydán.*“ (Mt 26.2).²¹⁹ Nebo v úvodu tzv. „večeře Páně“ konané během tradiční židovské velikonoční večeře²²⁰ slovy: „*Amen, pravím Vám, že jeden z vás mě zradí.*“ (Mt 26.21). Na konci této velikonoční večeře pak Ježíš ještě potvrzuje to, že všechno se teď vlastně odehrává a bude odehrávat jako **naplnění** Božího plánu a dávných proroctví: „*Neboť co je o mně řečeno, už se naplňuje!*“ (Lk 22.37).

Jidášovu roli v Božím plánu Ježíš potvrzuje také při pozdějším zatýkání po jeho pokryteckém políbení svým zvoláním: „*Ale je třeba, aby se naplnila*²²¹ *Písma!*“ (Mk 14.49).²²²

Pro většinu lidí je těžké pochopit Jidášův čin. Můžeme se proto pouze domnívat, že ho na scestí přivedla jeho **slabost** pro peníze (srov. Jan 12.4-6). Jidášova otázka: „*Co jste ochotni mi dát?*“ (Mt 26.15), položená velekněžím ukazuje, že motivem jeho zrady mohla být skutečně **chamtivost**. To totiž vyplývá také z jeho pokryteckého protestu (vedeného vlastním zájmem a prospěchářstvím) proti plýtvání penězi, když Marie z lásky pomazává Ježíšovy nohy a vlasy vzácným a drahocenným nardovým olejem. (Jan 12.3) „*Jeho slova nejsou motivována sociálními ohledy. Chudí jej nezajímají, ale byl to zloděj, který kradl peníze z pokladny, kterou měl spravovat (Jan 12.5-6).*“²²³ Nebo se možná „*od Ježíše odvrátil snad*

²¹⁶ Je to cena, jakou musí zaplatit majitel býka, který potkal otroka či otrokyni. (srov. Ex 21.32)

²¹⁷ Srov. Mt 26.47-50, Mk 14.43-46, L 22.47-53, Jan 18.2-12

²¹⁸ RYŠKOVÁ, M., *Varování před ztrátou důvěry v Ježíše*, KT 09/2014, s. 9

²¹⁹ „*Ještě předtím, než dojde k domluvě velekněží a starších s Jidášem, Ježíš ví, co ho o těchto Velikonocích čeká. Sloveso „bude vydán“ obsahuje myšlenku souhlasu s Božím plánem a Ježíšovu věrnost jeho údělu.*“, HARRINGTON, Daniel J., *Evangelium podle Matouše*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2003, s. 389

²²⁰ Pascha, nebo-li „svátek nekvašených chlebů“.

²²¹ „*V tomto případě oním výrokem Písma musí být Zach 13.7 citovaný v Mk 14.27: „Budou bít pastýře a ovce se rozprchnou.*“, HARRINGTON & DONAHUE, *Evangelium podle Marka*, s. 418

²²² Alternativní překlad: „*Nuže, ať se splní výroky Písma!*“

²²³ MOLONEY, Francis J., *Evangelium podle Jana*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2009, s. 371

*proto, že se zklamal ve svých očekáváních politického osvobození svého národa ... Snad svou zradou chtěl i Ježíše donutit k tomu, aby se prohlásil králem“.*²²⁴

V Janově a Lukášově evangeliu se také říká, že do Jidáše vstoupil **Satan**²²⁵ (např. Lk 22.3, Jan 13.2, 27). „*Ovládán Satanem odchází Jidáš od Světla světa do noci a temnoty těch, kteří odmítají Ježíše a chtějí jej zabít.*“²²⁶ Sám Ježíš říká, že Satan chce učedníky zlomit, „*protříbit jako pšenici*“ (Lk 22.31). Všichni vyvolení učedníci budou mít účast na Ježíšově údělu a budou podrobena ještě větším zkouškám než dosud (Lk 22.28). „*Satanova moc (Lk 22.3), vláda temnoty (Lk 22.53), se projevuje v Mesiášově zatčení a smrti a ti, kdo jsou s Ježíšem u stolu, také projdou „sitem“ těchto událostí (Lk 22.31). Jidáš už propadl a rozlomil kruh apoštolů.*“²²⁷ Jak a kdy ke zradě Ježíše dojde, popisují s různými obměnami všechna čtyři evangelia,²²⁸ která Jidáše vykreslují jako „zrádce“ (*ho paradiús* – Mk 14.44).

Jidášova **zrada** byla tedy o to těžší, že jako jeden z Ježíšových skutečně nejbližších učedníků spustil nevratný proces vedoucí až k jeho smrti na kříži.²²⁹ A o to odpornější, že jej zrazoval pokryteckým polibkem²³⁰ na tvář (Mt 26.48-50). Svoji chybu si vzápětí sice uvědomil a „*pocítil výčitky*“: „*Když Jidáš, který ho zradil, viděl, že Ježíše odsoudili, pocítil výčitky, vrátil třicet stříbrných velekněžím a starším....*“ (Mt 27.3). Jiný překlad nabízí místo „*pocítil výčitky*“ alternativu „*změnil názor*“.²³¹ Svoji situaci však neřešil správně. Neběží totiž za Ježíšem, kterého zradil, a neprosí ho o odpuštění. Nečiní **pokání**, tak jako Petr (Mt 26.75), který právě svým pokáním obnovuje svůj správný vztah k Bohu.

Rozhodne se svojí **vinu** sám očistit v očích druhých lidí, obrací se proto na synedrium a chce jim vrátit peníze, které dostal jako mrzkou „odměnu za krev“ Ježíšovu. Nicméně velekněží a starší odmítnou peníze přijmout zpět²³² do chrámové pokladny. Dočká se tedy jen *odmítnutí a opovržení* místo očekávaného přijetí a pochopení a vnímá se tak odvržen svojí společností. A protože svým činem *narušil vztah* s Hospodinem a přímo explicitně se zřekl Ježíše Krista,

²²⁴ NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 297

²²⁵ „*Řecký obrat „bebléhotos eis tén kardian“ můžeme číst jako „rozhodnout se“ (srov. Job 22.22, 1Sam 29.10). Měl by být čten jako „rozhodnout se“ a měl by se vztahovat na Satana, nikoliv na Jidáše.*“ (proto: „*Dábel už dospěl k rozhodnutí, že ho Jidáš zradí*“), MOLONEY, Francis J., *Evangelium podle Jana*, s. 351

²²⁶ MOLONEY, F. J., *Evangelium podle Jana*, s. 407

²²⁷ JOHNSON, Luke T., *Evangelium podle Lukáše*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005, s. 364

²²⁸ Srov. Mt 26.47-56, Mk 14.43-52, Lk 22.47-53, Jan 18.2-12

²²⁹ Ježíš jeho přicházející zradu tušil a dal mu ještě poslední šanci si vše rozmyslet. Snažil se jej narázkami zastavit, leč marně. (srov. Mt 26.20-25)

²³⁰ Srov. „*Políbení užívali rabíni a jejich žáci jako pozdrav a výraz své úcty. S největší pravděpodobností se jednalo o polibek na tvář podobný pozdravu, jaký se na Blízkém východě používá dodnes.... Faktem zůstává, že Jidášův polibek je cynickým nástrojem, který má zajistit, aby houf (s meči a kyji) zatkl toho správného muže – Ježíše.*“ HARRINGTON & DONAHUE, *Evangelium podle Marka*, s. 416-417

²³¹ V každém případě se autor Matoušova evangelia vyhýbá obvyklému výrazu pro „pokání“ (*metanoia*), čímž zasazuje Jidášovo jednání do jiné kategorie než Petrovo v Mt 26.75.

²³² Srov. Mt 27.3-6

uzavřel se před svým Bohem sám v sobě a svou vinu tak prožívá jako čiré **zoufalství** a naprostou beznaděj. Neobrací se k Bohu a neprosí jej o **odpuštění**, nemůže mu proto být odpuštěno a nakonec neunesou svou situaci a spáchá sebevraždu.

Na Jidášově příběhu vidíme, že **vína** ho přivedla až k sebevraždě ze zoufalství, přestože si ji sám dodatečně uvědomil a pocítil určité „výčitky svědomí“. Ale chtěl se sám, bez **Boží pomoci**, očistit před ostatními. Tournier k tomu říká: „*Vinu, kterou člověk nemůže odstranit, ať již přináší oběti, kaje se, má výčitky svědomí nebo trpí marnou lítostí, smazává sám Bůh. A lidé jsou najednou zbaveni své špatné minulosti a mění se.*“²³³ Jidáš neklekl na kolena a neprosil Boha. Neobrátil se k Bohu s lítostí a prosbou o pomoc, ale spoléhal opět jen sám na sebe a „svoje vlastní řešení“. Neprošel žádoucí „proměnou smýšlení“ a bez **obrácení** se k Bohu nemohl být očištěn a zbaven své minulosti.

4.2.2. Petr

O Petrovi (Šimon, bratr Ondřejův) víme z vyprávění v evangeliích, že to byl prostý člověk z rybářské rodiny, muž „*rozhodné, horlivé a vznětlivé povahy*“. Víme o něm, že patřil (stejně jako výše zmiňovaný Jidáš) do úzkého okruhu „**Dvanácti**“ **vyvolených** apoštolů. Ještě společně s Jakubem a Janem (Zebedeovými) tvoří ten *nejuzší kruh*²³⁴ Ježíšových učedníků (srov. Mt 17.1 a 26.37). Také proto je ve všech seznamech Dvanácti uveden na *prvním*²³⁵ *místě*. Navíc je jeho „role“ v Ježíšově příběhu a jeho poslání velmi specifické a důležité, stejně tak jako způsob, jakým se vypořádal s vlastním selháním a vinou.

Petr má také jako jediný *dvě jména*: Šimon a Petr, přičemž to druhé dostal od Ježíše (srov. Mk 3.16, Lk 6.14). V biblickém způsobu myšlení je změna jména projevem moci toho, kdo jméno udílí. A často se objevuje v souvislosti s novou životní etapou či novým posláním, jako např. Abram / Abrahám (Gn 17.5), Sára / Sára (Gn 17.15), Jákob / Izrael (Gn 32.28), etc. Jméno **Petr** je odvozeno z řeckého podstatného jména „*petra*“ = „*skála*“.²³⁶ Proč Šimona právě takto Ježíš přejmenoval, se dozvídáme v Matoušově evangeliu: „*A já ti pravím, že ty jsi Petr, a na té skále zbuduji svou církev a brány pekla ji nepřemohou.*“ (Mt 16.18).

S Petrem se pak postupně v evangeliích setkáváme na několika místech v různých *rolích a fázích* Ježíšova pozemského příběhu. Stává se „**mluvčím**“ okruhu Dvanácti učedníků, když

²³³ TOURNIER, P., *Vína*, s. 187

²³⁴ Tito tři byli povoláni jako první (Mk 1.16-20) a jsou jako jediní z celého okruhu Dvanácti s Ježíšem při zázračném uzdravení Jairovy dcery (Mk 5.37-43), při tajemném proměnění na hoře (Mk 9.2) a při závěrečné Ježíšově modlitbě v Getsemanech (Mk 14.33).

²³⁵ Srov. „*Adjektivum „prótos“ (první) uznává úlohu Šimona Petra jako mluvčího této skupiny (srov. Mt 15.15, 16.16, 18.21, etc.) a jeho postavení jako jednoho z prvních dvou učedníků (srov. Mt 4.18-20).*“, HARRINGTON, Daniel J., *Evangelium podle Matouše*, s. 162

²³⁶ V aramejštině je synonymem výraz „*kéfa*“. (srov. Jan 1.43: „... budeš se jmenovat *Kéfas*.“)

na Ježíšovu otázku: „*I vy chcete odejít?*“ (Jan 6.67) odpovídá suveréně a přirozeně za všechny ostatní (Jan 6.68) a přidává svoje osobní **vyznání víry** v Ježíše Krista, Syna Boha živého: „*Pane, ke komu bychom šli? Ty máš slova věčného života. A my jsme poznali, že ty jsi ten Svatý Boží.*“ (Jan 6.69).

Tady je jeho víra sebevědomě pevná, nenajdeme zde ani známku o nějakých pochybnostech, ani náznak nějakého selhání. Těžké chvíle a skutečné **zkoušky** pevnosti jeho víry, důvěry a ryzosti jeho charakteru mají teprve přijít. První takovou zkouškou je Petrův pokus přejít po vzoru Ježíšově suchou nohou po hladině Galilejského moře (jinak také Genezaretského jezera). O Ježíšově *zázračné chůzi* po hladině se zmiňují Matouš, Marek a Jan, zatímco o Petrově neúspěšném napodobení toho, co dělá pouze Bůh²³⁷, pak referuje jen Matouš. Petrovo selhání zde je důsledek jeho „malověrnosti“, tedy pochybování o síle Boží moci i vlastních schopnostech.

Další důležitou pasáží, z níž se dozvídáme o Petrově **roli**, jeho *víře a duchovním vývoji* je tzv. „Petrovo vyznání“ u Cesareje Filipovy a první předpověď Ježíšova utrpení (srov. Mt 13-20, 21-23; Mk 8.27-29, 30-33; Lk 9.18-20, 21-22). V tomto textu se Petrovi dostává chvály jakožto příjemci božského zjevení (Mt 16.17), je označen za *základ církve* (16.18) a je mu dána speciální **pravomoc**²³⁸ a *pověření Ježíšem k vedení církve* (16.19). Petr se však, kromě „majordomem“ nebeského království, stává také „*kamenem úrazu*“ svého Pána a Učitele. Ježíš jej nazývá dokonce „*satanem*“²³⁹ (Mt 16.23, Mk 8.33), tj. tím, jenž zastává věc satanovu (srov. Mt 4.10), když odporoval jeho předpovědi o smrti a zmrtvýchvstání.

Odmítnutím Božího plánu, který zahrnuje trpícího Mesiáše a Syna člověka, se Petr v zápase dobra a zla staví na nesprávnou stranu. Ježíšovo *napomenutí*²⁴⁰ je tak prvním varováním pro emocionálního a malověrného Petra. Přesto se Petrovi krátce poté dostává zvláštního **privilegia**, kdy jej Ježíš (společně s Janem a Jakubem) vezme s sebou na vysokou horu, kde se stanou svědky Ježíšova „proměnění“.²⁴¹ To představuje určitý druh příchodu Božího království ve slávě, ne-li onen příchod samotný. Téměř apokalyptické vidění je zároveň tzv.

---

²³⁷ Srov. „Sám nebesa roztahuje, kráčí po hřebenech mořských vln.“, Job 9.8

²³⁸ „Motiv klíčů má kořeny v Izaiášově proroctví k Šebnovi, kterého měl ve funkci správce královského paláce nahradit Eliakim (Iz 22.22). ... Tak jako Eliakim má moc nad vchodem a východem královského paláce, tak i Petr má dohled nad vcházením v království Nebes a vycházením z něj.“, HARRINGTON, Daniel J., *Evangelium podle Matouše*, s. 279

²³⁹ „Hebrejské slovo „**sátan**“ znamená „zkoušet“ či „pokoušet“, což přesně popisuje úlohu stana v Job 1-2 a Zach 3.1-2. V novozákonní době se satan stává principem zla v kosmickém zápasu, který bude ovlivňovat lidské dějiny, až do eschatonu (srov. Mk 1.12-13).“, HARRINGTON & DONAHUE, *Evangelium podle Marka*, s. 272

²⁴⁰ Srov. „Ježíš kárá Petra před ostatními učedníky a využívá této příležitosti k poučení. Obě pokárání spojuje sloveso „*epitimán*“ – sloveso užitě výše při exorcismu (Mk 1.25) a utišení bouře (Mk 4.39).“, HARRINGTON & DONAHUE, *Evangelium podle Marka*, s. 273

²⁴¹ Srov. „Hory jsou obvyklým místem zjevení a teofanií (srov. Mt 5.1, 28.16). Proměnění se tradičně klade na horu Tábor, ale mohla by to být i hora Chermón.“, HARRINGTON, D. J., *Evangelium podle Matouše*, s. 281

„christofanii“²⁴² - zjevením Ježíše tak, jakým doopravdy je, tedy Synem Božím. Dalšího privilegia se Petrovi dostává, když jej Ježíš posílá (společně s Janem) připravit velikonočního beránka v den svátku nekvašeného chleba (Lk 22.8).

Nicméně o velikonocích také narůstá **napětí** mezi Petrem a Ježíšem, když Petr nejprve odmítá, aby mu Ježíš umyl nohy²⁴³ (Jan 13.6-8) a pak s tragicky přehnaným sebevědomím domýšlivě popírá Ježíšovu předpověď²⁴⁴ svého selhání: „*Pravím ti, Petře, ještě se kohout ani dnes nezve, a ty již třikrát zapřeš, že mne znáš.*“ (Lk 22.34). Přestože měl zvláštní vyvolení a postavení mezi apoštoly²⁴⁵, ani on se tedy nevyhnul **selhání**, když ze strachu o svůj život *třikrát zapřel Ježíše.*²⁴⁶ Petr se projevuje jako „zbabělec a ubožák“, když opustil toho, kterého kdysi s nadšením následoval a třikrát ho zbaběle zapírá (srov. Mk 14.66-72).²⁴⁷

Jeho „krize víry“ nemá však dlouhého trvání, a když se zmůže na to, aby zhodnotil svoji situaci ve světle Ježíšova pohledu (Lk 22.31) a jeho slov (srov. Mt 26.75, Mk 14.72, Lk 22.60-62), hořce se rozpláče. Své selhání dokáže (na rozdíl od Jidáše) unést a *lituje svého jednání*. Jinými slovy činí „**pokání srdcem**“, které zůstalo ryzí i když podlehl pokušení.

Petrovo **obrácení** začíná bezprostředně po jeho pádu, když se Ježíš k němu obrátí a pozorně se na něj zahledí (Lk 22.61). Ve chvíli, kdy se na něj dívá Ježíš, který zná jeho nitro, se Petr rozpomíná na jeho slovo a poznává pravdu o sobě. Jeho hořké slzy jsou počátkem kajícího. Je mu proto Ježíšem hned odpuštěno, ale k *dokončení jeho obrácení* dochází ještě o pár dní později při „**pokání slovem**“. „*Po vzkříšení Ježíše se mu Petr náhle ocitl tváří v tvář a jejich následný rozhovor změnil celý jeho život (Jan 21.15-19). Bylo to vnitřní nastavení zrcadla,*

---

²⁴² „*Toto slovo je variací slova „teofanie“, výjevu v němž Bůh zjevuje sám sebe lidem (viz např. setkání Boha s Mojžíšem v Ex 3).*“, HARRINGTON & DONAHUE, *Evangelium podle Marka*, s. 283

²⁴³ Srov. „*Petrovi chybí otevřenost pro zjevení Božího záměru v Ježíšových slovech a skutcích. ... Ježíš ve své odpovědi uznává, že „nyní“ tomu Petr nemůže rozumět, ale že „později“ se tato jeho nechápavost promění v porozumění.*“, MOLONEY, Francis J., *Evangelium podle Jana*, s. 397

²⁴⁴ Ježíšova předpověď Petrova selhání (Mk 14.30, Mt 26.34, Lk 22.34, Jan 13.38) a vlastní zapření Ježíše (Mk 14.66-72, Mt 26.69-75, Lk 22.56-62, Jan 18.17-27) patří k těm několika málo událostem, které se objevují ve všech čtyřech evangeliích.

²⁴⁵ Srov. „*V seznamech apoštolů je vždy jmenován na prvním místě, jako by tím měla naznačena důležitost v kruhu Ježíšových učedníků.*“, NOVOTNÝ, *Biblický slovník*, s. 624

²⁴⁶ Na Petrovo „trojí zapření“ navazuje pasáž s trojím „vyznáním lásky“ (Jan 21.15-17) vzkříšenému Kristu v Janově evangeliu. V poslední kapitole se zde zjevuje zmrtvýchvstalý Ježíš u Tiberiadského moře svým učedníkům. Po rybolovu a snídani se Ježíš ptá Petra: „*Šimone, synu Janův, miluješ mě více než ti zde?*“ Ježíš svou otázku celkem třikrát opakuje a ptá se vždy Petra, zda jej miluje více než ostatní učedníci u stolu. „*Hlavním důvodem, proč Ježíš požaduje trojí vyznání lásky je Petrovo zapření Ježíše na začátku pašijového vyprávění (srov. Jan 18.15, 18.25-27). Zapření musejí být překonána... Petrovy zahanbené, avšak upřímné odpovědi vedou k tomu, že vzkříšený Pán přijímá Petrova ujištění o lásce a vytváří se tak nový vztah – Ježíš ustanovuje Petra pastýřem svých ovcí.*“, MOLONEY, Francis J., *Evangelium podle Jana*, s. 574-575

²⁴⁷ Srov. „*Petrovy odpovědi se mění od zmateného manévrování (Mk 14.68) přes opakované zapírání (14-70) až k zaklínání a zapřísahání: „Neznám toho člověka.“ (14.71). Druhé zakokrhání přináší Petrovi šok z poznání pravdy, a jak se zdá, probouzí v něm lítost – „propukl v pláč“ (Mk 14.72), „hořce se rozplakal“ (Lk 22.62).*“, HARRINGTON & DONAHUE, *Evangelium podle Marka*, s. 429

prožitek metanoi“.²⁴⁸ Takto silný *prožitek obrácení* a Ježíšovo **odpuštění**²⁴⁹ učinilo z muže trápeného vinou statečného řečníka a kazatele o Letnicích, pevně svědčícího o Ježíšovi bez ohledů na pronásledování (Sk 4.1-22, 5.17-32, 12.1-11). Charismatického vůdce²⁵⁰ své církve, který umírá jako mučedník. Petr si z „lidského hlediska“ odpykal své viny v době svého hlubokého zoufalství po svém zapření Krista. Ale právě z tohoto falešného způsobu odčinění jej Ježíš **osvobodil**. „*Několika slovy smazal minulost a ukázal, že Petrovi naprosto důvěřuje, když mu třikrát řekl: „Pas mé ovce.“*“ (Jan 21.17).²⁵¹ Petr se tedy (na rozdíl od Jidáše) nesnaží očistit sám sebe falešnou lítostí a určitým morálním úsilím. Naopak, prožívá skutečné *pokání a obrácení*.

4.2.3. Pavel

Pavlův příběh je opět jiný a z hlediska *prožívání a řešení* jeho **vin** specifický. Pro Pavlův život máme dva **prameny**: *Skutky apoštolů* a potom ještě *autobiografické poznámky* v jeho vlastních listech.²⁵² Díky tomu je znám nejlépe ze všech postav nejranějšího křesťanství - svými životními osudy i svým myšlením. Nicméně nevíme přesně, kdy se Pavel narodil, ani kdy zemřel. To proto, že oba zmiňované autentické prameny neuvádějí žádné bezpečné datum, o které by bylo možné opřít chronologii Pavlova života. Nás bude nejvíce zajímat vyprávění ve Skutcích od jeho nenávislného pronásledování křesťanů až po rozhodující událost v jeho životě – Pavlovo **osobní setkání** s ukřižovaným a oslaveným Ježíšem a jeho „**obrácení**“.²⁵³

Apoštol Pavel, židovským jménem **Saul**, se narodil v Tarsu, hlavním městě římské provincie Cilicie v Malé Asii v židovské rodině (srov. Sk 9.11, 21.39), patřící ke kmeni Benjamin (srov. Fp 3.5). Již jeho otec byl římským občanem. Byl tedy Židem z diaspory, již „*od mládí patřil ke směru farizejskému*“²⁵⁴ a vyznačoval se mimořádnou **horlivostí** v myšlení i životě podle učení tohoto „*nejpřesnějšího*“ židovského směru“.²⁵⁵ Z farizejského školení u vynikajícího učitele Gamaliela (Sk 22.3) v Jeruzalémě si odnesl nejen výtečnou *znalost Starého zákona*, ale

²⁴⁸ TOURNIER, P., *Vina*, s. 186

²⁴⁹ Srov. „...všechno, co člověk má za sebou, lze využít k dobrému. Bez hříchu, byť jakkoliv děsivého, není extáze odpuštění. Petr vyšel ven a hořce se rozplakal, tak to je.“, VÁCHA, O. Marek, *Bůh s našimi chybami počítá*, KT 16/2014, s. 5

²⁵⁰ Srov. Sk 9.32-43, 10.34-48, 11.1-18

²⁵¹ TOURNIER, P., *Vina*, s. 186

²⁵² K nim současně vědecké bádání jednoznačně počítá 1Te, 1 a 2 Kor, Ga, Fp, Řím a Fm.

²⁵³ Srov. „*Pavlovo obrácení, jak o něm sám hovoří, je třeba vidět především v teologických souvislostech. Rekonstruovat, co se přesně odehrálo v jeho nitru nebo kolem, tedy jak toto obrácení historicky proběhlo, není na základě dochovaných textů možné.*“, RYŠKOVÁ, Mireia, *Pavel z Tarsu a jeho svět*, nakladatelství Karolinum, Praha, 2014, s. 108-109

²⁵⁴ Srov. Sk 23.6, 26.5

²⁵⁵ NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 599

také rétorickou schopnost ve výkladu biblických textů rabínským způsobem a v jejich používání při teologické argumentaci. Jako řemeslník (1Te 2.9, 1K 4.12), podle Sk 18.3 výrobce kožených stanů, patřil sociálně do nižší společenské vrstvy. A i když svým vzděláním (teologickým) se z ní zároveň vyděloval, přesto se jako putující kazatel a misionář pohybuje právě v prostředí „obyčejných lidí“.²⁵⁶

Príslušnost ke straně farizeů a horlivá oddanost tradicím otců (Ga 1.14, Fp 3.5-6) ho vedly k tomu, že se postavil proti „křesťanské herezi“ a její vyznavače pronásledoval. Jeho horlivost se projevovala nejen v myšlení, ale také v činech prudkým nepřátelstvím k prvotní křesťanské obci (Sk 7.54-58, 8.1-3, 9.1-2). Za to, že dával věznit a bičovat v synagógách prvotní křesťany, že je „pronásledoval až na smrt“ (Sk 22.4), ani za jejich „prolitou krev“ (Sk 22.19-20) však necítil žádnou **vinu**²⁵⁷ a jeho svědomí bylo čisté, protože tím sloužil svému Bohu podle svého nejlepšího (židovského) svědomí stejně, jako to později píše Timoteovi (2Tim 1.3). Podle Skutků apoštolů se účastnil kamenování jáhna Štěpána (Sk 7.58, 8.1-3) a dalších akcí židovských úřadů proti křesťanům. Nicméně právě v den, kdy chtěl provést nejrozhodnější zákrok proti vyznavačům Ježíšovým, potkala sv. Pavla událost, která zcela převrátila celý jeho život. Setkal se **osobně** se zmrtvýchvstalým Ježíšem, kterého dosud pronásledoval v jeho nadzemské slávě.²⁵⁸ Zjevení vzkříšeného Krista na cestě do Damašku rázem změnilo celý jeho život: z nepřítele se stal služebníkem Kristovým (Ga 1.12, 1K 9.1, 15.8). Důsledkem Pavlova osobního setkání s oslaveným Ježíšem je jeho **obrácení**²⁵⁹ (*metanoia*), dokonané s pomocí Ananiáše (vedeného samotným Ježíšem) ve křtu po třech dnech nedobrovolné slepoty a dobrovolného postu. Jak ale mohlo dojít k jeho obrácení, když původně, podle biblického textu,²⁶⁰ sám „**necítil vinu**“ a nelitoval svých činů? „*Pavlovo obrácení, jak o něm sám hovoří, je třeba vidět především v teologických souvislostech. Rekonstruovat, co se přesně odehrálo v Pavlově nitru nebo kolem, tedy jak toto obrácení historicky proběhlo, není na základě dochovaných textů možné.*“²⁶¹

Obrácením (změnou smýšlení) prošel právě proto, že se setkal osobně „tváří v tvář“ s Ježíšem. Písmo nám sice nic skutečně bližšího o tomto setkání neříká, ale s principem

---

²⁵⁶ Srov. „*Nepíše filosofická nebo teologická učená pojednání, nekomentuje systematicky Zákon, nýbrž píše dopisy, v nichž řeší aktuální problémy svých adresátů a vůči lidské moudrosti je skeptický (1K 1.19-31). Přesto je ... myšlenkově bohatý, znalý Zákona i jeho dobové interpretace, zakotvený v židovsko-helénistické tradici.*“, RYŠKOVÁ, M., *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 13

²⁵⁷ Srov. Sk 25.8

²⁵⁸ Srov. Sk 9.1-9, 22.6-16, 26.12-18 – vypravování se opakuje třikrát v knize Skutků, na doklad důležitosti.

²⁵⁹ Srov. „*Pavel se neobrátí v mravním slova smyslu od hříchu ke ctnosti, ani nevyměnil náboženství, neobrátí se od nevíry k víře v Boha... přesto toto „obrácení“ hrálo i v jeho pochopení etické roviny jednání důležitou roli.*“, RYŠKOVÁ, M., *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 109

²⁶⁰ Srov. Sk 9.1-19, 22.3-5, 26.9-12, Ga 1.13-14, F 3.6

²⁶¹ RYŠKOVÁ, M., s. 108

působení *síly Ježíšovi přítomnosti* se můžeme setkat v evangeliích, stačí si připomenout např. scénu s cizoložnicí (Jan 8.1-11), o které bude řeč hned v následujícím příběhu. Byli to právě „nevinní a spravedliví“ zákoníci a farizeové, kdo se při setkání s Ježíšem uvědomili svoji **hříšnost** po jeho slovech: „*Kdo je z vás bez hříchu, první hod' na ni kamenem!*“²⁶². Pavel byl přeci sám farizeus a kamenování křesťanů bylo jeho „zbožným posláním“²⁶².

„*Bůh smazává vědomou vinu a potlačenou ozřejmuje.*“²⁶³ Proto setkání s Božím Synem přineslo katarzi do Pavlova života. Navíc obrácení mění sice obsah jeho víry, ale neničí jeho **osobnost**.²⁶⁴ Jak říká H. Rotter: „*Mravně zodpovědná osobnost vyžaduje dostatečnou kontinuitu se svou minulostí. Má-li se změnit, potřebuje k tomu čas a především argumenty, případně věrohodné vzory, na jejichž základě se změna způsobu myšlení a změna základního postoje jeví zodpovědně.*“²⁶⁵ To dobré tedy zůstalo zachováno a Ježíš, nový Pavlův životní vzor, si jej vyvolil „svým nástrojem“ (srov. Sk 9.15), aby se stal apoštolem pohanů. S vrozenou horlivostí se proto dává Pavel do služeb hlásání křesťanské *spásy a osvobození*. Díky jeho vzdělanosti a argumentačním schopnostem spojeným s horlivostí se stává nejen apoštolem, *misionářem*²⁶⁶, zakladatelem prvních křesťanských obcí a zvěstovatelem Ježíše Krista mezi pohany, ale také **teologem**. Bývá dokonce označován za *prvního křesťanského etika*. A to i přesto, že nevypracoval žádný ucelený etický systém. Nicméně právě téma **hříchu** a *hříšnosti člověka*²⁶⁷ před Bohem patří spolu s jeho teologií kříže, otázkami Zákona a *spásy*, milosti a primátu lásky k jeho myšlenkovému a duchovnímu odkazu lidstvu.

4.2.4. Ježíš a cizoložnice

Jako předposlední příběh bych rád zmínil krátkou, ale dějově i obsahově bohatou epizodu z Janova evangelia o setkání Ježíše a cizoložné ženy, které vypovídá o mnohých aspektech **viny** a jejího *překonání odpuštěním*.

Na začátku perikopy přivedou zákoníci a farizeové ženu přistiženou při cizoložství před Ježíše, který právě vyučuje shromážděný dav lidí. O nebohé ženě vlastně vůbec nic nevíme,

---

²⁶² např.: Štěpánova mučednická smrt (srov. Sk 7.54-8.3)

²⁶³ TOURNIER, P., *Vina*, s. 112

²⁶⁴ Srov. „*Pavel zůstal Pavlem, ale jeho perspektiva vidění se radikálně změnila: ne již Zákon (slovo Boží v „mrtvé liteře“), nýbrž Ježíš, Syn Boží v lidském těle, živá osoba, je tím, kdo určuje vztah Boha k lidem.*“, RYŠKOVÁ, Mireia, *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s. 108

²⁶⁵ ROTTER, H., s. 60

²⁶⁶ Srov. Sk 13.1-5, 19.1-22

²⁶⁷ Srov. „*Svět stojí podle Pavlova poznání v situaci hříchu, z něhož není pro nikoho úniku. Hřích je realitou světa, do níž každý člověk přichází, a proto každý stojí pod jeho vládou. Tuto situaci lze charakterizovat dogmatickým pojmem „prvotní vina“ (srov. Řím 5.12-14). Pro Pavla nejde o nějaká jednotlivá přestoupení, nýbrž o ontologickou skutečnost hříšnosti. ... Ani Zákon sám neměl sílu ospravedlnit člověka, mohl pouze člověku dokázat, že je hříšník a přitom ho zaváděl na falešnou cestu sebeospravedlnění (srov. Ga 2.21, 4.19-22). ... Nad hříchem může zvítězit pouze Boží milost a ta je dána člověku skrze víru v Ježíše Krista (srov. Ř 10.4 a Fp 2.6-11).*“, RYŠKOVÁ, M., s. 389-390

kromě toho že byla dopadena „in flagranti“ a usvědčena ze „zločinu“ nikoliv na základě *společenských* či *morálních předsudků*, ale podle skutečného **Božího nařízení**. Zákoníci a farizeové, kteří v té době střežili židovské zákony a morálku, Ježíše provokují otázkou: „Mistře, tato žena byla přistižena při činu jako cizoložnice. V zákoně nám Mojžíš přikázal takové kamenovat.²⁶⁸ Co říkáš ty?“ (Jan 8.4-5). Nicméně, tato žena²⁶⁹ není v tu chvíli ve skutečnosti středem jejich zájmu, protože její vina byla prokázána a ona sama již odsouzena k **obvyklému trestu**. Židovští učenci se pokoušejí dohnat k *jejímu odsouzení také Ježíše*, potažmo se snaží **obvinít** přímo jeho, pokud se této roli soudce vyhne. „Tato žena byla zneužita k tomu, aby postavila Ježíšův úsudek proti Mojžíšovu učení... Stává se nástrojem v rukou učitelů Zákona a farizejů, aby ho měli z čeho **obžalovat**“.²⁷⁰

Ježíšova reakce je však rozčílila ještě více, protože „Ježíš se sklonil a psal prstem po zemi.“ (Jan 8.6) Proč to udělal, je možné se pouze dohadovat, stejně jako to, co vlastně do písku prstem napsal.²⁷¹ Pro nás je však podstatné to, co říká ve chvíli, kdy se opět postavil a obnovil komunikaci a diskuzi: „Kdo z vás je **bez hříchu**, první hod' na ni kamenem.“ (Jan 8.7) Pak se opět skloní a píše do písku na zemi. Reakce všech okolo je překvapivá. Všichni, nejen zákoníci a farizejové, kteří ještě před chvílí prahli po „krvavém trestu“ pro hříšnici, ale všechen kolem stojící lid, pomalu odcházejí,²⁷² až tam nezůstane nikdo, kromě Ježíše a nešťastné cizoložné ženy.²⁷³ Nikdo z nich totiž nemůže tvrdit, že je bez hříchu a své vlastní viny přiznali svým odchodem. Z **žalobců** se stali po pár Ježíšových slovech **obžalovanými**. „Vypadalo to, jako by Kristova přítomnost s sebou přinesla i nejpodivnější protiklad: smazal vinu ženy zdrčené jejím hříchem a uvalil vinu na ty, kteří nic takového necítili...

---

²⁶⁸ Srov. „Zločinu cizoložství dopouští se vdaná žena s mužem, který není jejím manželem, nebo ženatý muž se ženou, jež není jeho manželkou. Podle zákona Mojžíšova měli být oba viníci ukamenováni (Lv 20.10), to se vztahovalo i na ženu zasnoubenou stejně jako na vdanou, vydávající se za svobodnou (Dt 22.22-24). Nevolnice takto hřešící má být bičována a muž má přinést oběť za vinu (Lv 19.20-22). Dala-li se prokázati nebo aspoň předpokládati ženina nevina, byl souzen jen muž.“, NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 100

²⁶⁹ Srov. „Tato žena symbolizuje všechny pohrdané lidi na celém světě, všechny ty, s kterými se denně setkáváme, jak jsou shrbeni pod tíživým odsouzením druhých, pod tisícem svévolných nebo nespravedlivých předsudků, ale i pod tíží opravdových hříchů, vycházejících z té nejzdravější morálky a za samotného Božího zákona... Její žalobci zase představují všechny kritizující, odsuzující a pohrdavé lidi jako celek.“, TOURNIER, P., *Vina*, s. 111

²⁷⁰ MOLONEY, Francis J., *Evangelium podle Jana*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2009, s. 282

²⁷¹ Různé interpretace se shodují v tom, že Ježíš tak získává čas, aby se mohl soustředit, potažmo, že tím jednáním projevuje neúčast či dokonce nespokojenost s tímto procesem. Oblíbený výklad říká, že píše prstem jména a viny všech přítomných (autorem je myslím sv. Augustin). Pro mne osobně je to moment, kdy Ježíš symbolicky **přepisuje svým prstem** do pomíjivého podkladu z písku starý, tzv. „Mojžíšův Zákon“, *původně napsaný „Božím prstem“ Hospodinovým* do tvrdých a věčných kamenných desek (srov. Ex 31.18, 34.1). **Osvobozuje** tak člověka z nesvobody „kamenné litery“ Zákona Mojžíšova a z *otroctví hříchu* a nastoluje nový *Zákon Lásky a Milosrdenství*.

²⁷² Srov. „Stejně tak i my bychom měli umlknout a přestat soudit druhé, protože jen tak uslyšíme Boží hlas a budeme znát jeho názor, který se od toho našeho může velice lišit.“, TOURNIER, P., s. 85

²⁷³ Jak říká sv. Augustin: „Zůstávají jen dva, bídná žena a vtělené milosrdenství.“, MOLONEY, F. J., s. 283

*Z psychologického hlediska to můžeme formulovat takto: Bůh smazává vědomou vinu a potlačenou vinu ozřejmuje*²⁷⁴ Na Ježíšovu otázku: „Ženo, kde jsou ti, kdo na tebe žalovali? Nikdo tě neodsoudil?“ odpovídá nešťastnice: „Nikdo Pane.“ (Jan 8.10-11)

Přesto, že je od začátku zřejmý rozdíl (velikostí viny) mezi obviněnou a jejími žalobci, Ježíš jej svými slovy a přístupem smazal. Pro něj tam nebyly dvě různé strany viníků a spravedlivých, ale jen samí viníci, kteří potřebují odpuštění. A protože všichni ostatní odešli, nabízí milosrdné **odpuštění** provinilé ženě, řka: „Ani já tě neodsuzuji, jdi a už nehřeš.“ (Jan 8.11). Těmito slovy jí s Boží autoritou uděluje rozhřešení. „Nepopírá její vinu, ale maže ji. Osvobozuje ji z její méněcenné pozice viníka před těmi, kteří ji obžalovali... Ježíš nezbuzuje v lidech **pocit viny**, aby je odsoudil, ale aby je **zachránil**, protože milosrdenství je dáno tomu, kdo se pokoří a uvědomí si své vlastní viny²⁷⁵

Ježíš té nebohé ženě, jež byla chycena při činu a usvědčena z hříchu, oněmělé hanbou z vlastního provinění a strachu z odsouzení k trestu smrti ukamenováním, doslova zachránil holý život. Ale to není vše, neboť svým odpuštěním a příkazem, aby již dále nehřešila, jí dává **nový život**, novou výzvu a *perspektivu do budoucnosti*. Možnost napravit svou chybu a žít ve správném vztahu a společenství s Bohem a druhými lidmi.

4.2.5. Lotr na kříži a „Boží amnestie“

Poslední příběh, který jsem si vybral pro tuto práci, se odehrává v krátkém časovém úseku během Ježíšova ukřižování - velícím tajemství Božího zjevení a spásy lidí. Je to *příběh odpuštění*, velikosti Boží lásky, milosti a Ježíšovy oběti. Příběh jednoho ze dvou zločinců, ukřižovaných²⁷⁶ společně s Ježíšem, známého obecně jako „lotr po pravici“. Paradoxně o tom člověku samotném, o jeho životě, nevíme téměř nic, přestože právě tento „padouch“ byl prvním člověkem, který dostal od Ježíše pomyslnou „volnou vstupenku“ do ráje.

Tato kratičká epizoda (v kontextu celého Písma i evangelií) se přitom odehrává v jednom z nejvýznamnějších momentů historie lidstva, možná v té nejdůležitější hodině v celých dějinách světa a člověka. Je to chvíle, kdy **spása světa** přichází skrze *utrpení a smrt Kristovu*, jenž vše dobrovolně přijímá, aby svou smrtí na kříži *vykoupil celé lidstvo*. Tady a teď se právě naplňuje **zaslíbení** spásy a věčného života.

---

²⁷⁴ TOURNIER, P., *Vina*, s. 112

²⁷⁵ tamtéž

²⁷⁶ Srov. „Ukřižování bylo ve starověku velmi rozšířené. Římané takto trestali především provinilce z nižších vrstev, tj. otroky, násilníky a politické buřiče. Hlavním důvodem jeho použití byl zřejmě jeho účinek jakožto odstrašujícího prostředku, protože popravy byly veřejné. Navíc pro Židy bylo znamením zlořečení: „Protože ten, kdo byl pověšen, je zlořečený Bohem.“ (Dt 21.23), HARRINGTON, Daniel J., s. 427-428

Tuto scéna Ježíšova „ukřižování“ najdeme v Písmu s různými obměnami ve všech evangeliích.²⁷⁷ Např. *synoptická evangelia* uvádějí, že dva další odsouzení byli **zločinci**. Janovská tradice však nikoli a dále se jim také ani nevěnuje.²⁷⁸ Markovská teologická reflexe Ježíšova ukřižování (ze které čerpají Lukáš s Markem) se soustředila na paradox jeho odsouzení jako „krále Židů“ (Mk 15.26,32) a na „naplnění Písma“. Matoušova zpráva se svým schématem složeným ze tří hlavních scén (Mt 27.27-32, 33-37, a 38-44) a teologickou reflexí v podstatě drží markovské předlohy.

Zatímco Janovo evangelium se dvěma odsouzeným ukřižovaným společně s Ježíšem, kromě lakonického konstatování jejich existence, vůbec nevěnuje, Marek a Matouš jim oběma navíc ještě připisují větší či menší *spoluúčast na urážení Ježíše* (Mt 27.38-44). Jména obou zločinců zde nejsou uvedena a oba se nakonec připojují k *zesměšňování Ježíše* (Mk 15.32). Urážky od těch, kteří byli ukřižováni spolu s Ježíšem, mohou být narážkou na Žl 69.10: „*Tupení těch, kdo tě tupí, padlo na mne.*“

Všechno začíná ve chvíli, kdy Ježíše odvádějí na smrt společně se dvěma odsouzenými zločinci (Lk 23.32). Obecný výraz „*kakúrgos*“ (**zločinec**)²⁷⁹ označuje toho, kdo působí zlo, zvláště pak toho, kdo se „*provinil proti zákonu*“. Lukáš vsuvkou s tímto označením připravuje výjev na kříži. V Mk 15.27 a Mt 27.38 jsou tito muži nazváni „*léstai*“ = bandité, vzbouřenci. „*Ti, kdo byli ukřižováni s Ježíšem, byli „léstai“, což je slovo, které má buď společensko politický obsah (zbojníci typu Robina Hooda), nebo se jím označovali běžní zloději. Je obtížné nevidět zde narážku na Iz 53.12: „Služebník Páně sám sebe vydal na smrt, že se dal přičíst ke zločincům.“ Pravděpodobně pod vlivem Lk 23.37 některé rukopisy dokonce přidávají verš, který býval tradičně označován Mk 15.28: „Tak se splnil výrok Písma: Byl počítán mezi zločince.“*“²⁸⁰

Pouze Lukášovo evangelium nám, jako součást vyprávění o ukřižování Ježíše, přináší příběh tzv. „**dobrého lotra**“ (nebo také „*lotra po pravici*“), který také pro třetího evangelistu zůstává jen anonymní postavou beze jména²⁸¹. To však ani není důležité, podstatný je totiž krátký *rozhovor*, vlastně jen skutečně „*pár slov*“ mezi ním a Kristem na kříži. Jejich dialog je vsazený do úseku evangelia, v němž se nacházejí hlavní témata Lukášova pašijového vyprávění, tedy otázky **viny a trestu, lítosti a pokání, odpuštění a spásy**. Lukáš navazuje na Pilátovo prohlášení o Ježíšově nevině z předchozí perikopy: „*Já na tomto člověku žádnou*

²⁷⁷ Srov. Mt 27.27-44, Mk 15.20-32, Lk 23.26-42, Jan 19.17-27

²⁷⁸ Srov. „*Ve vlastním „vyvýšení“ se odehrává shromažďování a Ježíš je v jeho středu. Pozornost se soustřeďuje na Ježíše, který je uprostřed.*“, MOLONEY, Francis J., *Evangelium podle Jana*, s. 522

²⁷⁹ Srov. Est 8.13, Př 21.15, Sir 11.13.

²⁸⁰ HARRINGTON & DONAHUE, *Evangelium podle Marka*, s. 443

²⁸¹ Východní lidová tradice jej později pojmenovala Dysmas (tedy „zloděj, ničema“). V řečtině však kořen tohoto jména „*dysmé*“ označuje západ slunce, zánik hvězd či vyhasnutí života.

vinu neshledávám.“ (Lk 23.4), které ještě opakuje dvakrát (srov. Lk 23.13, 22). Celkem tedy římský prefekt veřejně přede všemi prohlásí Ježíšovu nevinu třikrát.²⁸² Kromě nevinného Ježíše jsou pak na smrt odváděni ještě dva potrestaní viníci: „*Spolu s ním byli vedeni na smrt ještě dva zločinci.*“ O jejich provinění²⁸³ se sice nedozvídáme nic specifického, ale důležité je, jak každý z nich svojí **vinu a trest** prožívají podle Lukáše zcela odlišným způsobem.

Zatímco Matouš s Markem pouze konstatují, že Ježíše uráželi a tupili všichni přítomní, včetně obou lotrů (srov. Mt 27.44, Mk 15.32), Lukáš mezi nimi podstatně rozlišuje: „*Jeden z těch zločinců, kteří viseli na kříži, se mu rouhal: „To jsi Mesiáš? Zachraň sebe i nás!“ Tu ho ten druhý okřikl: „Ty se ani Boha nebojíš? Vždyť jsi sám odsouzen ke stejnému trestu...*“ (Lk 23.39-40). Vidíme tedy, že Ježíše uráží pouze jeden z odsouzených. Ten druhý Krista naopak brání a nečekaně svědčí v Ježíšův prospěch. Navíc ještě přiznává svou vlastní vinu a přidává slova **pokání** a silné víry: „*A my jsme odsouzeni spravedlivě, dostáváme zaslouženou odplatu, ale on nic zlého neudělal.*“ (Lk 23.41)

Taková slova dokáže říci pouze člověk, který hluboce *lituje svých selhání*, jichž si je sám vědom. Člověk, který *přiznává a přijímá své chyby, zodpovědnost a svůj „kříž“*. Nesvaluje své viny na druhé a nehledá si žádné úlevy a postranní cestičky. Člověk, který prožívá své „**obrácení**“ (*metanoiu*) při osobním setkání s ukřižovaným Ježíšem. Vidíme, že obrácení lotra po pravici je ozvěnou „*tajemství Kříže*“ a Kristovy blízkosti.

Kající lotr pak pokračuje ve svém vyznání víry v Ježíše Krista a jeho Království: „*Ježíši, pamatuj na mne, až přijdeš do svého království.*“ (Lk 23.42) Po těchto slovech mu Ježíš nabízí *odpuštění a spásu*, tedy pravou „**Boží amnestii**“ slovy: „*Amen pravím Ti, dnes budeš se mnou v ráji.*“ (Lk 23.43)²⁸⁴. Kající a obrátivší se zločinec přijímá tuto zvláštní *Boží milost* od ukřižovaného Ježíše ve chvíli, kdy přichází spása světa skrze Kristovo dobrovolné utrpení a smrt. Nevinný Kristus přijímá a zároveň nabízí své utrpení a smrt, aby vykoupil celé lidstvo. Tak Bůh-Hospodin (věrný svým zaslíbením) přinesl **spásu** ve slovech a činech Ježíše Krista skrze *víru a odpuštění hříchu*. Z etického pohledu lze tak říci, že se Ježíš zajímá spíše o osobu hříšníka, než o „*kazuistické otázky morálky*“ a věcnou stránku provinění. Ježíši totiž nejde

---

²⁸² Srov. „*Toto trojí prohlášení římské správy o Ježíšově nevině je důležité nejen pro křesťanskou apologetiku, ale i proto, aby sami křesťané pochopili Ježíše jako trpícího spravedlivého, jehož smrt není trestem za jeho vlastní provinění. Ale je to oběť za druhé.*“, JOHNSON, Luke T., *Evangelium podle Lukáše*, s. 387

²⁸³ Srov. „*Je zajímavé, že Josephus Flavius slovem „lotři“ označuje Zéloty, kteří své politické odpůrce obírali o majetek. ... Možná také, že oba lotři, ukřižovaní spolu s Ježíšem, patřili mezi Zéloty, kteří chtěli přivést království Boží znovuzřízením samostatnosti Izraele pozemskou akcí. A Ježíš byl Pilátem považován za Zélota, který nadto chtěl být králem.*“, NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 384

²⁸⁴ „*Co se míní pod pojmem „ráj“ (paradeisos)? Je to jeden z jeho pouze tři výskytů v NZ. Ve 2Kor 12.4 a Zj 2.7 se týká zahrady, kterou Bůh připravil pro první lidi (Gn 2.8), jejímž nejvýznamnějším prvkem byl „strom života“ (Gn 2.9). Byla to zahrada radosti a rozkoše (tryfě, Gn 2.15). Další odkazy na „paradeisos“ v LXX se odvozují z tohoto původního významu.*“, JOHNSON, Luke T., *Evangelium podle Lukáše*, s. 391

primárně o stav věcí, nýbrž o *personální rozhodnutí a vztahy*. Proto, je-li jeho vnitřní postoj určován *láskou*, může být hříšník spasen a získat tak skutečnou „**Boží amnestii**“ i přes chybnou vnější formu svého jednání.

4.3. Shrnutí čtvrté části:

Na základě těchto několika příběhů, kterých je přitom Bible plná, je vidět, že vina je *univerzální fenomén*. Nenajdeme tu však žádnou učenou diskuzi o falešné a skutečné, objektivní či subjektivní vině. **Osobní vina** člověka v personální rovině má v Písmu vždy *transcendentní rozměr „hříchu“*, je tedy proviněním člověka před Bohem a proti Bohu. A Bůh ve svém milosrdenství přijímá k sobě všechny, kdo jsou zahanbeni *pocitů vlastní viny a selhání*. V líčení biblických autorů lze poznat snahu o rozlišování *základního hříšného postoje* člověka a různých *druhů provinění*. Jejich záměrem však není vypracování žádného systému jejich pojmenování a dělení, jako ve filosofii a teologii.²⁸⁵ Zásadní výpovědí Písma a víry je, že vina může být s **Boží pomocí** prominuta a úspěšně překonána. Biblická zvěst nás také učí, že všechno *zlo, bída a smrt* se rodí právě z hříchu, z neposlušnosti vůči Bohu.²⁸⁶

Ve *Starém zákoně* vidíme ještě „nedokonalý způsob“ překonání viny a hříchu a kořenů všeho zla Božím odpuštěním. Navzdory pokání a lítosti hříšníka musí být ještě v podstatě každá vina smyta krví zástupné oběti. Těmi jsou většinou různá obětní zvířata, ale také to může být dokonce smrt vlastního syna, jako tomu bylo v příběhu Davida. Navíc, na základě tzv. „staré smlouvy“ se to týká pouze Izraele jako vyvoleného národa.²⁸⁷

V *Novém zákoně* pak, s příchodem Ježíše, Božího Syna na zemi, se toto pojetí **překonání viny** a odpuštění²⁸⁸ *radikálně mění jeho sebeobětováním se* pro člověka – dobrovolnou smrtí na kříži, zmrtevýchvstáním a nanebevzetím.²⁸⁹ Na Kristově **kříži** je *definitivně přemoženo* všechno zlo a smrt. Jak vidíme na novozákonních příbězích, „*osobní setkání s Ježíšem*“ má zásadní životodárnou povahu. Je to pro každého člověka zlomový okamžik **obrácení** - odvrácení se od zla a špatností našich vlastních vin a hříchů a příklonu k Bohu, abychom se

---

²⁸⁵ Etika se v Bibli chápe spíše jako nauka o personálních vztazích, než jako teorie norem. To má ozřejmit závazný charakter personálních vztahů a hříšnost pochybení proti nim.

²⁸⁶ Srov. Řím 3.12

²⁸⁷ Přesto se již ve Starém zákoně objevuje myšlenka spasení pro všechny. Ještě před „starou smlouvou“, kterou uzavřel Bůh s Abrahamem a jeho potomky (srov. Gen 15.18-21 a 17.1-22), se dočteme o slibu daném Hospodínem po potopě nejen Noemu a jeho lidem, ale „*veškerému živému tvorstvu*“ (srov. Gn 9.8-17).

²⁸⁸ Srov. „*Starozákonní očekávání Mesiáše nachází pokračování ve vtělení samého Boha, který přináší řešení antropologické prvotní viny, jakož i osobního hříchu nejen pro vyvolený národ, ale potenciálně pro všechny.*“, GERL-FALKOVITZ, Hanna-Barbara, *Jen v absolutnu existuje absolute*, Vina a odpuštění, Teologické texty, č.4, ročník 20/2009, s.184

²⁸⁹ Srov. „*Bible se nepozastavuje u pojmenování a líčení viny člověka. Stále znovu a s důrazem mluví o překonání hříchu. Její zájem se nevyčerpává odhalením a popisem viny, nýbrž směřuje k jejímu přemožení. Toho ovšem podle biblického pojetí nemůže dosáhnout člověk sám, jeho vina je smazána odpuštěním ze strany Boha.*“, WEBER, H., s. 291

již nevraceli na cestu, která vede ke smrti, ale vytrvali *na cestě věčného života* do Božího království. Že může Kristus *spasit opravdu každého*, vidíme na příběhu lotra po pravici. A že může spasit jen toho, kdo o to stojí a něco pro to udělá, zase na příběhu Jidáše Iškariotského. Celou Biblií se nesou dva různé pohledy, dvě rozdílná *řešení problému viny*. Dvě rozličné cesty pro smíření člověka s Bohem. **Lidské (falešné)** řešení - které přesto, že obsahuje prvek pravdy, to řeší pomocí smírných obětí a „morálním úsilím“, jež však nikdy není dostatečné, protože zbavit se viny člověk v žádném případě nedokáže vlastním úsilím. A **Boží (správné)** řešení - tj. očistění se s „pomocí Boží“. Jsme opakovaně svědky toho, že **každý hříšník** má šanci „překonat“ své provinění, pokud *vyzná svou vinu* v osobním setkání s Ježíšem.²⁹⁰ Pokud *upřímně lituje svých hříchů* a přijme „svůj kříž“. Tak jako to učinil onen dobrý lotr po pravici. Pokud jako on *přijme zodpovědnost za svá selhání* a důsledky z nich plynoucí.

5. ZÁVĚR

„*A kde se rozmohl hřích, tam se ještě mnohem více rozhojnila milost...*“
(Řím 5.20)

Ve své práci jsem se pokusil zmapovat hlavní aspekty tematiky viny, a to na průsečíku filozofie, psychologie a teologie. Z výše řečeného jednoznačně plyne, že „*každý člověk za určitých podmínek svou vinu skutečně může zpracovat a překonat*“. Cíl své práce považuji za splněný. Sám jsem byl překvapený, jak rozdílné pohledy jednotlivé disciplíny přinášejí.

Jako šťastné se ukázalo počáteční uvedení do celé problematiky za pomoci *filozofické reflexe*, která předchází navazujícím *teologickým úvahám*.²⁹¹ Používání filozofie a „prostého rozumu“ nám obecně pomáhá vyhnout se tomu, aby teologie neprodukovala jen obsahově prázdné povznášející řeči o Bohu. Také v kontextu této práce vidíme, že nad tímto *počátečně filozofickým porozuměním*, tedy oblastí poznání **přirozeného rozumu**, se klene ještě vyšší říše **nadpřirozené pravdy**, do které již nelze proniknout pouze schopností přirozeného myšlení. Prezentované „teologické koncepty“ *hřichu, spásy člověka a Boží milosti* (stejně jako celý systém křesťanských dogmat a tajemství křesťanské víry) můžeme nakonec přijmout jen na základě **víry** jako *obsah Božího Zjevení*, jehož zdrojem je Písmo svaté.

Bylo zde ukázáno, že **vina** je vždy našim *proviněním ve třech rovinách* – proti sobě samému, proti bližním a proti Bohu. A že bez *Boží lásky a pomoci*, naší víry a *aktivní a hluboce upřímné a pokorné spolupráce s Boží milostí* na našem *obrácení*, vinu sami, jen svými

²⁹⁰ Srov. „*Společenská rehabilitace a odpuštění tu jdou ruku v ruce. Milost Boží nás osvobodí jak z opovržení, které na nás dopadá zvenčí, tak i z výčitek svědomí, jež nás trápi v našem nitru.*“, TOURNIER, P., s. 115

²⁹¹ Nikoliv tedy použití filozofie jako „*ancilla theologiae*“ (neboli „služky teologie“) ve smyslu scholastiky, protože filozofie může být, jak říká Rahner, „*eklekticky zrcadlem nesystematického pluralismu lidských zkušeností*“.

lidskými silami, nedokážeme zvládnout. *Že překonání viny a usmíření se sebou samým, s Bohem a s druhými lidmi je možné jen pokud své viny ve víře pravdivě uznáváme a vyznáváme. A naopak, pokud člověk svou vinu potlačuje či svádí na druhé, čeká jej pouze nekonečné trápení a bludný kruh neštěstí a zoufalství.*

Vina v sobě navíc skrývá ještě jeden, velmi zvláštní **paradox** – ačkoliv je, jak jsme si ukázali výše, každá vina nepochybně proviněním proti Bohu samotnému, může nás právě naše vlastní selhání *přivést paradoxně k Bohu mnohem „blíže“* a můžeme tak výsostným způsobem poznat Boží lásku,²⁹² jak o tom vypovídá koncept známý v křesťanské tradici jako „**felix culpa**“.²⁹³ Překážkou *Boží milosti*, jak již víme, není totiž vina, ale naopak její potlačení, sebeospravedlňování, sebeuspokojení se svým „spravedlivým životem“ a samolibost člověka. Z vlastní zkušenosti velkého hříšníka vím, že je to právě prožitek vlastní viny, fatálního selhání a lítosti, co *otevřít naše srdce Boží lásce a milosti, daru víry a odpuštění*. Současný papež František k tomu říká: „*Problém je prezentovat porušení Zákona (transgresión) jako něco, co nás odděluje od Boha. Když sv. Augustin vypráví o hříchu Adama a Evy, říká: „Šťastná vina.“ Souhlasím s jeho slovy. Jako kdyby Bůh říkal: „Nechal jsem dopustit, aby někteří zhřešili a styděli se za své jednání.“ Protože takhle se setkají s milosrdným Bohem. ... Občas nás naše selhání učiní pokornými před Boží tváří a přiměje nás požádat o odpuštění“.*²⁹⁴ Prožitek vlastní viny a selhání se tak v našich srdcích a myslích stává otevřeným prostorem pro **Boží lásku**.²⁹⁵

Ano, ten kdo skutečně zažil sám sebe jako viníka, cítí velký dluh vůči Bohu, jeho lásce a také vůči druhým lidem (a to nejen těm na kterých se provinil) a je vnitřně puzen k vášnivému *konání dobra*, čehož může být s Boží pomocí skutečně schopen.²⁹⁶ A ze své osobní zkušenosti setkání s ukřižovaným Ježíšem za mřížemi své cely teď vím, že právě vězení je pro všechny

---

²⁹² Srov. „Podle C. S. Lewise bude Petr v nebi každému radostně vyprávět, jak zradil Ježíše, protože právě od toho byl „osvobozen“ a vtažen do nepředstavitelné hlubiny lásky.“, GERL-FALKOVITZ, Hanna-Barbara, *Jen v absolutnu existuje absoluce*, s. 185

²⁹³ Srov. „Ó skutečně spásný Adamův hřích, stal se nám požehnaním, protože Kristova smrt ho zničila. Ó *felix culpa*, jak velikého vykupitele jsi našla.“, z textu Velikonoční vigilie, nebo „*Felix culpa*. Znamená to šťastná vina, protože nás přivedla a skrze prosby o milost stále vede k tomu, že se skloníme před Bohem, abychom tuto milost mohli získat. ... Světlo, které nám ukazuje naše hříchy nás také uzdravuje.“ TOURNIER, P., s. 160

²⁹⁴ BERGOGLIO, Mario Jorge y SKORKA, Abraham, *Sobre el Cielo y la Tierra*, Edición DEBATE a cargo de Diego F. Rosenberg, sekunda edición, Barcelona, 2013, s. 71-73

²⁹⁵ Nakonec, jak jsme si v posledním biblickém příběhu ukázali, byl to právě „lotr po pravici“, kdo byl Ježíšem po svém obrácení spasen jako první z těch, o kterých nám Písmo podává svědectví.

²⁹⁶ Srov. „Kdo hřeší mírně, příliš často zůstává jen průměrný i v dobrém, kdo se dostane do větší viny, může se někdy stát i člověkem, který více miluje.“, WEBER, H. s. 323

obviněné či odsouzené obrovskou šancí (pro mnohé bohužel i opakovanou) litovat svých činů.²⁹⁷ Příležitostí k *obrácení*²⁹⁸ a přijetí „Boží amnestie“ v setkání s Kristem-Spasitelem.²⁹⁹ Ježíšova „Boží amnestie“ je jiná než amnestie pozemská,³⁰⁰ např. prezidentská. Ježíš totiž neřeší naši pozemskou spravedlnost. Ostatně ani tenkrát na Golgotě neřekl římským vojákům: „Sundejte ho z kříže!“ poté, co kající se lotr prokázal správný postoj ke své nepovedené minulosti. *Kristova amnestie* samozřejmě nikomu ve vězení spravedlivý trest nezkrátí a svoje lidské selhání si každý „lotr“ musí odpykat. Ale záleží na tom „jak“ odpykat. Kristova „Boží amnestie“ má totiž moc udělovat **svobodu od našich hříchů**, proměňovat *myšlení a životy* nás hříšníků a dávat naší budoucnosti *naději a nový smysl*. Každá vězeňská cela se tak může stát, s trochou zdravé nadsázky, „přijímací kanceláří“ do Božího království. A cestou ke *svobodnému životu* v Pravdě a Lásce, následování Krista a ve službě druhým.

Bůh působí svou láskou a milostí v srdcích těch, kteří se mu dostatečně otevřou i za zdmi našich věznic. Mocenskými prostředky, pouhým zavřením člověka za mříže, totiž nelze samozřejmě přivodit „**vnitřní proměnu**“ člověka.³⁰¹ Vězení samotné prostě nikoho nezmění k dobrému.³⁰² Spíše je tomu právě naopak. Do společnosti se tak vrací lidé se **stejným smýšlením** (nebo ještě zatvrzelejším) jako před nástupem výkonu svého trestu, jen s jediným „ponaučením“ – nenechat se příště chytit. Nikoliv změnit vzorce svého chování a neopakovat své viny. Jestliže jsem mluvil o potenciálu a šanci pro každého odsouzeného, která se skrývá v čase pobytu ve vězení, měl jsem na mysli **šanci přijmout svoji vinu**, přijmout sám sebe a

---

²⁹⁷ V tichu a samotě vězeňské cely může každý „hříšník“ zaslechnout Boha, který každého trpělivě volá: „*Kde jsi?*“ (srov. Gn 3.9), tak jako Adama po jeho selhání, kdy se cítí provinile a schovává se strachy.

²⁹⁸ Srov. „*V tom lze formálně postihnout epochální životní obrat, metanoia: člověk, původně obrácený čelem k minulosti, mění směr svého života, takže má před sebou budoucnost. Otevřenou budoucnost. Budoucnost, které se již neděsí, ale v níž zakotvil svou naději a do níž směřuje svoji víru.*“, HEJDÁNEK, Ladislav, *Filosofie a víra*, edice OIKOYMENH, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1990, s. 74

²⁹⁹ Myslím, že i pro Krista snad bylo a je vězení plné hříšníků zvláštním a určitým způsobem „privilegovaným místem“. Již na samém počátku svého veřejného působení (srov. Lk 4.18-21) mluví Ježíš s odkazem na proroka Izaiáše o vězení (o „žaláři duše“, Žl 142.8) a určité „Boží amnestii“ ve smyslu vysvobození z pout hříchu: „*vyhlásit zajatcům svobodu a vězňům propuštění*“ (Iz 61.1). Navíc, podle evangelisty Matouše jmenuje Ježíš, ještě před velikonočními událostmi, svým apoštolům a učedníkům „*návštěvu trpících ve vězení*“ (Mt 25.35-40) jako jeden ze základních skutků milosrdenství. Na konci jeho veřejného působení se pomyslný „kruh“ uzavírá, když Kristus sám končí na kříži jako „zločinec“, právě mezi dvěma dalšími odsouzenými.

³⁰⁰ Téma amnestie je mezi odsouzenými zvlášť oblíbené. Což se, bohužel, nedá říci o otázce vlastní viny každého „lotra“ v našich šatlavách. Hojně diskutovaná jsou naopak provinění druhých...

³⁰¹ Srov. „*Jelikož lidským rozhodnutím a názorům předchází vždy jakýsi základní postoj, případně „předsudek“, nemůže lidská osoba úplně změnit své postoje náhle, bez jakékoliv přípravy. Proto nemůže být taková změna vynucena zvenčí.*“, ROTTER, Hans, *Osoba a etika*, s. 60

³⁰² Srov. „*Trest odnětí svobody zpravidla nevede k resocializaci pachatele, často je tomu spíš naopak. Pobyt ve vězení přináší odlišné zkušenosti a mění i prožívání a uvažování. ... Ve vězení jsou užitečné jiné vzorce chování než na svobodě. Ty, které nejsou potřebné, nebo jsou dokonce nežádoucí a spoluvězni sankcionované, vyhasínají.*“, VÁGNEROVÁ, M., s. 748

svojí celou **minulost**. Protože „pokud jsme se se svou minulostí dostali do křížku, pokud jsme ji třeba zapřeli sami před sebou a potlačili ji, může rozpoutat ničivé síly“.³⁰³

Právě ve vězení může člověk, dle mojí vlastní zkušenosti, obrátit špatný směr svého života.³⁰⁴

Najít odvahu přiznat si svojí nedokonalost a svoje viny, prožít **obrácení**,³⁰⁵ začít sám pracovat na svojí **proměně** a nechat se zároveň *proměňovat Duchem svatým*.³⁰⁶ Využít šance stát se *svobodným*, vymanit se z otroctví viny a hříchu, a dát svému životu nový směr a **smysl**. Pobyt ve vězení se tak může stát jakousi „duchovní obnovou“ a cela odsouzeného místem setkání s Bohem, časem milosti obrácení a odpuštění. Bodem nového začátku, nové životní orientace. Jak říká H. Rotter: „Čas může být dějinami spásy, ale rovněž dějinami zavržení. Každý člověk se během svého života stává viníkem a nosí tuto vinu s sebou. Zpracování takovéto minulosti, náprava a nová životní orientace, to jsou základní etické úkoly, které lze člověku uložit. Dějiny nejsou pouhým chodem dní, nýbrž hlavně též naplněním svobody a smyslu života.“³⁰⁷

6. Seznam literatury

Základní prameny:

BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Podle ekumenického vydání z r. 1985, Ekumenická rada církví v ČSSR, 1989

STARÝ ZÁKON, Překlad s výkladem, svazek 4, nakladatelství Kalich, Praha, 1969

KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, Karmelitánské nakl., Kostelní Vydří, 2002

Výklad ke Starému zákonu I. a II., Knihy výpravné, ČBS, Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 1996

ZVĚSTOVÁNÍ VÍRY, *Holandský katechismus*, ekumenické nakladatelství SÍŤ, Praha, 2001

Další zdroje:

ARZENBACHER, Arno, *Úvod do etiky*, Zvon - České katolické nakladatelství, Praha, 1994

---

³⁰³ ROTTER, Hans, *Osoba a etika*, K základům morální teologie, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 1997, s. 45

³⁰⁴ Srov. „Úkolem **treštu**, když byl odsouzen přečin, není ani pomsta, ani odplata, nýbrž satisfakce. ... Jen ve vině nachází trest vnitřní měřítko a oprávněnost. Trest umožňuje potrestanému, aby se od své viny oprostil.“, SCHWANOVÁ, G., *Zamlčovaná vina*, s. 33

³⁰⁵ Srov. „K podstatě víry náleží nadějná jistota, že lze i minulost napravovat. Minulost jsme také my a také my můžeme a musíme být napravováni; minulost lze napravovat dokonce jen tak, že s nápravou začneme u sebe. ... Jedinou cestou k nové životní orientaci je radikální životní obrat, který zahrnuje jak změnu praxe, tak změnu smýšlení.“, HEJDÁNEK, Ladislav, *Filosofie a víra*, s. 39

³⁰⁶ Srov. „Člověk se vzdává svého způsobu myšlení a života, poznamenaných nevyhnutelně hříchem, sebestředností a egoismem, a nechává v sobě žít Krista, jímž se ve křtu stává (srov. Ga 3.26-28).“, RYŠKOVÁ, M., *Pavel z Tarsu*, s. 112

³⁰⁷ ROTTER, H., s. 44

- BAKER, Brenda M., *Penance as a Model for Punishment, Social Theory and Practice*, 18, London, 1992
- BERGOGLIO, Mario Jorge y SKORKA, Abraham, *Sobre el Cielo y la Tierra*, Edición DEBATE, a cargo de Diego F. Rosenberg, segunda edición, Barcelona, 2013
- BUBER, Martin, *Vina a pocit viny*, Sborník: Bolest a naděje – deset esejů o osobním zraní, nakladatelství Vyšehrad, Praha, 1992
- DE FIORES, Stefano a GOFFI, Tullo, *Slovník spirituality*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní vydří, 1999
- DOSTOJEVSKIJ, Fjodor Michajlovič, *Zápisky z mrtvého domu*, Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Praha, 1958
- GERL-FALKOVITZ, Hanna-Barbara, *Jen v absolutnu existuje absoluce*, Vina a odpuštění, Teologické texty, č.4, ročník 20/2009
- GREENSPAN, Patricia, *Practical Guilt*, 1995
- HARRINGTON, Daniel J., *Evangelium podle Matouše*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2003
- HARRINGTON, Daniel J. & DONAHUE, John R., *Evangelium podle Marka*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005
- HEJDÁNEK, Ladislav, *Filosofie a víra*, edice OIKOYMENH, Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, Praha, 1990
- JASPERS Karl, *Otázka viny*, Příspěvek k německé otázce, nakladatelství ACADEMIA, edice Europa, sv. 4, Praha, 2009
- JOHNSON, Luke T., *Evangelium podle Lukáše*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005
- LEHTONEN, T. *Punishment, Atonement and Merit in Modern Philosophy of Religion*, Luther-Agricola-Society, Helsinky, 1999
- MENNINGER, K., *The Crime of Punishment*, „The Apparent Indifference of the Public“, The Viking Press, New York, 1968
- Mc KENZIE, L. Steven, *Král David*, nakladatelství Volvox Globator, Praha, 2004
- MOLONEY Francis J., *Evangelium podle Jana*, edice Sacra Pagina, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005
- NOVOTNÝ, Adolf, *Biblický slovník*, edice KALICH, Ústřední církevní nakladatelství, Praha, 1956
- RAHNER, Karl a VORGRIMLER, H., *Teologický slovník*, ZVON, České katolické nakladatelství, Praha, 1996

- ROTTER, Hans, *Osoba a etika*, K základům morální teologie, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 1997
- RYŠKOVÁ, Mireia, *Pavel z Tarsu a jeho svět*, s exkursy Sylvie Seifertové, nakladatelství Karolinum, Praha, 2014
- RYŠKOVÁ, Mireia, *Varování před ztrátou důvěry v Ježíše*, Katolický týdeník, KT 09/2014
- SCHWANOVÁ, Gesine, *Zamlčovaná vina*, Ničivá moc dvojí morálky, nakl. PROSTOR, Praha, 2004
- SKOBLÍK, Jiří, ThDr., *Vina, hřích a pokání jako čin a svátost v psychologii, filozofii a teologii*, Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, Praha, 1999
- ŠICKOVÁ-FABRICI, J., *Základy arteterapie*, nakl. Portál, Praha, 2002
- TOURNIER, Paul, *Vina* (orig. *Vraie ou fausse culpabilité*), nakladatelství Návrat domů, Praha, 1995
- VÁGNEROVÁ, Marie, *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*, nakladatelství Portál, Praha, 2014
- VÁCHA, Orko Marek, *Bůh s našimi chybami počítá*, Katolický týdeník, KT 16/2014
- WEBER, Helmut, *Všeobecná morální teologie*, nakl. Zvon Vyšehrad, Praha, 1998
- ŽÁK, Vladislav, *Na počátku*, Výklad knihy Genesis, Evangelické nakladatelství, Praha, 1990